

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE
VINDOBONENSIS

VOL. XXXXV
SCRIPTORES ECCLESIASTICI MINORES SAEC. IV. V. VI.

FASCICVLVS I.

EVAGRII
ALTERCATIO LEGIS INTER SIMONEM IVDAEVM ET
THEOPHILVM CHRISTIANVM

EX RECENSIONE

EDVARDI BRATKE.

VINDOBONAE
F. TEMPSKY

LIPSIAE
G. FREYTAG

MDCCCCHIII.

SCRIPTORES ECCLESIASTICI
MINORES SAECVLORVM IV. V. VI.

FASCICVLVS I.

EVAGRII

ALTERCATIO LEGIS INTER SIMONEM IVDAEVM ET
THEOPHILVM CHRISTIANVM

RECENSUIT

EDVARDVS BRATKE

VINDOBONAE
F. TEMPSKY

LIPSIAE
G. FREYTAG

MDCCCIII.

Typis expressit Rudolphus M. Rohrer, Brunæ.

PRAEFATIO.

Dialogus, cui inscribitur *Altercatio legis inter Simonem Iudacum et Theophilum Christianum*, in titulo auctoris nomine caret. sed praescriptio epistolii disputationi praemissi scriptoris nomen prodere mihi uidetur, quem anno fere 440 in Gallia meridionali claruisse ex fontibus doctrinisque, quibus usus est, conici potest. praeterea Euagrium quendam dialogum composuisse Gennadius Massiliensis memoriae tradit, qui in catalogo uirorum illustrium dicit (c. 51): *Euagrius alius scripsit Altercationem Simonis Iudaei et Theophili Christiani, quae paene omnibus nota est*. Gennadii uestigiis Marcellinus Comes, Honorius Augustodunensis, librarius codicis *C* Altercationis (cf. infra pag. VII) ingressi sunt.

Euagrii apologia christianae fidei quinque codicibus nobis seruata est.

Bonitate, non uetustate principem locum obtinet codex Bambergensis ¹⁾ B III 31 insignitus, membranaceus, saeculo *B* IX uel X scriptus, foliorum 178 forma octonaria. exhibet uariorum patrum inprimis Augustini scripta, inter quae inde a fol. 110¹—128² *Altercatio* tradita est. antecedit *Sermo S. Augustini de Iuda traditore*, sequuntur *S. Chrysostomi homiliae duae in Eutropium*. hoc *Altercationis* apographum Th. Zahn inuenit, A. Harnack primus publici iuris fecit, ego iterum qua par erat diligentia excussi. bene scriptum est, sed multae correctiones occurrunt. quarum alteras manus

¹⁾ Cf. Katalog der Handschriften der königlichen Bibliothek zu Bamberg. I. Bd. 1. Abteil. 3. Lief. (edidit Fischer) Bamberg 1903 p. 373.

prima exarauit, ubique fere nihil aliud agens, quam ut nobilis origo stirpis incorrupte seruaretur. alterae a manu secunda plerumque ita confectae sunt, ut non codicem aliquem sed correctoris ingenium tenue fontem fuisse tibi facile persuadeas.

*B*¹, *B*² indicantur correctiones siglis *B*¹ aut *B*². sed cum falsarius ab ipso auctore codicis corrigente raro distingui possit, *B*¹ non primam manum neque *B*² secundam manum significat. sed siglo *B*¹ significatur id. quod primo scriptum erat, et siglo *B*² id, quod secundo scriptum est. inscriptionem anonymam uerbis *quam scripsit Euagrius* a manu tertia aetatis multo recentioris interpolatam esse ex figura litterarum diuersoque atramento perspicuum est.

Non bonitate sed uetustate hunc testem superat codex *R* Augiensis, numero latino CCLIII ornatus, quem littera *R* notaui, membranaceus, rescriptus, forma octonaria, in monasterio Augiae maioris (Reichenau) a Pirminio, apostolo Alemanniae, ipso, ut uidetur, depositus et nunc in Bibliotheca Carolinensi a me agnitus et explicatus. scriptura posterior saeculi VII—VIII continet commentarium Hieronymi in Matthaeum. scripturam natiuam, quae Euagrii libellum litteris semiuncialibus characteris gallici exaratum, in prima et extrema parte tamen non integrum, praebet. L. Traube, uir rei palaeographicae peritissimus, saeculo VII tribuendam esse opinatur. incipit fragmentum a (*princi*)pem p. 8, 5 et desinit in *regnu(m)* p. 46, 11. scriptura eius continua est, nisi quod enuntiata uel maiora enuntiatorum membra et interdum singula uerba punctis discernuntur. contignationes litterarum *m* et *n* in exitu linearum paucae sunt. compendiis scripturae librarius his utitur: *ds* pro *deus*, *di* pro *dei*, *do* pro *deo*, *dm* pro *deum*, *dns* pro *dominus*, *dni* pro *domini*, *dno* pro *domino*, *dnm* pro *dominum*, *dne* pro *domine*, *xps* pro *christus*, *xpi* pro *christi*, *xpo* pro *christo*, *xpm* pro *christum*, *xpianus* pro *christianus*, *d* aut *d.* pro *dixit* uariis locis; 24, 1 *ihm* pro *iesum*, 13, 11 *xporum* pro *christorum*, 18, 3 *sps* pro *spiritus*, 18, 10 *spu* pro *spiritu*, 24, 15 *primosci* pro *primosancti*, 27, 9 *scissimum* pro *sanctissimum*, 18, 5 *patriarcarum* pro *patriarcharum*, 33, 5 *me* pro *meae*. orthographiae

et grammaticae haec exempla memoratu digna sunt: 28, 12 *uite tuae* 44, 11 *seculum saeculi*; 46, 9 *a mare ad mare* 13, 7 *defecit* 32, 1 *sufficerat*; 21, 12 *typum* 38, 13 *tipum*; 33, 15 *pasca* 34, 3 *pascha*; 24, 8 *scripturas* sed alibi *scribitu* ...; 8, 9 *theophilus* 12, 8 *theofilus*; 25, 14 *qu ur* pro *cur*; 18, 4 *exemine* pro *ex semine*; 11, 7 et alibi *aput* 18, 14 *athuc*; 33, 1 *ouis* 33, 14 *obis*; 38, 13 *tridum* pro *triduum*; 30, 14 *allata* 31, 13 *adlatum*; 11, 5 *ipsum* et *ipso* sed 26, 3 *in hoc ipsud*; 43, 5 sq. *adu(oca)bit* ... *terra* (pro *terram*) 34, 6 *in aduentum* pro *in aduentu*. praeterea scriba, qui singulis litteris eleganter figurandis maximam operam dedit, textum fontis sui mendis cuiuslibet generis inquinavit, ut, cum haud raro singula uerba aut consilio adderet, omitteret, mutaret aut incuria corrumperet, liber Augiensis magis quam liber Bambergensis a communi archetypo degeneraret.

Tertius testis accedit codex Casinensis ¹⁾ Nr. 247, membrana- C naceus, formae octonariae, minimum ex partibus quinque constans. Euagrii dialogus in paginis 323—361 saeculo XI—XII litteris characteris langobardico-casinensis exaratus est; antecedit *Hieronymi Altercatio Luciferiani et Orthodoxi*, sequitur pseudoaugustiniana *Altercatio ecclesiae et synagogae*. nouandi cupiditate abreptus scriba codicis C suo Marte haud pauca tentauit. unde factum est, ut multae eius scripturae magis speciosae quam uerae uideantur. hunc librum, quem O. de Gebhardt explorauit, inspicere nequiui. sed A. Harnack collationem accuratam, quam Nic. Mueller Berolinensis parauerat et ei tradiderat, in usum meum benigne suppeditauit. praeterea in auxilium uocaui textum, quem monachi Casinenses typis describendum curauerunt. sed non uereor, ne mihi crimini uertatur, quod collationem Muelleri praestantiores iudicauerim. nam illi nonnumquam ex editione Harnackiana pependisse et in uniuersum imaginem codicis non religiosissime

¹⁾ Cf. Bibliotheca Casinensis. Tomi V pars I. 1894 p. 1—3 et (Florilegium) p. 21—33.

depinxisse videntur. — Ex codice Casinensi fluxit codex Vaticanus nr. 7257 saeculi XVII, quem fortasse L. Zaccagni, bibliothecae Vaticanae custos (+ 1712), conscripsit. adhibui collationem, quam H. Hackel confecit, ab Academia Vindobonensi liberaliter mihi transmissam. codex Vaticanus praebet textum emendationibus uilissimis exornatum; quare hoc libri Casinensis apographum ut nullius pretii ab apparatu critico omnino exclusi.

V Quarto loco adferendus est codex Vindocinensis, unde primum impressa a. 1717 prodiit Euagrii apologia. qua in editione diligenter, ut uidetur, adornata, cum liber manuscriptus ipse neque in Bibliotheca Vindocinensi praesto sit neque alibi adhuc reperiri potuerit, nobis acquiescendum est. hic codex, licet barbaris corruptelis redundauerit, tamen uerba genuina auctoris ipsius et translationis Sacrae Scripturae, quae Itala falso appellatur, nonnumquam inexpectata fide posteritati propagauisse censendus est. in nouissimo¹⁾ Bibliothecae Vindocinensis catalogo codex ille, qui *Altercationum liber I^{us}* inscriptus erat et nunc desideratur, saeculo XI—XII ortus esse dicitur.

Praeterea in catalogis antiquis duorum Altercationis codicum seruata est memoria. atque in catalogo quidem Bibliothecae monasterii Centulensis anno 831 conscripto commemoratur Altercatio pleno titulo appposito *altercatio legis inter simonem iudaeum et theophilum christianum*. quae inscriptio talem formam habet, ut, si coniecturae locus est, deperditum apographum cum teste *B* cognationis uinculo iunctum fuisse putauerim. deinde Th. Zahn me certiore fecit in breuiario²⁾ codicum monasterii Laureshamensis (saec. X) *editas ab euagrio altercationes theophili christiani et simonis iudaei* laudari. de quibus adhuc nihil amplius auditum est. sed ut in codicis

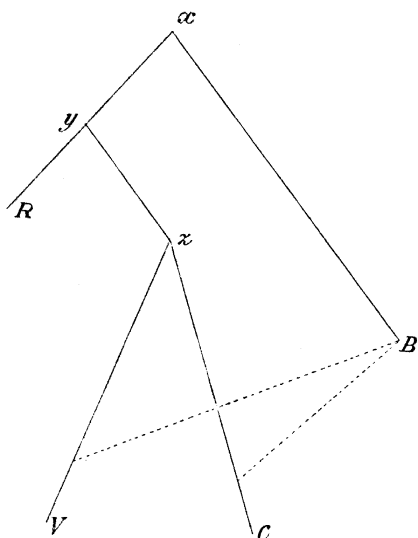
¹⁾ Cf. Catalogue général des manuscrits des Bibliothèques publiques de France. Départements. Tom. III. Paris 1885 p. 454 nr. 182.

²⁾ Cf. G. Becker, Catalogi bibliothecarum antiqui. Bonnae 1885 p. 99 nr. 256.

Vindocinensis titulo ita etiam in codicis Laureshamensis inscriptione nomen Christiani nomini Iudaei praepositum est.

Codices quotquot exstant ex communi archetypo saepius a genuina forma operis distante originem traxisse haud paruus numerus mendorum, quae omnibus libris communia sunt, docet. differunt autem multo pluribus locis lectiones codicum inter se ita, ut facile minimum duas librorum familias agnoscas, in quas ita discedunt codices, ut alteri *B*, alteri *RCV* accensendi sint. atque scripturarum uarietatem subtiliter inquirentibus uix dubium esse potest, quin codici *B* ducis locum concedere debeamus. maior enim eius auctoritas in eo uidetur, quod saepissime et haud raro solus uera uerorumque uestigia aut mendorum formas primas, unde interpolatorum tentamina explicantur, seruauit. nec uero bonitas eius tanta est, ut non corruptelis laboret, quibus alterius familiae testes uacant. quare ad textum constituendum etiam libri *RCV* haud parum ualent. et *R* quidem fortasse ex ipso codice suae familiae parente descendit, sed manum interpolatricem passus est ita, ut, quamquam haud raro libros *CV* utpote uenerandae uetustatis testis praestantia superat. tamen iis lectionibus, quae codice *R* solo traduntur, nisi contextus uerborum et rerum eas uehementer defendat, exigua fides sit habenda. libros *CV* artiore uinculo inter se cohaerere multarum lectionum mirus consensus demonstrat, ut ambos codices per recensionem mediam satis libere grassantem ex archetypo trium illorum librorum *RCV* deriuatos esse statuamus necesse sit. nec uero quemquam fugere potest numerus lectionum libris *BC* et *BV* peculiarium. quas A. Engelbrecht ita ortas esse explicat, ut post recensionem consensu librorum *CV* repraesentatam librum *B* uel eius similem lectiones quasdam codicibus *C* et *V* suppeditauisse dicat; ego eas partim genuinum archetypi omnibus codicibus communis textum exhibere partim ita ortas esse, ut casu quodam codices *C* uel *V* hic illic cum *B* conspirent, putauerim.

Quo cognationis uinculo singuli codices iuncti sint, ut clarius perspiciatur, hoc fere proponi potest stemma:

Dialogum Euagrii primus edidit ex uno codice Vindocinensi Martene in tomo V Thesauri Noui Anecdotorum 1717 p. 1—18, unde in Bibliothecas Patrum Gallandianam (Bibl. uol. IX) et Mignianam (Patr. lat. uol. XX) transiit. creuit honor eius, postquam A. Harnack (Texte und Untersuchungen I, 3 Leipzig 1883) textu e codice Bambergensi emendato probare studuit Altercationem esse Aristonis Pellaei dialogi, qui Ἰάσονος καὶ Παπίσκου Ἀντιλογία dicitur, ab Euagrio ad fidem et mores sui temporis leuiter mutati latinam interpretationem. textus, quem monachi ordinis S. Benedicti abbatae Montis Casini in Florilegio tomi V partis I Bibliothecae Casinensis p. 21 sq. a. 1894 sine apparatu et sine adnotationibus uulgauerunt, praecipue uno codice Casinensi nititur.

Coniecturam illam de origine Altercationis factam hodie uix Harnack ipse defenderit. sed ne id quidem contendere audeam Euagrium apologiam Aristonis legisse flosculosque ex ea excerptasse. nam nullam uocum uel sententiarum Aristoni peculiarium certam memoriam in Altercatione reperire possum. aliorum uero scriptorum antiquorum ecclesiasticorum studio

Euagrium incubuisse satis ueri simile est. inprimis ex operibus Tertulliani et Cypriani necnon ex homiliis, quae „Tractatus Origenis“ uocantur, libellum suum contextuisse uidetur. sed non facile est dictu, et a quibus et quae mutuatus sit. nam patres ecclesiae numquam nominatim laudat atque ea, quae ex alienis auctoribus deprompsit, non ad uerbum repetere sed ad suum arbitrium et propositum castigare solet.

Ex Veteris et Noui Testamenti libris, si qua citat, Euagrius adducit secundum uersionem Hieronymi textu antiquiorem. sed etiam in Sacrae Scripturae uerbis reddendis magnam audaciam ostendit, ut eadem testimonia pluribus locis perhibita inter se discrepare deprehendas omninoque lacunas, additamenta, alias lectionum ordinarium mutationes saepe detegat.

Quicumque uel obiter perlegerit Euagrii opusculum, in haud exiguis difficultatibus uersari eius et recensionem et interpretationem animaduertet. cui incommodo ut pro uirili parte occurrerem, indices locupletissimos huic uolumini inserui, quibus commentarii loco utantur uelim lectores. sed etiam ex re omnium uisum est, quaecumque hac praefatione et editione quam breuissime absoluta sunt de libris manuscriptis, textus recensione, Altercationis natura fontibus auctore, fusius tractare peculiari commentatione, quae epilegomenon instar ad hanc editionem Annalibus Academiae Vindobonensis anni 1904 inserta prope diem prodibit.

Huic praefationi finem imponere non possum, nisi uiris doctissimis gratias egero maximas, qui in Euagrii dialogo edendo me adiuerunt, inprimis Augusto Engelbrecht, cuius singulari liberalitati et consilio et operae permulta debeo, deinde Petro Corssen, Willibaldo Foerster, Adolfo Harnack, Alfredo Holder, Ludouico Traube, Theodoro Zahn, quorum suis quisque beneficiis me sibi deuinxit.

Inueniat et auctor et editor propitios iudices!

Vratislaviae, mense Aprili a. 1904.

Eduardus Bratke.

SIGLORVM CONSPECTVS.

- B* = Codex Bambergensis B III 31 saec. IX—X.
R = Codex Augiensis CCLIII saec. VII.
C = Codex Casinensis 247 saec. XI—XII.
V = Codex Vindocinensis deperditus saec. XI—XII.
puncta subscripta sunt iis codicum litteris, quae minime aut non perspicue cognosci poterant.
- A.* = Altercatio legis inter Simonem Iudaeum et Theophilum Christianum.
- Consult.* = Consultationum Zacchaei Christiani et Apollonii philosophi libri tres (Migne, Patrol. lat. XX [1845] p. 1071—1166).
- Cypr.* = Cypriani opera. ed. Hartel. 3 Tom. 1868—1871.
- Euch.* = Eucherii Lugdunensis opera. ed. Wotke. Pars I. 1894.
- Firm. Mat.* = Iulii Firmici Materni Lib. de errore profanarum religionum, ex recensione C. Halmii. 1867.
- Hahn* = A. Hahn, Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. 3. Aufl. von L. Hahn mit einem Anhang von A. Harnack. 1897.
- Orientius* = Orientii opera (certa et dubia). ed. Ellis. 1888.
- Phoeb.* = Phoebadii Aginnensis Lib. contra Arianos (Migne, Patrol. lat. XX [1845] p. 13—30).
- [*Phoeb.*] *Lib. fidei* = Libellus fidei Phoebadio adscriptus (Migne, Patrol. lat. XX [1845] p. 49—50).
- [*Phoeb.*] *Tract. d.f.* = Tractatus de fide orthodoxa contra Arianos adscriptus Phoebadio (Migne Patrol. lat. XX [1845] p. 31—50).
- Tert.* = Tertulliani opera. ed. Oehler. 3 Tom. 1851—1854. — ed. Reifferscheid et Wissowa. Pars I (cum numeris et paginarum et linearum) 1890.
- Tract. Orig.* = Tractatus Origenis de libris ss. scripturarum. ed. Batifol. 1900.
-

EVAGRII

ALTERCATIO LEGIS INTER SIMONEM
IVDAEVM ET THEOPHILVM CHRISTIANVM.

ALTERCATIO LEGIS INTER SIMONEM IUDAEUM ET THEOPHILUM CHRISTIANUM.

I Domino fratri Valerio Euagrius salutem. Gratissimam tibi referam quaestionem factam nuper sub oculis nostris, quam
5 tu quoque, cum cognoueris, gratanter accipies. fuit igitur altercatio legis inter quendam Simonem Iudaeum et Theophilum Christianum.

1 cf. Gennadius, De uiris inlustr. c. 51 (ed. Richardson apud O. de Gebhardt et A. Harnack, Texte und Untersuchungen. XIV, 1896 p. 79): *Euagrius alius scripsit Altercationem Simonis Iudaei et Theophili Christiani quae paene omnibus nota est.* e Gennadio pendent Marcellinus Comes, Chronicon (Monumenta Germaniae. Auctores antiquiss. Tom. XI. Pars I. 1893 pag. 76. ed. Th. Mommsen) ad an. 423 et Honorius Augustod. De script. eccl. II, 49 (Migne Patrol. lat. 172, 216).

1 altercatio legis inter simonem iudaeum et theophilum christianum *codex Centulensis* editae ab euagrio altercationes theophili christiani et simonis iudaei *codex Laureshamensis* incipit altercatio legis inter symonem iudeum et theofilum christianum (*additum est a manu recentis* quam scripsit Euagrius) *B* incipit liber euagrii monachi de altercatione symonis iudei (*ex iudee corr. m. 1*) et theophili episcopi alexandrini (*sequuntur uerba rubra* e Gennadio de uiris illustribus et *uita Euagrii, quam Gennadius enarrauit, a manu recentis scripta*) *C* (*V nec titulum nec auctorem prae se tulisse uidetur, Martene inscribit dialogum Altercatio inter Theophilum Christianum et Simonem Iudaeum*) 3 Domino—salutem scripsi, domino fratri ualerio aelius (e *nominis aelius in ras.*; 1 *ut uidetur in ras., certe sine integritate primae originis*; Th. Zahn [*Forschungen etc. IV. 1891 p. 313*] *opinatur agrius esse natiuam codicis lectionem formamque corruptam nominis auctoris* Euagrius) salutem *B*, om. *C*, def. *V*, cf. „*Epilegomena*“ § 3 gratissimam—5 accipies (refero et nuper factam *C*) *BC*, def. *V* a fuit incipit *V*

Iudaeus igitur sic ait: Crucicola, signifer, Christianae legis te profiteris esse doctorem. habes et me patientem auditorem, si modo interrogationibus meis non lenocinio sermonum nec argumentis uerborum sed legis praesentia conprobes ueritatem. aut, si tu me hodie reuiceris, facito Christianum; aut, ego te cum superauro, faciam Nazoraeum Iudaeum.

Theophilus Christianus dixit: Non gloriatur gibberosus sicut rectus.

II, 1 *Simon Iudaeus dixit:* Quem colis?

Theophilus Christianus dixit: Deum. 10

Simon Iudaeus dixit: Ego tecum de Christo crucifixo contendo, quem uos dominum dicitis.

Theophilus Christianus dixit: Sane dicimus et audenter probamus dominum deum esse.

Simon Iudaeus dixit: Sacri uenerandique libri Deuteronomii uox resultans dicit: uidete, quoniam ego sum, et non est alius praeter me deus. Esaias dicit: ego primus et ego nouissimus, et praeter me non est deus. 15

6 *Nazoraeum*] cf. Gen. 49, 26. Num. c. 6. Deut. 33, 16. Iudd. 16, 17. Thren. 4, 7 16 Deut. 32, 39 17 Esai. 44, 6

Auctores: 1 *crucicola, signifer*] cf. A. 34, 10—35, 12. 53, 1 *signo—consecrari* 6 *Nazoraeum Iudaeum*] cf. A. 48, 7. 51, 5—8. — At Nazaraei Christiani apud Tert. Adu. Marc. IV, 8 et Tract. Orig. II p. 20, 25—21, 1. XII p. 138, 10—11 (p. 214).

1 *crucicola CV, crucicola B* 2 *doctorem BC, auctorem V* auditorem *CV, adiutorem B* 3 *non BV, et n. C* lenocinio *BC, lenociniis V* nec *B, aut CV* 4 *uerborum B, om. CV* 5 *aut pr. B,* quod *CV* reuiceris *BC, uiceris V* te cum *BC, cum te V* 6 *nazoreum C, natorem B, nazaraeum V* 7 *gibberosus B, gybberosus C, gibberosus V* sicut *BC, ut V* 10 *Theophilus—12 dicitis om. V* 12 *dominum B, deum C* 13 *sane BC, sane si V* 14 *dominum deum esse B, om. CV* 15 *libri BC, om. V* 16 *uidete BV, uidete uidete C* quoniam *BC, quod V* sum *BV, s. deus C* 17 *alius BV, om. C* praeter me deus *BV, d. p. m. C* esaias *B, et esaias CV*

Theophilus Christianus dixit: Sacratissima Christi uox est. quam si tu uolueris cognoscere, oportet te primum credere. tunc demum poteris intellegere. Esaias enim redarguit te dicens: nisi credideritis, non intellegetis. indubitanter
 5 igitur deum omnipotentem, inuisibilem, immensum, inconprehensibilem nouimus et scimus et colimus, deinceps Christum deum et dei filium profitemur. quod autem dicit: ego primus et ego nouissimus, duos aduentus Christi significat.

Simon Iudaeus dixit: Quid illud, quod ait: praeter me
 10 non est deus?

Theophilus Christianus dixit: Christus deus, dei filius, de se dixit, quia praeuidebat Antichristum uenturum et se deum dicturum. de quo Zacharias propheta dicit: ecce suscito pastorem in terram, et quod deficiet non denotabit
 15 et disparsum non requiret et contribulatum non saluabit et integrum non consummabit et carnes electorum comedet et talos eorum euertet, et gladius eorum super brachium eius est et super oculum dextrum ipsius. brachium ipsius arefiens arefiet, et
 20 oculus ipsius dexter obcaecatus obcaecabitur. proinde Christus dicit: ego primus et nouissimus, et praeter me non est deus.

4 Esai. 7, 9 13 Zach. 11, 16—17. cf. II Thess. 2, 3—4

Auctores: 9—4, 12 cf. Euch. Instr. I p. 96, 26—97, 13

2 si tu *BV*, si *C* 3 tunc *B*, et t. *CV* 5 deum *CV*, dominum *B* immensum inconprehensibilem *BC*, *om.* *V* 7 dicit *BV*, dixit *C* 8 ego (*supra et infra* ego *ras. B*) *BV*, *om.* *C* 9 quid *BV*, q. est *C* 11 dei *BC*, et dei *V* 12 antichristum *CV*, antechristum *B* et—dicturum *B*, *om.* *V*, e. deum s. d. *C* 13 suscito *BC*, suscitabo *V* 14 terram *BC*, terra *V* denotabit (*ex* denotauit) *B*, uisitabit *V*, uisitauit *C* 15 disparsum *B*, dispersum *C*, dispersos *V* 17 et talos *BC*, *om.* *V* et gladius eorum *B*, gladius *V*, gladium *C* 18 eius *BC*, ipsius *V* 19 brachium ipsius *BC*, *om.* *V* arefiens arefiet *BV*, arefiet *C* 20 dexter obcaecatus obcaecabitur *BC*, obcoecabitur dexter *V* 21 nouissimus *BC*, ego n. *V* et praeter—deus *BC*, *om.* *V*

Simon Iudaeus dixit: Ergo tu duos deos facis?

Theophilus Christianus dixit: Deus unus est, ex quo Christus et in quo deus, sicut Abrahae ad ilicem Mambre tres uisi sunt, quibus occurrens unum salutauit dicens: domine, si inueni gratiam ante te, accipiam aquam, et lauuentur pedes uestri, et refrigerate sub arbore — quod tres scilicet uidebantur — ex praescientia diuinitatis, quod arbor crucis Christi credentibus tegmen refrigerii praestaret. aequo enim propheta in psalmo LXXXI dicit: deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. utique de Christo dicit, qui in synagogis uestris docuit et uirtutes magnas fecit. proinde in psalmo XLVIII dicit: thronus tuus, deus, in saecula saeculorum, uirga aequitatis uirga regni tui. dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te, deus, deus tuus oleo laetitiae plus quam participes tuos. quis deus uel quem deum dixit, Iudaeae? utique deus pater de Christo filio suo, pro quo et de

2—3 cf. Ioh. 1, 1. 10, 30 4 Gen. 18, 3—4 8—12 cf. Ioh. 10, 33—36. Marc. 1, 21—27. 3, 1—5 al. 9 Ps. 81, 1 12 Ps. 44, 7—8

Auctores: 7—8 cf. Tract. Orig. II p. 15, 2—10 8—5, 11 cf. Cypr. Test. II, 6 8—12 cf. Tract. Orig. VI p. 58, 1—22 A. 8, 4—5

1 deos *BC, om. V* 2 deus unus est *BV, u. e. d. C* 3 in *CV, om. B* sicut *BV, om. C* ad *BV, autem ad C* mambre *BC, mambrae V* 4 uisi sunt *BC, uidit V* domine *CV, om. B* 5 accipiam *BC, accipe V* 6 refrigerate *BC, refrigera te V* arbore *B, a. ista C, arborem istam V* tres scilicet *B, scilicet abraham CV* 7 uidebantur *B, uidebat CV* ex praescientia *B, praesentiam CV* 8 credentibus tegmen *BC, t. c. V* aequo enim *B, de quo CV* 9 LXXXI dicit *B, om. V, octogesimo primo d. C* 10 deos *BV, dñs C* discernens *B, discernit C, diiudicat V* 11 sinagogis (*sic*) uestris *B, synagoga C, synagoga deorum V* 12 magnas *B, om. CV* XLIV dicit *C, LXIV d. B, quadr. quarto d. V* 15 unxit *B, unexit C, benedixit V* deus *pr. BC, om. V* plus—tuos *BC, prae participibus tuis V* 16 uel quem *B, pro quo C, propter quem V* deum *V, deo C, dominum B* 17 de christo filio *B, d. chr. deo f. C, christum dei filium V* suo *B, om. V, eius C*

quo receptissimus prophetarum Hieremias dicit: hic est deus noster et non est alius nec aestimabitur absque illo, qui inuenit omnem uiam prudentiae et dedit eam Iacob puero suo et Israel dilecto suo. post haec in
 5 terris uisus est et cum hominibus conuersatus est. item in psalmo XLV dicit: uacate et uidete, quoniam ego sum deus, exaltabor in gentibus et exaltabor in terra. et in psalmo LXVII: cantate domino, psallite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit in occasum; dominus
 10 nomen est illi. longum erit, ut exempla prosequar plura; his paucis ueritas conprobatur.

Simon Iudaeus dixit: Recte quidem accumulent testimonia unito spiritu fruenter, operi tuo consentientes. sed illud uolo edisseras mihi, sicubi in loco deus per semetipsum deum
 15 Christum constituit. tunc demum Christum deum et dei filium credere cogitabo.

Theophilus Christianus dixit: Incredule Iudaeae, iam et de prophetis disputas? accipe tamen interrogationi tuae responsum. deus ad Moysen loquitur dicens: ecce dedi te deum Phara-

1 Baruch 3, 35—37 6 Ps. 45, 11 8 Ps. 67, 5 19 Exod. 7, 1

Auctores: 1—5 cf. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 7 p. 44 AB 12 testimonia] cf. Cypr. Test.

1 hic est deus noster *B*, hic deus *CV* 2 aestimabitur *BV*, existimabitur *C* 3 omnem uiam prudentiae *B*, omnem prudentiam *CV* eam *BC*, *om. V* 6 dicit uacate *BV*, uacate *C* 8 et *BV*, item *C* LXVII *C*, sexagesimo septimo *V*, XLVII *B* 9 in *BC*, super *V* dominus *BV*, deus *C* 10 est *BC*, *om. V* illi *BV*, ei *C* erit *BC*, est *V* exempla *V*, exemplaria (*ex* exemplar) *B*, in exemplar *C* prosequar *BC*, persequar *V* plura *BV*, plurima *C* 12 accumulent testimonia *Engelbrecht*, accolent (*c pr. super ras.*) *t. B*, accolent testimonio *C*, ad colentes testimonia *V* 13 fruenter *B*¹, fruentis *B*², fatentes *CV* operi *B*, ori *CV* consentientes *CV*, consentientis *B* 14 mihi *BC*, *om. V* deum christum *C*, chr. d. *V*, dominum chr. *B* 15 deum *CV*, dominum *B* 16 credere *BC*, *om. V* 17 incredule iudaeae *BV* (*sed cf. 18, 12*), incredule *C* 18 interrogationi (interrogationis *B*²) tuae *B*, interrogationibus tuis *CV* 19 moysen *BC*, moysem *V* deum *CV*, dñm (*m in ras.*) *B* pharaoni *C*, faraoni *B*, pharaonis *V*

oni, et Aaron frater tuus erit tuus propheta. peruide hunc Moysen typum Christi fuisse, gentium incredibilium deum; quanto magis Christus credentium est deus! sicut Moyses populum de Aegypto, de durissima Pharaonis seruitute liberauit, ita et Christus populum suum de idolorum seruitute et de diaboli potestate liberauit.

Simon Iudaeus dixit: Si ergo Christus deus est et dei filius, quomodo ergo in Genesi scriptum est: in principio fecit deus caelum et terram? poterat utique dixisse: in principio fecit deus pater et deus filius caelum et terram. 10

Theophilus Christianus dixit: Erras, Iudae, nec umquam inuenies ueritatem, nisi ueritatis intellegas originem. nam si uelis credere, poteris et principium eius inuenire, qui est Christus, dei filius. sic enim: in principio, ait, fecit deus caelum et terram, hoc est in Christi arbitrio et ad eius uoluntatem et ad cuius imaginem et similitudinem [nostram] 15

3—5 cf. Exod. c. 1—15 8 Gen. 1, 1 12 *ueritatis... originem* cf. Ioh. 14, 6 13 *principium*] cf. Ioh. 8, 25 ex ant. uers. text. lat.

Auctores: 2 *Moysen typum Christi*] cf. Tract. Orig. VII p. 77, 2—3. A. 21, 12—14 2—6 cf. Tract. Orig. VII p. 76, 17—77, 5. 10—12. A. 33, 14—34, 12 5 *idolorum seruitute*] cf. Consult. I, 18 p. 1084 D A. 34, 8 7—7, 3 cf. Euch. Instr. I p. 66, 17—22. 92, 1—3. 97, 2—3. Consult. II c. 3 p. 1111 C et c. 5 p. 1115 C 13 *principium*: [Orientius] De trin. p. 245, 35 16 *ad cuius*—7, 6 *erras* cf. Tert. Adu. Prax. c. 12

1 aaron frater tuus *B*, f. t. a. *CV* tuus propheta *BC*, p. t. *V* peruide *BC*, praeuide *V* 2 hunc *B*, nunc *CV* moysen *BC*, moysem *V* typum *BV*, initium *C* 3 sicut *B*, s. enim *CV* 4 de *alt. B*, om. *CV* 5 liberauit *BC*, om. *V* ita *BC*, sic *V* populum— et *B*, p. in se credentem (i. s. c. in ras. a m. 1) *C*, credentes *V* 8 genesi *BV*, genesis *C* 9 fecit deus *BV*, d. f. *C* poterat utique *B*, potuerat *CV* dixisse *V* et ut uid. *B*¹, dicere *B*²*C* 10 deus *pr.*—filius (filius ex filium *B*) *BC*, pater et dei filius *V* 13 uelis *CV*, uelles *B* poteris *B*¹*CV*, poteras *B*² principium *BC*, in principio *V* eius *BV*, ipsius *C* qui *BC*, quis *V* 14 in principio *B*, om. *CV* 15 arbitrio *BV*, arbitrium *C* eius uoluntatem et *BC*, u. eius et *V* 16 cuius *BV*, eius *C* imaginem et similitudinem nostram *BC*, imaginem *V* nostram *uncis seclusi*

hominem facere dignatus est. dicit enim: faciamus hominem <ad imaginem et similitudinem nostram>! et rursus infra dicit: fecit deus hominem ad imaginem dei, masculum et feminam fecit eos.

5 *Simon Iudaeus dixit*: Potuit hoc et ad angelos dixisse.

Theophilus Christianus dixit: Erras, Iudae. cui enim angelorum dixit deus: filius meus es tu, ego hodie genui te? et rursus in psalmo dicit: ponam principem illum, excelsum prae omnibus regibus terrae. angelis autem
10 iubet, ut Christum adorent. et iterum in cantico Deuteronomii dicit: laetamini, gentes, cum eo, et adorent eum omnes angeli dei.

Simon Iudaeus dixit: Proba mihi Christum principem esse.

Theophilus Christianus dixit: Iam dixi. nunc accipe aliam
15 probationem, si poteris uel sic credere. nam cum Iesus filius Naue staret trans Iordannem, uidit uirum stantem, et gladius utraque parte acutus in manu eius. dicit illi Iesus: noster

1 et 3 Gen. 1, 26. 27 5—12 cf. Hebr. 1, 5—6 7 Ps. 2, 7
8 Ps. 88, 28 10 cf. Ps. 96, 7 11 Deut. 32, 43 16 *gladius—acutus*
cf. Apoc. 1, 16. 2, 12. 19, 15 17 Ios. 5, 13 sq.

Auctores: 7 cf. Consult. II, 13 p. 1132 B 13—8, 2 cf. Consult. II, 13 p. 1131 C *Ille denique—edixit*. A. 43, 16 sq.

1 hominem—hominem *om. C* facere dignatus est *B, d. e. f. V*
2 ad imaginem et similitudinem nostram *add. Engelbrecht et ego* et
alt.—hominem om. V rursus *B, rursum C* 3 dei *B, et simili-*
tudinem d. CV 5 hoc et *BV, e. h. C* dixisse *B¹CV, dicere B²*
6 enim *BC, umquam V* 7 dixit deus *BV, dixit C* 8 rursus *BV,*
iterum *C* psalmo dicit *BV, psalmo octogesimo octauo C* ponam
principem *B, pr. p. CV* 9 omnibus *BC, om. V* 10 ut *BC, om. V*
et iterum in *BV, in C* cantico *C, canticum B¹V* deuteronomii
(*e alt. in ras. B*) dicit *BV, deuteronomii C* 13 principem esse *BC,*
e. p. V 14 nunc accipe *B, a. n. V, a. C* 15 poteris *B, potueris CV*
16 iordannem *B, iordanem CV* uidit uirum *BC, uir. uid. V* stan-
tem *BV, st. contra se C* gladius *BV, gladium C* 17 utraque
BV, ex u. C acutus *B¹CV, erat addit B²* dicit *BC, dixit V*

es aut aduersariorum? at ille respondit: ego sum princeps militiae maiestatis domini.

II, 2 *Simon Iudaeus dixit*: Et hoc modo uolo mihi edisseras, quomodo est filius dei Christus. nam et omnes sancti filii dei dicti sunt. proinde sicut mihi probasti principem illum esse, proba mihi nunc illum dei filium ex deo natum. longe enim remota est diuinitas a coitibus humanis nec miscetur complexui.

Theophilus Christianus dixit: Loqueris quasi Iudaeus. nam Christus deus, dei filius, primogenitus, uerbo editus, ore 10 prolatus, uuluae intaminatae iaculatus. sicut enim deus in principio, cum hominem e limo terrae faceret, flatum suum in eundem spirauit — et factus est homo in animam uiuam —, ita et uerbum suum, hoc est Christum, ex utero cordis sui genuit, sicut in Basilion libro secundo dicit: et fuit uer- 15

4 cf. Ps. 81, 6 13 Gen. 2, 7 15 II Reg. 7, 4—5.
12—14. 16

Auctores: 4 cf. A. 4, 8—12 10—11 *Christus—iaculatus*] cf. A. 11, 8. 17, 13—16. 19, 10—11 9—12, 14 cf. Tert. Adu. Prax. c. 5—8 (10 *primogenitus*] cf. c. 7 p. 660. *uerbo editus*] cf. c. 5—7. *ore prolatus*] cf. c. 6—8. 14 *ex utero—genuit*] cf. c. 7 p. 660 *est primogenitus—cordis ipsius*). c. 11. 19. 21. 28. Adu. Hermog. c. 3. 18—20 10 *uerbo editus*] cf. Consult. II, 13 p. 1131 A *filius in uerbo... natus ex patre* 15 cf. Consult. II, 13 p. 1131 C. Cypr. Test. I, 15. II, 11

1 aut *B*, an *CV* at ille respondit *BC*, om. *V* sum *BC*, om. *V*
3 modo uolo *B*, u. *V*, u. ut *C* 4 est *BV*, om. *C* dei *BC*, om. *V*
5 dicti *BV*, om. *C* mihi probasti *BV*, approbasti *C* a pem (in principem) *incipit cod. R fol. 113*² illum] om. *R* 6 proba] aproba
R mihi *BR*, om. *CV* illum *BC*, om. *R*, post filium add. *V*
7 coitibus *BV*, coetibus *R*, cetibus *C* 8 complexui *B*, .. mplexui *R*, complexui *C*, amplexui *V* 10 deus] om. *C* dei] deus *V* editus] genitus *C* 11 uuluae—iaculatus *scripsi*, om. *CV*, bulbae int. iac. est *R*, u. incontaminatae iac. *B* (cf. 19, 10) in principio cum hominem] eum h. i. pr. *V* 12 e] de *C* faceret] fecerat *V* 13 eundem *B*, eundem *V*, eodem *C*, eum *R* spirauit *B*, spirauerat *V*, aspirauit *R*, inspirauit *C* uiuam *R* 14 ita et] e. i. *V* 15 basilion *V*, regnorum basyilion *C*, regnorum *BR* secundo *BRV*, om. *C* fuit] factum est *C*

bum domini ad Natham prophetam dicens: uade et
 dic seruo meo Dauid: non tu aedificabis mihi domum
 ad inhabitandum, sed, cum inpleti fuerint dies tui et
 dormieris cum patribus tuis, excitabo semen tuum
 5 post te. hic aedificabit domum nomini meo, et erigam
 thronum illius usque in saecula, et ego ero illi in
 patrem, et ipse mihi erit in filium, et fidem conse-
 quetur domus eius. item in psalmo II dicit: quare fremu-
 erunt gentes et populi meditati sunt inania? adsti-
 10 terunt reges terrae et populi conuenerunt in unum
 aduersus dominum et aduersus Christum eius: dirum-
 pimus uincula eorum et proiciamus a nobis iugum
 ipsorum. qui habitat in caelis inridebit eos et dominus
 subsannabit eos. tunc loquetur ad eos in ira sua et
 15 in furore suo conturbabit eos. ego autem constitutus
 sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius,
 praedicans praeceptum domini. dominus dixit ad me:
 filius meus es tu, ego hodie genui te. pete a me, et
 dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem
 20 tuam terminos terrae. reges eos in uirga ferrea et

8 Ps. 2, 1—9

1 natham *B*, naṯḥam *R*, nathan *CV* ab am (in nomine proprio) inc.
*codicis R fol. 106*¹ 3 inhabitandum *B*, habitandum *RCV* inpleti *B*,
 impleti *CV*, completi *R* tui et] tui ad inhabitandum et *B* 4 dor-
 mieris—tuis *BR*, om. *CV* excitabo] suscitabo *V* 6 thronum *CV*,
 tronum *R*, domum *B* illius *BR*, eius *CV* illi] ei *C* 7 patrem
B¹V, patre *RB²C* mihi erit *B*, erit mihi *CV*, erit om. *R* filium
CV, filio *BR* fidem] fides *B* 8 domus *RC*, et domus *V*, do-
 mum *B* item] et *V* II *V*, secundo *BR*, om. *C* a muerunt
*inc. cod. R fol. 113*¹ 9 adstiterunt usque 10, 1 eos om. *V*
 10 populi *B*, principes *RC* in unum *BR*, om. *C* 11 dominum
BC, deum *R* dirumpamus *BC*, dirumpamus *R* 12 proiciamus
BC, abiciamus *R* 13 celis *R* 14 thunc *R* 18 meus *BC*,
 om. *R* pete *BR*, postula *C* 20 a terminos *inc. cod. R*
*fol. 106*²

tamquam uas figuli confringes eos. item in psalmo XLIII: eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. et Esaias dicit: consummatas quidem et breuiatas res audiui, quoniam uerbum breuiatum faciet deus in omni terra. hoc est uerbum, quod uerbera nostra sanauit, de quo in psalmo CVI dicit: misit uerbum suum et sanauit eos. item in alio psalmo deus testimonium perhibet per prophetam dicens, quod caelum, de quo supra diximus, de Christo et in Christo, quod est uerbum dei, fecerit: uerbo domini caeli solidati sunt et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. hoc est uerbum, quod uelociter mundum percucurrit et animas errantium per legem nouam ad dominum conuertit, de quo in psalmo CXLVII dicit: qui emittit uerbum suum terrae, uelociter currit uerbum eius. et Esaias dicit: ecce uerbum domini factum est illis in

2 Ps. 44, 2 3 Esai. 10, 22—23 6 Ps. 106, 20 10 Ps. 32, 6
13 Ps. 147, 15 15 Hier. 6, 10

Auctores: 1—11 cf. Cypr. Test. II, 3 8 *supra*] cf. A. 6, 7—16
12 *legem nouam*] cf. A. 2, 1

1 confringes *B²RC*, confringis *B¹* eos. item *BC*, eos et nunc reges intellegite. item *R* psalmo] alio psalmo *R* 2 quadragensimo quarto *R* bonum] *om. R* 3 et *BR*, *om. V*, item *C* dicit] *om. C* consummatas *V*, consumatas *C*, consummatur *B*, consum... sunt *R* 4 breuiatas] adbreuiatas *V* 5 deus] dominus *C* hoc] hic *V* quod *BR*, qui *CV* uerbera *BV*, uulnera *RC* 6 CVI *BC*, centesimo sexto *R*, centesimo quinto *V* a t (*in dicit inc. cod. R fol. 100²* 7 alio] alium *R* psalmo] *om. R* deus—caelum *scripsi*, dicens deus test. perh. per pr. d. q. c. per prophetam dicens *B*, test. perh. propheta d. q. c. (celum *R*) *RCV*, cf. 11, 6. 46, 7 8 de quo supra] desuper *R* 9 de] *om. V* quod *B*, qui *RCV* fecerit] *om. R* 10 domini] dei *R* celi *R* solidati *BR*, firmati *CV* 11 hoc] hic *V* est] *om. B* quod] qui *V* mundum] ... ntium (errantium *ex dittogr. ?*) *R* 12 percucurrit *B*, percurrit *RV*, pertransiit *C* nouam] *om. R* dominum *BR*, deum *CV* 13 CXLVII *B*, centesimo quadragesimo septimo *C*, centesimo septimo *R*, centesimo quadragesimo sexto *V* dicit] *om. V* emittit] mittit *C* 14 uerbum *alt. B*, sermo *RCV* 15 dicit *BV*, *om. RC* ecce] *om. C* domini] dei *R*

maledictum, et noluerunt illud. nam, si uelis Iohannem nostrum audire prophetico ore clamantem, in principio erat uerbum, et uerbum erat apud deum, et deus erat uerbum. hoc erat in principio apud deum. omnia per
 5 illum facta sunt, et sine illo factum est nihil. et rursus filius pari genere testimonium reddit patri et natiuitatis suae exordia testatur dicens apud Salomonem: ego ex ore altissimi prodiui primogenitus ante omnem creaturam. ego in
 10 in caelis feci, ut oriretur lumen indeficiens. ego in altis habitauī, et thronus meus in columna nubis. uides ergo, Simon, exeuntibus patribus tuis de Aegypto quia Christus erat, qui in columna nubis praecedebat eos. item illic in Prouerbiis eiusdem: dominus condidit me initio
 15 uiarum suarum, in principio, in opera sua, antequam terram faceret et antequam abyssos constitueret, et

2—5 Ioh. 1, 1—3 7 Eccli. 24, 3—4 11—12 cf. Exod. 13, 21.
 I Cor. 10, 1—4 13 Prou. 8, 22—30

Auctores: 2—12, 14 cf. Cypr. Test. II, 3. 1. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 D *De hoc*—p. 37 A *in quo omnia*. c. 6 p. 42 CD

1 noluerunt *BV* (cf. pag. 27, 5), noluerunt *RC* si uelis *RC*, si uelles *B*, *om. V* iohannem nostrum *BR* (cf. 44, 2), iohannem *C*, prophetam nostrum iohannem *V* 2 audire *RC*, *om. V*, audire et *B* a phetico *inc. cod. R fol. 103*¹ 3 aput *R* et uerbum e. a. d. *post* et deus e. u. *ponit V* 4 aput *R* 5 illum *B*, ipsum *RCV* facta sunt] factum est *V* illo (*ex illum*) *B*, ipso *RCV* rursus] rursum *C* 6 filius] *om. C* reddit] reddet *R* 7 apud *BC*, aput *R*, per *V* 8 prodiui] exiui *C* 9 celis *R* a ficiens *inc. cod. R fol. 100*¹ 10 altis *B*, altissimis *RCV* habitauī *BV*, habitabi *R*, inhabitauī *C* thronus *R* 11 uides—12 nubis *om. R* Simon *scripsi*, symon *BC*, *om. V* aegypto *BV*, terra aegypti *C* 12 praecedebat (*praecidebat B*¹)] praecedens *R* 13 illic *RV*, *om. C*, illis *B*, cf. 29, 14. 33, 9 prouerbiis] proueria *R* eiusdem *BV*, *om. C*, e. dicit *R* dominus—14 sua *scripsi*, dom. cond. me initio uerborum suorum in princ. in op. sua *B*, deus initio uiarum suarum condidit me in principio imperii sui *R*, dom. cond. me principio uiar. suar. in op. sua *C*, dom. cond. me in initio uiar. suar. in princ. in op. sua *V* 14 antequam—constitueret *B*, ant. abyssos const. *R*, ant. terr. fac. (et—const. *om.*) *CV*

ante omnes colles genuit me. cum pararet caelos, aderam cum illo, et cum secerneret sedem suam, quando fortia faciebat fundamenta terrae, eram simul cum illo disponens. ego eram, cui adgaudebat, cottidie autem laetabar in faciem eius, cum laetaretur orbe 5 perfecto.

Simon Iudaeus dixit: Potest hoc pro sapientia dixisse.

Theophilus Christianus dixit: Erras, Iudaeae, et uelamine ignorantiae sensus tuus contactus est. non inmerito sanctissimus Moyses uelaminis tegmine faciem uelabat, quod uelamen corda 10 uestra contextit. accede proinde ad dominum et crede Christum deum et dei filium, et auferetur de sensibus tuis tegmen ignorantiae. sapientiae dictum existimas; ignoras, quoniam Christus est ipse dei uirtus et dei sapientia. adeo reges uestri, qui per successionem regnabant, non poterant sapientiam et 15 uirtutem accipere, nisi per uocabulum nominis Christi diceren-

8—13 cf. II Cor. 3, 13—18. Esai. 6, 9—10 9—11 cf. Exod. 34, 33—35 13—14 cf. I Cor. 1, 24

Auctores: 14—13, 9 cf. Tert. Adu. Iud. c. 8, c. 11 p. 732 *Itaque quoniam*—p. 733 *exinde cessare*, c. 13 p. 734 *Si autem iam*—p. 735 *processurus*

1 ante] antequam *B* pararet *BC*, separaret *R*, patraret *V* caelos (caelo *B*) aderam cum illo et *BV*, c. adheram (!) ei et *C*, caelum a terra ego aderam simul cum illo disponens et *R* 2 secerneret] discerneret *R* 3 eram—disponens *BV*, hoc loco om. *R* sed cf. lin. 1 et 4, e. s. c. i. componens omnia *C* 4 ego—cui] eg. er. cum illo disponens ego eram cui *R* 5 laetabar] adlaetabar (sic) *B* in] ante *R* orbe *RC*, be *B*¹, orbe ex urbe *B*², orbi *V* 7 potest—dixisse *CV*, pot. h. p. sap. dictū esse (ctū ess in ras.) *B*, pro sapientia sua (a sua inc. cod. *R* fol. 103²) dixisse hoc arbitror *R* 8 et *B*, et ut *R*, et ueluti *CV* uelamine *B*, uelamen tegmenti *R*, uelamē *C*, uelamen *V* 11 et—deum] om. *V* 12 et dei *RCV*, dei *B* et auferetur] ut aperiatur *R* tegmen] tegumentum *R* 13 sapientiae] sapientium *R* existimas ignoras *BC*, existimans ignoras *R*, existimas ignorans *V* 14 est ipse *B*, ipse est *RCV* uirtus] filius *R* ab i (in alt. dei) inc. cod. *R* fol. 105² adeo *B*¹*RCV*, ut addit *B*² 15 successionem] successione *R* 16 dicerentur *B*, om. *CV*, diceretur *R*

tur. huius rei auctorem Danihelum dabo dicentem: signabitur uisus et propheta, orietur iustitia sempiterna, et unguetur sanctus sanctorum. et scies et intelleges ab exitu sermonis in respondendo et aedificando Hierusalem usque ad Christum regnantem. a deo ueniente Christo Christorum et domino dominorum et rege regum uestrorum unctio Samariae defecit et cornu illud, de quo reges uestri unguebantur, et omnes prophetae siluerunt, quia de quo loquebantur uenit, sicut Esaias ait: ego sum, qui loquebar, et ueni, ut euangelizem. proinde, ut diximus, ipse est Christus Christorum et dominus dominorum. auctorem Esaiam dabo dicentem: dicit dominus Christo meo domino, cuius tenui dexteram, ut exau-

1 Dan. 9, 24—25 6 domino—regum] cf. I Tim. 6, 15. Apoc. 17, 14.
19, 16 7 unctio... defecit] cf. Dan. 9, 26 10 Esai. 52, 6 12 Esai.
45, 1—3

Auctores: 6 domino—regum] cf. Tract. Orig. XIII p. 148, 15
11 ut diximus] cf. A. 13, 6 12—14, 10 cf. Tert. Adu. Iud. c. 7

1 auctorem Danihelum] d. a. C 2 propheta BC, prophetia RV
iustitia sempiterna] iustitiae sempiternae B 3 unguetur B, ungetur CV,
unguebitur R et scies et intelleges (intelliges V) CV, et esaias dicit:
et intellet B, et esaias dicit. intellegitis R 4 in respondendo (q̄
R) RV, et i. r. C, in respondendum B aedificando scripsi, aedificans
BR, aedificabo CV 5 regnantem—christo B, om. CV, r. a. d. ueni-
entem christum R 6 Christorum]...ronum R, cf. lin. 11 et do-
mino dominorum scripsi, et dominum dominorum R, om. BCV, cf.
lin. 11 rege scripsi, regem codd. 7 defecit (cit in R fortasse a
manu secunda) RB², deficiet B¹CV et (et om. B¹) cornu illud de quo
B, et c. i. unde C, et (et abscisum esse uid.) c. illius unde R, c. illud
deinde V 8 ab estri inc. cod. R fol. 98¹ unguebantur BR, unge-
bantur CV et—loquebantur] om. R 9 ait] dicit R 10 et]
om. R euangelizem B, euangelicarem C, euangelizare uobis V,
baptizer R 11 ipse est BV, ipse C, ego sum R et] om. V 12 auc-
torem—dicentem] et esaias dicit R dicit BR, haec d. C, sic d. V
dominus—domino] dominus domino meo R 13 cuius BR, cui CV
tenui] tenuit V ut—gentes] BV, ut subiciam ante eum g. C, et
exaudiat eum unguentum R

diant eum gentes: fortitudinem regum dirumpam,
 aperiā ante eum portas aereas, et ciuitates non
 claudentur, et portas aereas aperiā et uectes ferreos
 confringam et dabo tibi thesauros occultos. cui ergo
 tenuit dexteram pater nisi Christo filio suo, quem et omnes 5
 gentes exaudierunt, sicut in psalmo dicit: semper tu mecum,
 tenuisti manum dexteram meam? aut quae ciuitas illi
 clausa est? et cui omnes portae aerae patent hoc est praecordia
 singulorum fide Christi reserata, qui doctrina sua corda et praecordia
 singulorum reserauit? aut numquid et de natiuitate eius 10
 audebis disputare, cum idem propheta dicat: factum est uerbum
 domini ad Achaz dicens: pete tibi signum a domino
 deo tuo in profundum aut in excelsum. et dicit Achaz:
 non petam neque temptabo dominum. et ait: audite
 nunc domus Dauid: non pusillum uobis certamen erit 15

6 Ps. 72, 23 11 Esai. 7, 10—14

1 fortitudinem] fortitudines *R* regum—3 claudentur *om. R* 2 portas aereas *scripsi*, p. hereas *B*, p. *CV* non *BV*, ei non *C* 3 et *pr. B, om. RCV* aperiā] conteram *C* 4 thesauros *R* occultos] absconditos *V* 5 suo] *om. V* quem *BV et Tert. Adu. Iud. c. 7*, cui *RC* et] *om. C* 6 exaudierunt *CV et Tert. Adu. Iud. c. 7*, exaudiunt *B*, obaudierunt *R* semper tu mecum *B*, t. m. s. *V*, t. mihi *R*, ego s. tecum *C* a tu *inc. cod. R fol. 105²* 7 aut—est *pr.*] a. q. illi ciuitates clausae sunt *R* 8 et] *om. C* portae aerae *CV*, porterae *R*, portae apertae aerae *B* hoc est praecordia singulorum fide christi (christi fide *R*) reserata, qui doctrina sua corda et praecordia (et praec. *om. R*) singulorum reserauit *BR, om. V*, h. e. p. s. reserauit *C* 11 audebis *BR*, audebit *CV* idem] isdem *V* dicat] *om. V* factum est *BC*, et factum est *R*, factum *V* 12 domini ad] domini inquit ad *V* achaz *CV*, ahaz *R*, achab *B* domino] domino nostro *B* 13 deo tuo] *om. C* profundum] prof. inferni *V* aut *BC*, uel *R*, siue *V* excelsum *BC*, excelso *R*, excelsum supra *V* dicit *B*, dixit *RCV* achaz *CV*, ahaz *R*, achab *B* 14 neque] et non *V* temptabo *BRC*, tentabo *V* dominum] dominum meum *R* ait] dixit *R* 15 nunc *BV, om. C et ut uidetur R* pusillum uobis] uobis pusillum *C* a men *inc. cod. R fol. 98²* certamen—15, 2 quoniam *scripsi*, certamen erit cum hominibus et ideo uos praestabitis certamen cum hominibus (cum hominibus *alt. om. B*) quoniam *BV*, certamen erit cum hominibus quoniam *C*, certamen quoniam *R*

cum hominibus, et ideo uos praestabitis certamen cum deo? quoniam dominus dabit uobis signum: ecce uirgo in utero concipiet et pariet filium, et uocabitis nomen eius Emmanuhel, quod interpretatur
5 Nobiscum deus.

Simon Iudaeus dixit: Ego prophetis credo, praeterea Esaia receptissimum accipio, sed de alia uirgine eum dixisse arbitrator. cum enim Salmanassar rex Assyriorum ducem suum misisset ad Hierusalem exprobrare deum uiuum, tunc Esaias
10 prophetauit aduersus Salmanassar regem dicens: spreuit te et subsannauit te uirgo filia Sion, caput suum mouit aduersus te filia Hierusalem. quando angelus de castris Assyriorum centum octoginta milia percussit, in hoc fuit nobiscum deus.

15 *Theophilus Christianus dixit:* Erras, Iudaeae, necdum remoues incredulitatem. si ergo filiam Sion uirginem dicis, quem filium peperit? uel quis butyrum et mel manducauit? aut quis infans fuit, qui, priusquam cognosceret patrem uel matrem,

8—10 cf. Esai. 37, 4. 17. IV Reg. 19, 4. 16 10 Esai. 37, 22. IV Reg. 19, 21 12—13 cf. Esai. 37, 36

Auctores: 12—13 cf. Tert. Adu. Marc. V, 9 p. 300 (A. 44, 5. 45, 7—9. 45, 14—46, 12) 15—18, 14 cf. Tert. Adu. Iud. c. 9 (18, 10—14 cf. c. 9 p. 721 *sed et uirginem—creditur*)

2 dominus *BR*, dominus deus *CV* 3 ecce] et ecce *C* in utero] *om. V* 4 uocabitis *BR*, uocabitur *CV* interpretaetur *R* 6 Esaia] esaiam prophetam *R* 7 de alia uirgine *B*, aliam uirginem *RCV* eum *B* et fortasse *R*, *om. CV* 8 ipse scriptor loco Sanherib regis per errorem *Salmanassar nomen posuisse uidetur* Assyriorum] *om. R* ducem suum misisset] m. d. s. *R* 9 exprobrare *CV*, praedicare *B*, inpetrare *R* deum] dominum *R* 10 dicens] *om.*, *ni fallor*, *R* spreuit *CV* et ut uidetur *R*, expraueit *B* a preuit *inc. cod. R fol. 110²* 11 uirgo] *om. R* mouit *BR*, mouet *V*, mouebit *C* 12 aduersus *BC*, aduersum *RV* quando *B*, q. et *RCV* 13 octoginta *BV*, o. quinque *RC* in] *om. C* 15 iudaeae *R* necdum] nondum *V* 16 incredulitatem] i. tuam *R* sion uirginem (*ex uirgine*) dicis *B*, s. dixisti u. d. *R*, s. u. dixit *C*, ierusalem d. *V* 17 uel] *om. C* butyrum] buturum *R* 18 uel *B*, aut *RCV*

spolia Samariae detraxit? aut quem filium de semine Dauid habuit? Esaias enim dicit: ecce uirgo in utero accipiet et pariet filium, et uocabitur nomen eius Emmanuhel. butyrum et mel manducabit; et, priusquam cognoscat puer uocare patrem uel matrem, accipiet uirtutem 5 Damasci et spolia Samariae contra regem Assyriorum.

Simon Iudaeus dixit: Enarra ergo mihi ista qui se habeant, ut credere possim, quid mel aut butyrum intellegitur, aut quae spolia Samariae Christus acceperit.

Theophilus Christianus dixit: Si remoueas incredulitatem, 10 audies ueritatem, ne forte in te impleatur illud, quod in psalmo scriptum est: sicut aspidis surdae et obturantis aures suas, quae non exaudiet uoces incantantium. audenter etiam Esaias aduersus incredulitatem uestram clamat dicens: erint uobis uerba libri huius sicut uerba libri signati, quem 15 si dederis homini scienti litteras ad legendum, dicit: non possum legere, signatum est enim. aut si detur

2 Esai. 7, 14—15. 8, 4 12 Ps. 57, 5 14 Esai. 29, 11—12

1 spolia] spoliā *R* a mine *inc. cod. R fol. 109*¹ 2 habuit] aluit *V* dicit] dixit *V* accipiet] c̄cipiet (= concipiet; ante c prius una littera erasa est) *B* 4 butyrum] buturum ut uid. *R* manducabit] comedet *V* et alt. *B*, om. *RCV* 5 puer] om. *V* uel] aut *C* accipiet] a. iterum *R* 6 et spolia Samariae] om. *R* contra] habuit contra *B* regem] reges *R* 7 ergo mihi] mihi igitur *V* ista—habeant *Engelbrecht*, i. quid s. h. *BV*, ista solum *R*, quid ista s. h. *C* 8 aut *pr.*] uel *R* butyrum] buturum *R* 9 acceperit] accepit *R* 10 theofilius *R* remoueas] remoues *R* a dulitatem *inc. cod. R fol. 110*¹ 11 in te impleatur *R*, in te impleatur *B*, impleatur *C*, impleatur in te *V* in psalmo *BR*, om. *V*, in psalmis *C* 12 scrib̄tum *R* aspidis *RCB*², aspides *B*¹ *V* et (obturbantes *BCV*)—suas *BCV*, om. *R* 13 exaudiet *B*¹, exaudier (*supra r linea erasa*) *B*², audit *R*, audiunt *CV* uoces *B*, uocem *CV* et ut uid. *R* incantantium *BV*, incantantis *RC* etiam *B*, enim *RCV* 14 erint *B*¹, erunt *B*² *RV*, et erunt *C* 15 huius—libri om. *C* sicut *BV*, om. *R* uerba alt. *BR*, om. *V* quem si] quasi *R* 16 homini—17, 1 iste om. *R* dicit *B*¹ *V*, dicet *B*², dicat *C* 17 detur liber iste *B*, dederis librum istum *C*, dederis *V*

liber iste homini non scienti litteras, et dicas: lege,
et dicit: non didici. primum quidem Christus secundum
natiuitatem infantium omnium butyrum et mel manducauit;
hoc credimus et sic fidem nostram custodimus, et quia die
5 octauo circumcisis est. butyrum autem unctio spiritus intellegitur;
mel autem dulcedo est doctrinae eius, quam nos adsequimur
et sic fidem consequimur. spolia autem Samariae hoc
genere detraxit, quod, cum infans esset, munera a magis
accepit, aurum, thus et murrā, et postea, adultus cum doceret
10 et omnem ueritatem dei demonstraret, relictis idolis Samaria et
Damascus bene crediderunt, relinquentes Assyrium id est
diabolum.

Simon Iudaeus dixit: Bene quidem per omnia interrogationibus meis patefacis mysteria. sed quia Christum deum, dei
15 filium, ore dei prolatum, uerbo genitum et ex uirgine natum
probasti, quomodo ergo ex semine Dauid in Bethlehem ciuitate
natum esse adseueras?

4—5 cf. Luc. 2, 21 8—9 cf. Matth. 2, 11

Auctores: 5 *butyrum—intellegitur*] cf. Tract. Orig. II p. 20, 4
6 *mel—eius*] cf. Tract. Orig. XI p. 127, 10 XIII p. 151, 5—15. 18—20
14—15 cf. A. 3, 6—7. 8, 10—11 15 *ex uirgine*—18, 14 *ederet* (cf.
17, 2—7)] Simon partes Iouiniani, Theophilus partes Ambrosii agunt
(cf. Haller, Iouinianus 1897 p. 75—76. 154—156 [v. Gebhardt und Har-
nack, Texte und Untersuchungen. XVII, 2]).

1 homini] *om. V* non scienti *BV*, nescienti *RC* 2 et *BR*, *om. CV*
dicit *B*¹, dicit *B*²*V*, dicat *R*, respondit *C* quidem *B*, quia *RCV*
3 omnium] *om. ut uidetur R* buturum *R* 4 fidem] uitam *V* die octauo
B, die octaba *RC*, octauo die *V* 5 buturum *R* autem] *om. R*
*a tellegitur inc. cod. R fol. 109*² 6 est *BC*, *om. RV* 7 et sic fidem
consequimur *B*, et s. f. custodimus *R*, *om. CV* 9 murrā *R*, myrrā
BV, myrra *C* et postea] postea autem *R* 10 dei *B*, *om. RCV*
samaria et damascus *BV*, samariae et damasci *R*, samariae et damas-
cus *C* 11 Assyrium] regem praepōnit *B*² id] hoc *C* 13 inter-
rogationibus meis *BR*, *om. CV* 14 *a* teria *inc. cod. R fol. 101*²
sed *Engelbrecht*, et *codd.* deum] *om. V* dei *BRC*, et dei *V* 15 ore
dei prolatum cf. pag. 8, 10—11] *om. R* et (et *om. R*) ex—natum]
om. C 16 ex semine] eximine *R* in bethleem ciuitate (*ex ciuitatem*)
natum esse *B*, i. b. ciuitatem n. *CV*, n. i. be(thlem abscisum esse uid.,
cf. 19, 14. 15) ciuitatem *R*

Theophilus Christianus dixit: Auctorem Esaiam dabo dicentem: exiet uirga de radice Iesse et flos de radice eius ascendet, et requiescet super eum spiritus dei. uirga enim Maria uirgo fuit, quae ex semine Dauid processit, ex qua Christus flos patriarcharum secundum carnem nascitur. 5 deus enim, qui in Numeris signum fecit, ut asina loqueretur, multo maiorem signum facere uoluit, ut Christus ex uirgine nasceretur. aut quid mihi et tibi esset certamen, nisi uirgo pareret?

Simon Iudaeus dixit: Credo uirginem, ut dicis, de spiritu 10 concipere. agitur, si uirgo potuit parere.

Theophilus Christianus dixit: Incredule, saxum deus rumpere potuit et aquam in satietatem producere; quanto magis deus iubere potuit, ut uirgo partum ederet! et adhuc tibi adduco alium testimonium, si tamen credas, Baruch Neriae filium, qui 15 in Babylonia prophetauit.

1 Esai. 11, 1—2 6 cf. Num. 22, 28 12 cf. Exod. 17 15—
19, 6 cf. Hier. 43, 28, 59—64 et Lib. Baruch

1 dicentem] *om. V* 2 de—Iesse] *om. R* de radice *alt.] om.*
R 3 requiescet *B²V* et fortasse *R*, requiescit *B¹C* dei] domini *V*
4 enim] ergo *R* maria uirgo *BV*, uirgo maria *RC* quae] quia *R*
ex semine] eximine *R* 5 flos *BV*, flos fuit *R*, de semine *C* patri-
archarum *R* 7 multo maiorem *RC*, multum maius (u ex o, s in ras. et
post s duae litterae ablatae *B²*; *B¹* ut uid. scripsit aut scripturus
erat maiorem) *BV* ab ine inc. cod. *R* fol. 102¹ 8 tibi] ubi *B*
certamen] *om. R* nisi] n. ut *V* 9 pareret *BR*, peperisset *CV*
10 iudeus. . . . *R* dicis *BR*, d. potuisse *CV* de spiritu (de *om.*
B)] d. sp. sancto *R* 11 concipere] concepissee ex concipere *B* agi-
tur—parere] *om. B* 12 incredule] i. iudae (cf. 21, 11) *R* saxum—
potuit *B*, si sax. d. rempere p. *R*, sax. d. potuit rumpere *V*, sax. dis-
rumpere p. *C* 13 et aquam] ut aqua *C* satietatem *R*, satietate *C*,
societatem *B¹*, sacietatem *B²*, sitientem *V* producere *BV*, produceret
C, deducere *R* 14 uirgo] uirgo adhuc (ex adhuc) *B* et adhuc tibi
adduco alium testimonium *scripsi*, et adhuc tibi aliud (ex alium) ponam
(ponam *scripsit B²*) test. *B*, adduco athuc. . . . m test. *R*, adhuc tibi
adduco aliud test. *C*, adhuc tibi dico aliud test. *V* 15 Neriae Engel-
brecht, nerei *B*, neri *CV* et ut uidetur *R* filium *RCV*, filio (ex filio)
B 16 babylonia *R* prophetauit *R*

Simon Iudaeus dixit: Ergo me tam infidelem existimas, ut Baruch discipulum Hieremiae non recipiam, qui ab Hieremia totiens missus populum adlocutus est, qui et prophetiam suam Baruch conscribere iussit? et quia sciebat illum Hieremias
 5 prophetaturum, adeo post Hieremiam populo praefuit in captiuitate et prophetauit, sed de Christo nihil meminit.

Theophilus Christianus dixit: Quomodo ergo prope finem libri sui de natiuitate eius et de habitu uestis et de passione eius et de resurrectione eius prophetauit dicens: hic unctus
 10 meus, electus meus, uuluae intaminatae iaculatus natus et passus dicitur? quoniam et tunicam illius desuper contextam et omnia haec, Simon, si credideris ita, cum ueneris in plenitudinem euangeliorum nostrorum, inpleta cognosces. quod autem in Bethleem natus est, audi Michaeam
 15 prophetam dei dicentem: et tu Bethleem Iuda, domus illius

9—12 Apocryphum Baruch ignotum 11 *tunicam—contextam*] cf. Ioh. 19, 23 15 Mich. 5, 2

Auctores: 14—20, 4 cf. Cypr. Test. II, 12

1 tam infidelem] infidelem iam *V* ab existimas *inc. cod. R fol. 101¹*
 3 totiens—est *scripsi*, t. m. (ad *addit B¹*) p. allocutus (adlocutus *B¹*) e. *BC*,
 toties m. p. alloquutus e. *V*, missus est et totiens populo adlocutus est *R*
 qui—iussit *BV*, et quia prophetia sua a baruch desc.... iussit *R*, qu.
 et prophetiae baruch conscribi iussit *C* 4 sciebat] seiubat *B* illum
 hieremias *BR*, h. i. *CV* 5 prophetaturum—captiuitate (captiui-
 tatem *R*) *BR*, populum praefuisse in captiuitate *C*, populum effusum
 in captiuitatem *V* 6 et prophetauit *BV*, *om. R*, pr. *C* sed—memi-
 nit] sed edisse eum... memini *R* 7 prope finem] probes in *B* 8 pas-
 sione (*ex* passionem) eius *B*, passione *RCV* 9 de resurrectione (resur-
 rectionē *B¹*) *BC*, resurrectione *RV* prophetauit *R* 10 electus meus
BV, electus *R*, dilectus m. *C* bulbae *R* intaminatae] incontami-
 natae *V* a tae *inc. cod. R fol. 102²* 11 quoniam et] et quoniam *V*
 tunicam—contextam et (ut *pro* et *V*) *BV*, tunica i. d. contexta per totum
 et *C*, tunica i. d. contexta est *R* 12 omnia haec *B*, h. o. *RCV*
 credideris *R* ita *BC*, ut uidetur *om. R*, aut *V* 13 in] ad *R*
 plenitudinem *BR*, plenitudine *CV* 14 cognosces] cognoscas *C* beth-
 lem *R* natus—dicentem] dicit *R* michaeam *BV*, micheam *C*
 15 dei *B*, *om. CV* bethlem *R* iuda *BR*, *om. V*, terra iuda *C*
 illius] *om. C*

Efratha, non eris exigua, ut constitueris in milibus Iuda. ex te enim mihi prodiet, ut sit princeps in Israel, et possessio eius a principio et diebus saeculi.

II, 3 *Simon Iudaeus dixit*: Multa quidem legimus, sed non ita intellegimus. proinde ita uolo per singula, quae te interrogo, cognoscere conprobata testimonia ueritatis. praeterea quia deus circumcisionem celebrari praecepit, quam primum patriarchae Abrahae tradidit, quam circumcisionem Christum habuisse superius professus es, quomodo ergo mihi credere persuades, qui circumcisionem prohibes?

Theophilus Christianus dixit: Circumcidere carnem prohibemus, circumcisos autem credere libenter habemus. Abraham enim, credimus, priusquam circumcideretur, amicus dei effectus est per fidem et iustitiam adeptus est per fidem, non per circumcisionem. sic enim dicit: quia patrem multarum gentium posui te ante dominum, cui credidisti. proinde dicit: credidit Abraham deo, et deputatum est ei ad iustitiam. hoc

7—9 cf. Gen. 17, 10 14 cf. Iac. 2, 23 16 Gen. 17, 5 17 Gen. 15, 6

Auctores: 5—25, 3 cf. Tert. Adu. Iud. c. 1—3. 5—6 Tract. Orig. IV
10 *superius*] cf. A. 17, 4

1 efratha *B²C* (cf. efrem 23, 1. 53, 5), efratha ut uid. *B¹*, eufrata *R*, euffrata *V* non eris exigua *B*, ex. n. e. *V*, n. e. minima *RC* ut—Iuda] in principibus i. *C* 2 mihi *BV*, om. *C* et ut uidetur *R* ut—Israel *BV*, princeps qui regat populum . . . isrl *R*, rex israel *C* 3 et alt. *BR*, om. *CV* diebus] a d. *V* 4 seculi *R* 5 a mus inc. cod. *R* fol. 104² ita] om. *C* 6 ita *BR*, om. *CV* per] om. *R* te] om. *V* 7 cognoscere] sci. . . *R* conprobata] prolata *C* testimonia *BC*, testimonio *RV* deus circumcisionem] c. d. *R* 8 celebrari *BR*, om. *V*, celebrare *C* 9 Abrahae] om. *V* 10 persuades *B*, suades *RCV* 13 circumcisos] circumcisionem *R* 14 credimus *B*, om. *RC*, qui *V* a priusquam inc. cod. *R* fol. 99¹ circumcideretur] circumcisos esset *V* 15 per fidem pr. *BR*, om. *CV* et—fidem] om. *R* 16 quia] om. *V* 17 posui] constitui *V* dominum *BR*, deum *CV* cui] quia *V* dicit] sic d. *R* 18 deputatum *B*, reputatum *RCV* ei] . . li *R*

enim, priusquam circumcideretur, audiuit et postea circum-
cisionem accepit, ostendens duos populos ad fidem Christi
uenturos, unum ex circumcisione et unum ex praeputio. nam
si Christus circumcisis non fuisset, quomodo mihi hodie
5 crederes aut prophetis, quod ex semine Dauid ueniret? circum-
cisio enim signum est generis, non salutis.

Simon Iudaeus dixit: Ergo quomodo, filius Moysi cum esset
in praeputio, angelus suffocabat, nisi Seffora, mater eius,
accepto calculo circumcidisset puerum, et, cum sanguis inmi-
10 neret, orabat dicens: stet sanguis circumcisionis pueri?

Theophilus Christianus dixit: Contra te loqueris, Iudae.
nam et superius tibi ostendi, quomodo Moyses typum Christi
fuit et omnia, quaecumque fecit, in imaginem Christi prae-
currebat. nam Seffora mulier, quae puerum circumcidit, synagoga
15 intellegitur. quod autem dicit: stet sanguis circum-
cisionis pueri, hoc est, quod adueniente Christo restitit
circumcisio puerorum. adeo deus ad Moysen sic ait: aedifica
mihi altarem de lapidibus non circumcisis et ferrum

8—10 cf. Exod. 4, 24—25 10 Exod. 4, 25 17 Deut. 27, 5 cf.
Exod. 20, 25

Auctores: 12 *superius*] cf. A. 5, 19—6, 6 (33, 14—34, 12)

3 et unum *BV*, et alium *C*, alterum *R* preputio *R* nam] uen-
turum nam *B* a nam *inc. cod. R fol. 104*¹ 4 hodie] *om. R* 5 quod]
a... modo *R* ex semine] ex emine *R* Dauid] *om. C* ueniret]
uenerit *C* 6 enim] autem *R* 7 filius] filium *V* 8 preputio *R*
suffocabat] suffocauit *R* nisi *BV*, eum n. *C*, eum et n. *R* mater
eius] *om. C* 9 puerum *BR*, *om. CV* 10 orabat *B*, orauit *RCV* stet]
domine stet *R* 11 iudae *R* 12 nam] *om. V* ostendi] *om. V* a
di *inc. cod. R fol. 99*² quomodo *B*, quod *RCV* christi fuit *BR*, f.
chr. *CV* 13 et] *om. V* quaecumque *R* imaginem *B¹RC*, imagine
B²V praecurrebat *BCV*, praecurrebant *R* 14 synagoga *R* 15 dicit
BRC, dicitur *V* 16 hoc est—17 puerorum *om. V* restitit—puero-
rum *B*, stetit sanguis circumcisionis puerorum *R*, restituit circumcisis
(u *alt. corr. prima manus*, s *alt. add. alia man.*) puer *C* 17 ad] in *V*
ait *B*, loquitur *R*, dicit *CV* 18 altarem *B¹RC*, altare *B²V* circum-
cisis] praecisis *R* et] sed et *B* fferum *R*

non inicies in eis, quod scilicet adueniens Christus ecclesiam aedificaturus erat de populo incircumciso.

Simon Iudaeus dixit: Proba mihi Christum neminem circumcidisse.

Theophilus Christianus dixit: Crede, et ipse tibi probabis, cum coeperis plenitudinem euangeliorum reuoluere. ibi inuenies Matthaeum apostolum publicanorum et Zacchaeum principem publicanorum et multos inuenies incircumcisos, qui cum Iudaeis crediderunt. nam sicut sacrificia et hostiae taurorum et hircorum et arietum et agnorum iussa inmolabantur et prohibita sublata sunt, et populus minor id est noster maiori populo praelatus, et testamentum nouum ueteri praepositum, ita et circumcisionem iam non carnis sed cordis celebrari deus praecepit. dicit enim deus ad Rebeccam in Genesi: duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi de uentre tuo diuidentur, et populus populum superabit, et maior seruiet minori. et in Deuteronomio dicit: eritis, gentes, in caput, incredulus autem populus in caudam.

3—9 cf. Matth. 9, 9. Luc. 19, 2 14 Gen. 25, 23 17 Deut. 28, 44

Auctores: 3—9 cf. Tert. De pud. c. 9 p. 236, 11—17. Adu. Marc. IV, 11. 37 11. 14 cf. Cypr. Test. I, 19 17—23, 3 cf. Cypr. Test. I, 21

1 inicies] inities *V* in] *om. C* aeclesiam *R* 2 a rus *inc. cod. R fol. 111*² 7 mattheum *R* publicanorum *BR*, publicanum *CV* et zacchaeum—publicanorum *V*, *om. R*, et zaccheum pr. publ. *B*, et zacheum pr. publicanorum *C* 8 inuenies incircumcisos] incirc. inuen. *R* 9 sicut] si saeculi *V* et *pr.*] *om. V* hostiae *V*, hostias *B*, ostias *R*, hostia *C* et hircorum] *om. V* 10 et agnorum] agnorum *C* iussa] iniussa *ut uid. R* 11 populus—praelatus (populo *om. V*) ego et *V*, populum minorem id est nostrum (nostrum *om. C*) maiori populo (populo *om. C*) praelatus *BRC* 12 a teri *inc. cod. R fol. 108*¹ 13 iam non] tam *R* sed] quam *R* celebrari deus *C*, deus celebrari *R*, celebrare deus *B*, celebrare *V*, cf. 20, 8 14 enim] *om. V* deus ad Rebeccam] ad rebeccam deus *C* 15 uentre] utero *R* 16 diuidentur] proceat ... *R* superauit *R* 17 deuteronomio *R* eritis—caput *RV*, erunt (*ex* eritis) *g. i. c. B*, erit *i. c. C* 18 populus] *om. R* caudam *R*, cauda *BCV*

et Iacob benedicens Efrem et Manassen, inmutans manum,
 dexteram minori superponens, inmutationem creaturae demon-
 strabat. pro testamento autem nouo sic dicit Essaias: ecce
 facio noua, quae nunc oriuntur, et ponam in deserto
 5 flumina, hoc est in ecclesia euangelia. et Hieremias dicit:
 ecce dies ueniunt, dicit dominus, et consummabo
 domui Israel et domui Iuda testamentum nouum, non
 tale testamentum, quod disposui patribus uestris in
 die, qua eduxi eos de terra Aegypti. audi nunc de circum-
 10 cisione! lator legis Moyses dicit: in nouissimis diebus
 circumcidet deus cor tuum et cor seminis tui ad domi-
 num deum tuum amandum. et Hieremias dicit: uiri Iuda
 et qui inhabitatis Hierusalem, renouate inter uos noui-
 tatem et ne seminaueritis in spinis. circumcidite uos
 15 deo uestro et circumcidite praeputium cordis uestri,
 ne exeat ira mea et exurat, et non sit, qui extinguat.

1—3 cf. Gen. 48, 13—22 3 Esai. 43, 19 6 Hier. 38, 31—32
 10 Deut. 30, 6 12 Hier. 4, 3—4

Auctores: 3. 6. 12 cf. Tert. Adu. Marc. I, 20. IV, 1 4. 24, 1—6
 cf. Tert. Adu. Marc. IV, 13 10—24, 2 cf. Cypr. Test. I, 8

1 manassen *C*, manassenm *R*, manassem *B*, manasse *V* manum]
 manus *V* 2 a minori *inc. cod. R fol. 111*¹ superponens *BV*, et s. *R*,
 superimponens *C* 3 pro *BV*, per *R*, de *C* testamento *B²CV*, testa-
 mentum *B¹R* nouo *B²C*, nouum *B¹R*, nouissimo *V* 4 que *R*
 oriuntur *B¹*, orientur *B²V*, orietur *RC* 5 aeclesia *R* 6 dies ueniunt
B¹V, d. uenient *B²C*, uenient d. *R* et] *om. C* 7 domui *pr. R*,
 domus *C*, domum *BV* domui *alt. R*, domus *C*, domum *BV* 8 tale]
 secundum *C* uestris *BV*, eorum *RC* 9 eduxi *CV et ut uid. B¹*,
 aedixi *R*, duxi *B²* nunc *BV*, n. et *RC*, cf. 30, 5 10 lator legis *B*,
 legislator *CV*, legislator dicit *R*, cf. 52, 13 moses *R* dicit *B*,
 dicit *post* legislator *ponit R*, quid dicit *V*, quid dicat *C*, cf. 29, 11
 nobissimis *R* 11 a cidet *inc. cod. R fol. 108*² deus] dominus *V*
 tui *BR*, *om. CV* 12 amandum *BC*, anamandum *R*, ad mandatum *V*
 dicit] ait *V* 13 inhabitatis *B*, habitatis *RCV* inter] *om. V* uos *BR*,
 uobis *V*, nos (uos *ab alt. m.*) *C* nouitatem] nouale *V* 14 ne *BR*,
 nolite *V*, si *C* seminaueritis in spinis] serere super spinas *V* circum-
 cidite—uestro *RC*, *om. B*, circumcidimini deo uestro *V* 15 praeputium]
 praeputia *V* 16 mea] *om. V* exurat] e. uos *R* extinguat] e. eam *R*

ad Iesum Naue dixit deus: fac tibi gladios petrinos et nimis acutos et sede secundo et circumcide filios Israel. numquid tunc ferrum non erat? sed deus ad Iesum Christum nostrum loquebatur, quod per apostolum suum spiritaliter corda circumcideret. adeo apostolus noster Simon dictus est 5 et postea Petrus nomen accepit.

Simon Iudaeus dixit: Manifestam quidem mihi probationem per scripturas ostendisti. sed circumcisio cordis quae esse potest? aut quod praeputium de corde circumcidendum est?

Theophilus Christianus dixit: Omnis concupiscentia libidinis 10 de corde concipitur. proinde circumcisio noui testamenti talis est, quam deus Christus, filius dei, ostendit, ut circumcidamus nos libidinem, avaritiam, malitiam, cupiditatem, furta, fraudes, fornicationem, et omne, quod tibi non uis fieri, alio ne feceris. haec est circumcisio Christianorum, quam et primi 15

1 Ios. 5, 2 5 cf. Marc. 3, 16 11—14 cf. Matth. 15, 19 14 Act. apost. 15, 29 sec. textum, qui uocatur β

Auctores: 1—6 cf. A. 23, 4 14—25, 1 cf. Euch. Instr. I p. 77, 6—11 14—15 *fornicationem—feceris*] cf. Cypr. Test. III, 119 p. 184, 7—8

1 ad *BR*, et ad *CV* dixit *BC* et ut uid. *R*, dicit *V* deus] dominus *R* gladios] cultellos *C* petrinos *BV*, petrinios *RC* et *B*, om. *RCV* 2 sede—et om. *V* sede *BR*, sedens *C* secundo *BC*, om. *R* et alt. *BR*, om. *C* circumcide] c. secundo *V* ab os *inc. cod. R fol. 112*² 3 non erat] deerat *V* deus—loquebatur (nostrum om. *C*) *BC*, athuc . . m (. . m = ihm?) non l. *R*, d. a. dominum nostrum iesum christum l. *V* 4 apostolum suum *BR*, apostolos suos *CV* 5 circumcideret] circumciderit *V* est] om. *V* 7 manifestam—probationem *B*, m. q. m. p . . . i (. . . i = mihi?) *R*, manifesta sunt quae mihi *CV* 8 per scripturas (*non* scribturas, *sed aliis locis* scribtur . . *R*) *BR*, om. *CV* sed] et *V* 9 aut] et *V* 10 concupiscentia libidinis *BR*, concupiscentia et libido *V*, concupiscentiae libido *C* 11 de corde *B*, in corde *R*, corde *CV* concipitur *RCV*, concupiscitur *B* nobi *R* a nti *inc. cod. R fol. 107*¹ 12 deus christus filius dei (dei ex eius *B*) *BR*, d. et chr. f. eius *CV* ut] om. *V* 13 nos *BR*, om. *CV* libidinem—fraudes] a liuidine avaritia malitia cupiditate furtum fraudem *R* 14 fornicationem *BR*, fornicationes *CV* non uis fieri *B*, fieri non uis *RV*, fieri nolueris *C* alio ne *B¹RC*, alio non *V*, alii ne *B²* 15 et—sanctorum] primosci *R*

sanctorum habuerunt, scilicet Enoch, Noe, Iob, Melchisedech, qui non carnis sed circumcisionem cordis habuerunt. potuerat autem deus, si uellet, Adam circumcisu[m] formare.

- II, 4 *Simon Iudaeus dixit*: Aestuo uehementer cogitatione potuisse
 5 Christum tam maledictam et ludibriosam sustinere passionem, si tamen uera sunt, quae dicitis, a patribus nostris crucis patibulo esse suffixum. scimus plane Aman maledictum a patribus nostris pro merito suo esse crucifixum, qui genus nostrum petierat in perditionem, in cuius morte per-
 10 euoluto anno gratulamur et sollemnia uotorum facta celebramus, quod a patribus tradita accepimus. et Abessalon, qui ad caedem patris parricida fuit, pependisse illum in arbore legimus. Christus autem si patibulum mortis huius sustinuit et in cruce pependit, cur non hoc ipsum a patribus accepimus

1—2 cf. Hebr. 11, 5—7 7—11 cf. Esther c. 7 et 9 11—13 cf. II Reg. c. 18

Auctores: 1—3 Cypr. Test. I, 8 4—26, 13 cf. Euch. Instr. I p. 80, 19—81, 12 5. 7 cf. Orientius Comm. I, 373. 475

1 noe *V*, *om.* *C*, . . . *R*, et *B* iob *BR*, iob et *CV* 2 qui] et hi qui *C* circumcisionem cordis] cord. circ. *V* potuerat *B¹RCV*, poterat *B²* 3 autem] *om.* *V* si uellet *BR*, *om.* *CV* ab adam *inc. cod. R fol. 112¹* formare] plasmare *C* 4 aestuo] exaestuo *V* uehementer *Engelbrecht*, uehementi *codd.* potuisse—passionem *BC*, potius chr. t. maledicta et dilubrio . . sustinuisse p. *R*, chr. t. maledictam et ludibriosam sustinuisse p. *V* 6 nostris] *om.* *V* 7 patibulo *RC*, patibulum *BV* esse] eum esse *V* plane *B*, sane *C*, *om.* *RV* Aman] tamen *R* 8 crucifixum *B*, crucis suspensum *C*, suspensum *RV* 9 morte—anno *scripsi*, mortem per, e uolutum annum (*ultima syllabae tum et num ex to et no*) *B*, mor (*duae aut plures litterae abscisae sunt sed non plures quam quinque*) euoluto anno *R*, morte peracta reuoluto (anno *om.* *V*, additum est a Martenio) *V*, morte euoluto anno *C* 10 et] *om.* *V* facta *BR*, festa *CV* 11 quod *B¹CV*, quae *B²R* patribus] patribus nostris *R* tradita *BR*, traditum *CV* a salon *inc. cod. R fol. 107²* 12 patris *BR*, *om.* *CV* parricida *BR*, patricida *CV* pependisse] ppendisse (= perpendisse) *B* illum *BR*, *om.* *CV* arborem *R* 13 legimus] *om.* *R* 14 quur *R* patribus *BC*, patribus nostris *RV*

nec passum in scripturis nostris inuenimus, ut, si inimicus genti nostrae esset, gauderemus? erubescere poteris, Theophile, si hoc dictum minime conprobaueris. nam scriptum est in Deuteronomio: maledictus omnis, qui pendet in ligno.

5

Theophilus Christianus dixit: Primo huius dicti accipe rationem, recale superius Deuteronomii lectionem. de quibus dictum est? sic enim ait Moyses: si quis peccauerit in iudicium mortis, punietur, et suspendetis eum in ligno, et maledictus erit omnis, qui pendet in ligno. sed hoc pro peccatore dixit, qui mortale peccatum admiserit. Christus autem peccatum non habuit, sicut omnes prophetae testantur. sed pati necesse habuit, ut scripturae complerentur. dicit enim

4 Deut. 21, 23 8 Deut. 21, 22—23 12—13 cf. Luc. 24, 25 sq.

Auctores: 3—27, 3 cf. Tert. Adu. Iud. c. 10 p. 727

1 nec] sed *R* scribitur *R* nostris] *om. R* ut si *BR*, ut quasi *C*, ut sicut *V* inimicus] inimicum *V* 2 genti nostrae] generis nostri *R* esset *BR, om. CV* gauderemus] g. affectum *V* 3 si—conprobaueris (comprobaueris *CV*) *BCV*, in hoc ipsud *R* nam—deuteronomio (deutheronomio *B*) *BCV*, n. sic in deutheronomium scriptum est *R* 4 omnis] homo *V* pendet *RVB²*, pendit *B¹C* 6 primo *BR*, primum *CV* huius] hoc ip[su]m || *explicit fol. 107²* || *nonnullae litterae abscisae sunt; a secunda parte litterae u, quam s dicti sequitur, inc. fol. 123²; fortasse scriptum erat hoc ip[su]m [= ipsud cf. pag. 26, 3] huius R* 7 recale] et recale *R* deuteronomii *CV*, deutheronomii *B*, deutheronomi *R* de—est] *om. R*, cf. 41, 7 8 ait] *om. ut uid. R* in iudicium mortis *BV*, in iudicio *C*, iudicio mortis *R* 9 punietur *R*, puniatur *C*, puniatur exemplo *V*, puniuntur *B* 10 et—qui] et omnis qui *V* pendet (cf. *lin. 4*) *V*, pen... *R*, pendit *C*, pependerit *B* in ligno] i. l. maledictus erit *V* pro *B*, propter *R*, de *CV* 11 peccatore *CVB²*, peccatores *R* et fortasse *B¹* dixit *BC*, ... it *R*, dicit *V* mortale *BV*, mortalem *RC* admiserit *B*, admiserint *R*, fecit *CV* 12 habuit] fecit *V* sicut—habuit] *om. R* 13 scripturae *BC*, scriburae *R*, scriptura *V* complerentur *B*, comple-
rentur *C*, impleantur *R*, impletur *V*

Esaias: quia peccatum non fecit nec dolus inuentus
 est in ore eius, sed dominus tradidit illum pro pec-
 catis nostris. nam et alibi dixisse prophetam ostendimus:
 ecce uerbum domini factum est illis in maledictum,
 5 et noluerunt illud. et iterum dicit: inter maledictos
 deputatus est. audi et Hieremiam in Lamentatione Hieru-
 salem dicentem: Christus dominus comprehensus est in
 interitum eorum, sub cuius umbra uiuimus inter
 gentes. scimus autem sanctissimum Dauid plenum annis in
 10 pace requieuisse nec aliquam passionem mortis aut crucis
 sustinuisse. audi ergo in psalmo XXI dicentem Christum:
 effoderunt manus meas et pedes meos, dinumerauerunt
 omnia ossa mea. ipsi autem consideraauerunt et con-
 spexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea et super
 15 uestimentum meum miserunt sortem. tu autem, domine,

1 Esai. 53, 9. 6 4 Hier. 6, 10 5 Esai. 53, 12 7 Thren. 4, 20
 9—11 cf. III Reg. 2, 10. Act. 2, 29 12 Ps. 21, 17—23

Auctores: 3 *alibi*] cf. A. 10, 15 9—28, 12 cf. Tert. Adu. Iud.
 c. 10 (9—11 cf. c. 10 p. 730 *Quam crucem—passus est*). 11. 13. 12—
 29, 4 cf. Cypr. Test. II, 20

1 quia cf. pag. 20, 16] qui R dolus inuentus est] i. e. d. V
 2 illum] eum V 3 nam et] nam V dixisse prophetam B, p. d. RV,
 propheta d. C 4 domini] dei C 5 noluerunt] no. . . erunt R ab erunt
*inc. cod. R fol. 128*¹ illud] illū B, cf. 11, 1 inter (et i. R)—est
 BR, inter maledicos reputatus e. V, et cum iniquis d. e. C 6 audi—
 dicentem (hierusalem om. V) BV, a. e. iam hieremiam in hieremi lamen-
 tationem R, a. e. hieremiam i. l. dicentem in hierusalem C 7 Christus]
 spiritus uultus nostri christus V dominus] deus C 8 interitum BV,
 interit *sequitur ut uid.* ū R, interitu C eorum] gentis nostrae V
 uiuimus] uiuebamur R 9 sanctissimum] om. C *daguid ut uid.* R
 plenum annis] om. R 10 requieuisse BC, requieuisse R, quieuisse V
 passionem mortis] passionis morte C aut] au R 11 dicentem
 christum] dicente christo R 12 effoderunt B, foderunt RCV a ma-
 nus *inc. cod. R fol. 123*¹ 13 autem B, uero RCV conspexerunt]
 uiderunt V 15 uestimentum meum B, uestem meam RCV tu—28,
 5 meis om. sed indicat C uocabulo interposito usque

ne longe facias auxilium tuum, in defensionem meam aspice, libera de gladio animam meam et de manu canis unicam meam, saluum me fac de ore leonis et a cornibus unicornuorum humilitatem meam! narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae 5 laudabo te. item apud Esaiam: expandi manus meas ad plebem non credentem sed et contradicentem mihi, qui ambulabant uias non bonas sed post peccata sua. item apud Hieremiam: uenite, mittamus lignum in panem eius et eradicemus a terra uitam eius. item in Deutero- 10 nomio: et erit uita tua pendens ante oculos tuos, et timebis die ac nocte et non credes uitae tuae. item in psalmo CXVIII: confige clauis a timore tuo carnes meas. item in psalmo CXL: dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo et eleuatio manuum mearum 15 sacrificium uespertinum. item apud Zachariam: et intue-

2 Esai. 65, 2 9 Hier. 11, 19 10 Deut. 28, 66 13 Ps. 118, 120 14 Ps. 140, 2 16 Zach. 12, 10

1 longe facias *B*, longe feceris *R*, elongaueris *V* in *B*, ad *V*, a || *expl. linea* || ad *R* 2 aspice *B*, respice *R*, conspice *V* libera—6 te *om. V* sed post conspice scribit et cetera quae tribus sequentibus uersibus dicuntur libera—3 meam *B*, *om. R* 3 saluum me fac *B*, salu (*circiter tres litterae abscisae sunt; fortasse scriptum erat salua me*) *R* de *B*, ex *R* 4 unicornuorum *R*, unicornium (*ium in ras.*) *B* narrauo *R* 5 tuum *B*, tum *R* ecclesiae *R* 6 apud (*d ex t*) esaiam *B*, aput esaiam dicit *R*, per e. *V*, esaias *C* 7 plebem] populum *C* sed—mihi *om. C* sed et *B*, et *V*, sed *R* mihi *BR*, *om. V* 8 ambulabant *BC*, ambulant *R*, ambulat *V* uias—sua] in uias prabas et p. p. s. *R* 9 ab item *inc. cod. R fol. 128²* apud *BV*, *om. C*, in *R* hieremiam *BR*, hieremias *C*, ieremiam *V* panem] pane *C* 10 eradicemus *B*, eradicamus *R*, eradamus *V*, eramus *C* a *B*, de *RCV* terra] terram *R* Deuteronomio] deuteronomium dicit (!) *R* 11 et *pr.*] *om. R* uita tua pendens *B*, p. u. t. *RCV* 12 ac] et *R* credis *R* uite *R* item—14 meas *om. V* 13 confige *BC*, dicit confige *R* clavis *R* 14 dirigatur—eleuatio *B*, eleuatio *RCV* 16 a cium *inc. cod. R fol. 122²* apud zachariam *V*, apud zachariam *B*, aput zachariam dicit *R*, zacharias *C*, cf. 3, 13 intuebuntur *B*, intuebantur *RCV*

buntur in me, in quem transfixerunt. item in psalmo
LXXXVII: et exclamaui ad te, domine, tota die extendi
manus meas ad te. item in Numeris: nunc quasi homo
deus suspenditur et sicut filius hominis minas patitur.
5 et in Canticis Canticorum ex persona ecclesiae dicit: frater
meus candidus et rubeus et lancea conpunctus a militi-
bus. quod candorem, quid aliud quam fidem populi demonstrabat?
rubeum autem passionem significat. ad hoc enim uenit in
primo aduentu suo, ut omnem humilitatem et deformitatem
10 usque ad mortem crucis ostentaret. audi denique in psalmo
XXI: ego autem sum uermis et non homo, opprobrium
hominum et abiectio plebis. omnes, qui conspiciebant
me, deridebant me, locuti sunt labiis et mouerunt ca-
put. item illic: exaruit uelut testa uirtus mea, et lingua

2 Ps. 87, 10 3 Num. 23, 19 5 Cant. 5, 10 8—10 cf. Phil.
2, 8 11 Ps. 21, 7—8 14 Ps. 21, 16

Auctores: 5—10 cf. Tract. Orig. XII p. 136, 16—137, 5. 138,
3—139, 12. XI p. 126, 10—11 5—7 cf. A. 28, 16—29, 1 10—30,
1 cf. Cypr. Test. II, 13

1 in *pr. B, om. RCV* in *alt. BR, om. CV* transfixerunt] trans-
puncxerunt *C* 2 et exclamaui *B*, exclamaui *CV*, dicit et clamaui *R*
extendi *B*, expandi *RCV* 3 manus meas ad te] a. t. m. m. *V* nunc *B*,
non *RC, om. V* quasi] sicut *R* 4 et *BR*, neque *CV* 5 .. clesiae *R*
6 rubeus *B*, robeus *R*, rubens *C*, rubicundus *V* et *alt. B, om. RCV*
conpunctus] conpuctus *R* 7 quod candorem (em *ut uid., nunc post*
candor *et supra* quid aliud *rasura*) *B*¹, candor *B*², .. em candorem acci-
pimus *R*, in candorem *C*, quae candor *V* quam (u *in ras., a ut uid.*
non a prima manu B) *BCV*, quam quod *R* populi] domini *R* de-
monstrabat *BR*, demonstrat *CV* 8 .. ueum *R*, robeum *B*, rubeam *C*,
ruber *V* autem] enim *V* passionem] p. domini *R* ad hoc] in
h. *V* enim] *om. B* uenit] *om. V* in] *om. V* 9 a suo *inc.*
cod. *R fol. 129*¹ et deformitatem] *om. R* 10 crucis] *om. V* osten-
taret *B*, ostenderet *RC*, sustineret *V* denique] enim quod *R* 11 ego
BC, dicit e. *R*, quid dicat e. *V* obprobrium *R* 12 omnes—labiis
om. C sed indicat uocabulo interposito usque qui conspiciebant *B*,
qui bidebant *R*, uidentes *V* 13 deridebant *B*, deriserunt *V*, inride-
bant *R* moberunt *R* 14 item illic] *om. ut uid. R* exaruit] aruit *V*
uelut *BR*, ut *C*, tamquam *V*

mea adhaesit faucibus meis, et in puluerem mortis deduxisti me. item in psalmo LXVIII: placebit domino super uitulum nouellum cornua producentem et ungulas. quid dicis, Iudaeae, numquid Dauid cornutus fuit? age, nunc intellege botrum illum in Numeris, quem de terra 5 repromissionis in palanga duo uectantes reportabant, quod utique figura fuit Christi pendentis in ligno, aduenientis de terra repromissionis id est de Maria, quae ex genere terrigeno fuit. subuectantes autem palangam duorum populorum figuram ostendebat: unum priorem, scilicet uestrum, terga uersum 10 Christo dantem, alium uero posteriorem, botrum respicientem; scilicet noster populus intellegitur.

Simon Iudaeus dixit: Quid de malagranata dicturus es, quae ad Moysen adlata est cum eodem botro?

2 Ps. 68, 32 5—31, 4 cf. Num. 13, 23 sq.

Auctores: 2—12 cf. Tract. Orig. VI p. 62, 13—63, 10. 66, 19—67, 2. 73, 15—24 2—4 cf. Tert. Adu. Iud. c. 10 in primis p. 728 et p. 730 *quam crucem—passus est* 5—31, 13 cf. Tract. Orig. XI 9 cf. Tract. Orig. V p. 52, 6

1 adhesit *R* ab uere inc. cod. *R* fol. 122¹ 2 deduxisti me *B*, deduxisti *V*, deduxerunt me *RC* item *BC*, item ill (i ut uidetur in rasura) .. dicit *R*, item illic *V* in psalmo LXVIII *BR*, om. *V*, i. p. sexagesimo septimo *C* placebit] placebo *V* domino] deo *C* 3 producentem] procudentem *B* ungulas] ungulas. uideant pauperes et le...tur (*Ps. 68. 33 a*) *R* 4 iudae *R* fuit] erat *V* 5 nunc *BV*, n. et *RC*, cf. 23, 9 botrum] racemum *V* de terra (cf. lin. 7) *B*, in t. *RV*, in terram *C* 6 in palanga *BR*, om. *V*, i. phalanga *C* uectantes *BC*, uectantes *R*, uectentes *V* reportabant] portabant ut uid. *R* 7 aduenientis *R*, adueniente *B*, adueniens *CV* 8 Maria] uirgine maria *R* terrigeno] terreno *V* 9 palangam *BR*, phalangam *C*, phalangam *V* 10 ostendebat *B¹R*, ostendit *C*, ostendebant *B²V* 11 christo dantem *BV*, christo donante *C*, dantem x.. *R* botrum] racemum *V* 12 scilicet—intellegitur] nostrum populum intellegim.. *R* 13 malagranata *B¹RCV*, malis granatis *B²* 14 adlata (cf. 31, 13) *B¹*, allata *B²RCV* est cum *scripsi*, et cum *B¹*, est et cum *C*, es si cum *R*, sunt cum *V*, sunt et cum *B²* eodem botro *BC*, eundem botrum *R*, eodem racemo *V*

Theophilus Christianus dixit: Rectissime malagranata botrum secuta est. figura scilicet ecclesiae fuit habens intra se populum rubeo sanguinis Christi censitum.

Simon Iudaeus dixit: Quid de ficulneis dicturus es, uel
5 quibus argumentis tractatibus tuis probabis ficum peccatum non esse, cum, quando protoplastus Adam in transgressione sua folia ficus pudenda contexit, quae fuit prurigo et amaritudo peccati?

Theophilus Christianus dixit: Supra eutem ista intellegis,
10 Iudaeae. nam arbor ficus et tegumenta foliarum ueteris hominis figura intellegitur. nam si uelis spiritalem hominem considerare hoc est interiorem, pomum de ficulneis ad Moysen de terra repromissionis adlatum inuenies spiritalem uitam; sicut Ezechiae regi Iudaeae post augmentum uitae suae potissimum
15 medicinae, massam ficus in sanitatem carnis suae accepisse.

6—7 cf. Gen. 3, 7 10 *ueteris hominis*] cf. Eph. 4, 22. Col. 3, 9

Auctores: 2—3 *figura—censitum*] cf. A. 35, 11—12 *ecclesia—saluabuntur* 5 *tractatibus*] cf. Tract. Orig.

1 botrum] racemum *V* 2 secuta est *C*, s. ē (ē ut uid. *B*¹, sunt [s supra ras.] *B*²) *B*, s. sunt *V*, sub . . quitur *R* scilicet ecclesiae *V*, sc. ecclesie *R*, sc. ecclae *B*, ecclē scilicet *C* intra] in *C* 3 rubeo *Engelbrecht*, rubeum *BC*, robeum qui *R*, rubore *V* sanguinis *BV* et fortasse *R*, sanguine *C* a christi *inc. cod. R fol. 117*² censitum *CV*, censetum *B*, censitus *R* 5 tractatibus (et tr. *B*²)—ficum *BCV*, tractaturus es *R* 6 non] nobis *R* cum] *om. C* transgressione] transgressionem *B* 7 sua *RCV* et ut uid. *B*¹, ruit *B*² pudenda contexit] c. p. *V* quae *R*, quod *BCV* prurigo] origo *C* 8 peccati] peccatis *R* 9 supra—ista (ista *Engelbrecht*, istam *BCV*)] superbae (= superbe) c. . . . *R* 10 iudaeae *R* arbor *BR*, arborem *CV* tegumenta foliarum (cf. 31, 7) *B*, foliarum tegmen *RV*, foliorum tegmen *C* ueteris hominis figura] f. h. u. *R* 11 uelis *RC*, uelles *BV* 12 pomum] pomum quo *C* 13 adlatum *B*¹*R*, allatum *B*²*V*, allatum est *C* spiritalem uitam *B*¹*RC*, spiritualiter *V* 14 ezechiae regi iudaeae *B*, ezechiae regi iuda *R*, ezechiae regis iuda *C*, ezechiae regi iudae *V* ab entum *inc. cod. R fol. 118*¹ potissimum medicinae massam *BC*, potissimam medicinam m. *R*, massa *V* 15 ficus *B*, fici *RCV* accepisse *CV*, . . . pisset *R*, accepisset *B*

suffecerat enim deo dixisse: addidi tibi ad tempus uitae tuae annos XV. adiungit dicens: accipe tibi massam ficus et tere et cataplasmare et sanaberis, ut scilicet confracto inpetu libidinis sanitatem recipias. reuertamur nunc ad humilitatem primi aduentus Christi, de qua agebamus. 5 audi Esaiam prophetam: deus, quis credidit auditui nostro, et brachium domini cui reuelatum est? adnuntiauimus de eo: sicut puer infans, non est species eius neque honor. et uidimus eum, et non habuit speciem neque decorem: homo in plaga constitutus et sciens ferre in- 10 firmitatem. quia auersa est facies eius, depretiatus est nec computatus est. hic peccata nostra portauit et pro nobis in doloribus est. ipse autem, quod male tractatus

1 Esai. 38, 5. IV Reg. 20, 6 2 Esai. 38, 21 (sec. LXX) IV Reg. 20, 7 6 Esai. 53, 1—4. 7—9. 6. 12

Auctores: 4—33, 15 cf. Cypr. Test. II, 13 et 15 4—5 *reuertamur—agebamus*] cf. A. 29, 9

1 suffecerat—2 annos XV *om. V* sufficerat *R* addidi—tempus Engelbrecht, additi (*sequitur rasura*) *st* tibi ad tempus *B*, auxi ad tempus *C*, ... empui *sic R* 2 annos (annos *B*¹, anni *B*²) XV *BR*, quindecim annos *C* adiungit *B*, adiungens et *V*, adiunxit *C*, aiuxit *sic R* 3 ficus] fici *R* et tere et cataplasmare *scripsi*, et tere taplasmare *R*, terrae et c. *V*, ueterem (*ex uetere*) et c. *B*, et c. *C* ut scilicet] et *R* 4 confracto *R*, confractos *C*, confractus *B*, confractis *V* inpetu libidinis *scripsi*, impetus (impetus *B*¹, impetu *B*²) libidinis *BC*, liuidinis inpetu *R*, impietatibus l. *V* recipias] reci.... *R* 5 humilitatem—Christi (aduentus *R*)] humilitatem christi et aduentus eius *V* qua *BR*, quo *CV* 6 *ab* audi (*ante esaiam*) *inc. cod. R fol. 117*¹ audi—deus *B*, audi (audies *V*) esaiam dicentem domine *RCV* 7 adnuntia. imus *R* 8 puer] *om. V* est] *om. V* ei (= eius) *B*, et *R*, ei *CV* 9 honor] decor *V* habuit *BR*, habebat *CV* 10 constitutus *B*, positus *RCV* et sciens *B*, et qui scit *CV*, e.... sciat *R* ferre *BR*, *om. CV* infirmitatem *B*, infirmitates *RC*, infirmitates sustinere *V* 11 quia] qui *C* auersa *BR*, aduersata *V*, aduersatus *C* deprecatus est nec computatus est *B*, depretiata (depreciata *V*) est nec computata est (est *om. V*) *CV*, depredata est *R* 13 doloribus est *BV*, dolorib. *R*, d. fuit *C* ipse—33, 1 est *pr. om. V*

est, sicut ouis ad uictimam ductus est; et sicut agnus
 coram tondente se mutus, sic non aperuit os suum.
 in humilitate iudicium eius sublatum est. natiuitatem
 autem eius quis enarrabit? quia tollitur a terra uita
 5 eius, a facinoribus populi mei adductus est in mortem.
 et dabo malignos pro sepultura eius et diuites pro mor-
 te eius, quia peccatum non fecit nec dolus inuentus est
 in ore eius. sed dominus tradidit eum pro peccatis
 nostris, et inter iniquos deputatus est. item illic de humili-
 10 tate primi aduentus eius testatur dicens: posui dorsum meum
 ad flagella, maxillas autem meas ad palmas, faciem
 autem meam non auerti a foeditate sputorum, et
 fuit dominus adiutor meus. et Hieremias dicit: ego sicut
 ouis ad uictimam ductus sum et nesciebam. de quo
 15 agno in imaginem Christi Moyses in Aegypto pascha celebrauit

10 Esai. 50, 6—7 13 Hier. 11, 19 14—34, 12 cf. Exod. 12

Auctores: 7—9 cf. A. 27, 1—3. 5—6 14—36, 12 cf. Tract. Orig.
 XII 14—35, 6 cf. Cypr. Test. II, 22 (textus et inscr.). I, 8 p. 46, 2
 14—34, 12 cf. Tract. Orig. IX

1 uictimam *C*, uictima *B¹R*, occisionem *V* 2 tondente *CV*, ton-
 dentem *R*, tundentem *B¹* mutus *BR*, *om. V*, sine uoce *C* 3 a sub-
 latum *inc. cod. R fol. 118²* natiuitatem *BV*, natibitatem *R*, gene-
 rationem *C* 4 autem] *om. C* enarrabit *BV*, enarrauit *RC* tolli-
 tur *BC*, tolletur *RV* 5 a *BV*, quia a *R*, pro *C* facinoribus populi
 mei *B*, peccatis populi mei *C*, malignis plebis meae *V*, malignis plebis
 me] *R* adductus *BV*, ductus *RC* in] ad *C* 6 et *pr.*] et non *B*
 dabo malignos] dedi *V* pro sepultura eius *BC*, *om. RV* et *alt.*
 (*om. V*)—7 eius] *om. B* 7 quia *BV*, qui *C*, quia tolletur a t....
 uita eius et *R* est] *om. V* 8 sed] *om. R* tradidit *B*, uoluit
 tradere *RCV* 9 et *BV*, *om. C* et ut uid. *R* deputatus] reputa-
 tus *V* illic] *om. R* 10 eius] *om. C* ab ui *inc. cod. R fol. 124²*
 12 autem *B*, *om. RCV* aberti *R* foeditate sputorum *V*, feditate
 sp. *R*, fidelitatis sp. *B¹*, confusione sp. *B²*, confusione sputaminum *C*
 et—13 meus] dominus aiutor meus *sic R* 13 et h. dicit *BV*, *om. R*, et
 h. dixit *C* ego] e. autem *R* 14 obis *R* nesciebam] nesciebant *R*
 quo] quo quidem *V* 15 moyses *R* in *alt.*] apud *V* egypto *R*
 pascha *R* celebrauit] celebrabat *R*

in eliberatione populi. nec aliter potuerat populus de domo
 seruitutis aut de pressura Pharaonis liberari, nisi agnus occide-
 retur et pascha celebraretur et de sanguine eius limina domus
 signarentur, ut, cum ueniret angelus ille uastator, uiso signo san-
 guinis, qui in domibus erant, saluarentur. quod sacramentum ante 5
 praedictum in aduentu Christi inpletum est. pro hoc enim in
 primo aduentu suo Christus occisus est, ut nos de potestate dia-
 boli et de idolorum cultura liberaret. anniculus autem dictus est,
 quia, posteaquam intinctus est in Iordannem, annum praedicauit
 et sic passus est, et sanguine eius fronte censemur, ut in 10
 secundo aduentu, cum uenerit uastatio mundi istius, salui
 esse possimus. huius rei auctorem Ezechielum prophetam dabo,
 qui et ipse duos aduentus Christi significat dicens: transi
 mediam Hierusalem et notabis signum in frontibus
 uirorum dolentium et gementium ob iniquitates, quae 15

9 cf. Marc. 1, 9 Luc. 4, 19
 Apoc. 7, 3, 9, 4

13 et 35, 2 Ezech. 9, 4—6 cf.

Auctores: 10 cf. A. 53, 1 12—35, 6 cf. Tract. Orig. IV p. 36,
 23—26 Tert. Adu. Iud. c. 11

1 in] et in *B* eliberatione *R* et ut uid. *B*¹, liberatione *B*²*C*, libe-
 rationem *V* potuerat *B*¹, poterat *B*²*RCV* de *B*, dei de *RCV*
 2 serbitutis *R* aut *B*, et *RCV* faraonis *R* 3 et alt.] ut *C* domus]
 domo... *R* 4 ueniret *C*, uenerit *BV*, uenisset *R* ille *B*, om. *RCV*
 signo] agno *V* 5 qui *B*, om. *RCV* erant *B*, om. *RCV* a ntum
*inc. cod. R fol. 127*¹ 6 in aduentu *C*, in aduentum *B*¹*R*, aduentum *V*
 pro *B*¹*RCV*, propter *B*² enim] ergo *R* 7 christus *B*, om. *RCV*
 nos—8 de *B*, nos liberaret de diaboli potestate et de *RCV* 8 idolorum
 cultura liberaret *B*, i. c. *V*, c. i. *R*, i. c. quod est egyptia seruitus *C*
 9 intinctus *BC*, tinctus *RV* est] om. *C* iordannem *B*¹ (cf. 7, 16),
 iordanne *B*², iordannen *R*, iordane *CV* 10 sic] om. *R* fronte]
 f. signati *V* ut] et *C* in secundo] ip... cundo *R* 11 uastatio]
 uas || *inc. cod. R fol. 124*¹ || tator *R* 12 possimus] p. ut angelus ille
 uastator uiso signo sanguinis in domo saluarentur *B* huius] om. *B*
 ezechielum prophetam *B*, prophetam ezech.... *R*, ezechihelum p. *C*
 ezechielem p. *V* 13 significat *BV*, signicat *C*, significabat *R* transi
B, tr. per *RCV* 14 notabis *B*, dabo *R*, da *CV* 15 uirorum—35, 1
 terra *BC*, u. d. e. g. ab iniquitate q. fit i. t. *V*, hominum dolentium ob
 iniquatem (*sic*) q. fit i. t. *R*

fiunt in terra. et rursus secundum aduentum significat
 uastationem non signatorum dicens: ite in ciuitatem et
 nolite parcere seni neque iuueni, et mulieres et paru-
 los occidite gladio, ut deleantur; super quos autem
 5 signum inueneritis, ne tetigeritis eos et a sanctis meis
 incipite. hoc signum et Raab meretrix, quae [in] figura eccle-
 siae fuit, coccum et spartum in fenestra suspendit, ut, cum
 Iesus ueniret Hiericho debellare, uiso signo coccini Raab et,
 qui in domo eius essent, saluarentur. ita et in aduentu Christi,
 10 cum uenerit Christus filius dei saeculum istum igni cremare,
 ecclesia et, qui in ea fronte signati inuenti fuerint, salua-
 buntur; sicut Osee, qui typum Christi fuit, iubetur accipere
 uxorem fornicationis hoc est ecclesiam, quam de fornicatione

2 cf. A. 34, 13 6--9 cf. Ios. 2 12--13 cf. Os. 1, 2

Auctores: 11 *ecclesia—saluabuntur*] cf. A. 31, 2--3

1 et rursus *RC*, e. rursum *V*, *om. B* significat] *om. B* 2 uasta-
 tionem] *om. C* non] *om. R* cibitate *R* 3 iu. eni *R* mulieres
 —gladio] mulieribus et paruulis nolite parcere gladio *V* parbulos *R*
 4 ut deleantur *C*, *om. RV*, et d. *B*, cf. 50, 4 quos autem] quem *R*
 5 ne] nec *V* tetigeritis—meis *B*, t. et s. m. *RCV* 6 incipite *B*, parcite
R, parce *C*, nolite parcere *V* et] *om. V* in *uncis seclusi* aec.
 (loco ecclesiae) *R* 7 a fuit *inc. cod. R fol. 127*² coccum *R*
 suspendit] pependit *V* ut—debellare (deuillare *B*) *BC*, u. c. i. naue
 u. ierico d. *V*, u. c. debellare ue. expugnare hierico *R* 8 coc-
 cini *BC*, coccineo *V*, cocc. (cf. *lin. 7*) *R* 9 essent *VB*², esset *B*¹,
om. C, erant *R* saluarentur] cum (*aut eum*) ea saluarentur *R* et]
om. C in] *om. R* aduentu (aduentū *B*¹, aduentum *C*, cf. 34,
 6--7)—cum *BCV*, aduentus secundum s. *R* 10 uenerit *BR*,
 uenire caeperit *C*, uenire coeperit *V* saeculum] secundum s. *V* igni
B et ut uid. *R*, ex igne *CV* 11 ecclesia *BC*, aeclesia *R*, ecclesiae *V*
 inuenti *BC*, *om. RV* sal. abuntur *R* 12 sicut *B*, sic et *CV*, sicut
 et *R*, cf. 6, 3 osee qui (*inter osee et qui in B rasura*) *BV*, ose
 (cf. 38, 6) ... in *R*, in osee qui *C* typum] *typpū B* fuit] tenuit *V*
 iubetur] iubet *V* 13 fornicationis *B*, fornicariam *RCV* aeclesiam *R*
 a catione *inc. cod. R fol. 119*²

idolorum Christus accepit: dixit dominus haec: occupa tibi uxorem fornicationis; hoc est de fornicatione idolorum illam accepit, quoniam initium fornicationis idolorum seruitus.

Simon Iudaeus dixit: Ergo ecclesia fornicaria est?

Theophilus Christianus dixit: Quid enim interpretatur fornicaria nisi omnibus aduenientibus subiecta? sic et ecclesia omnibus aduenientibus ad se quaestum fidei nulli negat. repudiata enim synagoga adsumpsit sibi Christus ecclesiam. audi enim Hieremiam dicentem: dimisi matrem uestram et dedi ei libellum repudii, quod dedi matri uestrae, 10 quod dimisi eam. et alius propheta dicit: iudicamini ad matrem uestram, quia non sum uir eius. hic est enim Christus filius dei iustus, de quo et Salomon in persona Iudaeorum prophetauit dicens: circumueniamus ergo iustum, quia inutilis est nobis et contrarius est operibus nostris 15 et inproperat nobis peccata legis, diffamat in nos peccata disciplinae nostrae, promittit scientiam dei

1 Os. 1, 2 9 Hier. 3, 8 11 Os. 2, 2 14 Sap. 2, 12—22

Auctores: 7 *quaestum—negat*] cf. Tract. Orig. XVIII p. 193, 6—8. 11 8—12 cf. Tract. Orig. V p. 50, 14—51, 18 12—37, 19 cf. Cypr. Test. II, 14

1 dixit—3 accepit (*post haec repetit dixit B; illam Harnack, alias B*) *B, om. RCV* 3 quoniam *B*, quia *RCV* idolorum *B*, est i. *RCV* 5 interpretaetur *R* 6 aduenientibus *BR*, uenientibus *CV* subiecta *R*, *om. CV*, s. sit *B* sic—aduenientibus *B, om. RCV* 7 ad se *BCV, om. R* negat *B*, denegans *R*, deneget *C*, denegare *V* 8 sina . . . *R* adsumpsit *B*¹, adsumsit *R*, assumpsit *C*, assumsit *V* aeclesiam *R* 10 ei] illi *V* quod dedi]. . . . edi *R* uestre *R* 11 quod *BC*, quia *RV* alius *B*²*CV*, aliu *B*¹, alio *R* iudicamini—uestram *BV*, iudicate m. u. *C*, iudicamini a ma stra *R* 12 eius] *om. V* hic ē (*ē in ras.*) enim *B*, hic est etiam *CV*, hoc est hic am *R* 13 Christus—iustus] dei uirtus christus *V* et *B, om. RCV* Salomon] solomō *R* a sona *inc. cod. R fol. 116*¹ iudeorum *R* 14 ergo *B, om. RCV* quia] quoniam *V* 15 inutilis—et (nolis *pro nobis B*) *BC, om. V*, inutilis no*R* 16 et inproperat *BR*, e. inproperat *C*, inproperat enim *V* 16 *sq.* peccata legis diffamat in nos peccata *BC*, peccata *R*, peccata nostra et *V* 17 disciplinae nostrae *BRV*, indisciplinationis n. *C* promittit—37, 1 habere *B, om. RCV*

se habere et filium dei se nominat. et factus est nobis
in traductionem cogitationum nostrarum. grauis est
enim nobis etiam ad uidendum, quoniam dissimilis est
aliis uita illius et inmutatae sunt uiae illius. tam-
5 quam nugaces aestimati sumus ab illo, et continet
se a uiis nostris quasi ab inmunditiis et praefert no-
uissima iustorum et gloriatur patrem deum se habere
et filium dei se nominat. uideamus ergo, si sermones
illius ueri sunt, et temtemus, quae uentura sunt illi,
10 et sciamus, quae erunt nouissima illius. si enim uerus
dei filius est, suscipiet illum et liberabit illum de
manibus contrariorum. contumelia et tormento inter-
rogemus illum, ut sciamus reuerentiam illius et probe-
mus patientiam ipsius. morte turpissima condemnemus
15 illum; erit enim respectus ex sermonibus ipsius.
haec cogitauerunt et errauerunt; excaecauit enim
illos malitia ipsorum, et nescierunt sacramenta dei.
et Moyses in Deuteronomio dicit: innocentem et iustum
non occides. surrexisse illum a mortuis scripturae testan-
20 tur. inuenimus in psalmo XV: quoniam non derelinques

18 Exod. 23, 7 20 Ps. 15, 10—11

Auctores: 19—39, 2 cf. Cypr. Test. II, 24—26

1 et *pr.*] *om.* V et factus—8 nominat (praefert B^2 , praeferet B^1) B, *om.*
RCV 8 ergo B, *om.* *RCV* 9 illius *BCV*, eius R sunt] sint V et tem-
temus—14 ipsius (temtemus B^1 , temptemus B^2 ; erunt nouissima illius *in*
ras.; suscipiet B^2 , suscipiat B^1) B, *om.* *RCV* 15 illum BC, eum RV
ex ^sermonibus R ipsius B, illius C, eius R, nostris uel eius V 16 haec
B, si enim uere filius dei est, suscipiet eum de manibus contrariorum (*a*
*tr*ariorum *inc. cod. R fol. 119¹*) haec R, si enim est uerus filius dei, suscipiet
de manibus contrariorum haec C, si enim est uerus filius dei, suscipiet eum
de manu contrariorum haec V, *cf. lin. 10* et errauerunt] *om.* B excaecauit
R enim illos] eos V 17 ^hipsorum B, eorum CV et ut uid. R sacra-
menta] sacramentum C 18 deuteronomium R 19 illum] autem illum V
a] aú R scripturae testantur BC, scriptura testatur V, scribura testa-
tur R 20 inuenimus in ps. XV B, i. ps. XV R, i. ps. dicens V, i. ps.
quinto decimo dicit C quoniam BV, *om.* C, quia R

animam meam in infernum neque dabis sanctum
 tuum uidere corruptionem. notas fecisti mihi uias
 uitae, adimplebis me laetitia cum uultu tuo; item in psal-
 mo XXVIII: domine, eduxisti ab inferis animam meam;
 item in psalmo III dicit: ego dormiui et somnum cepi et 5
 exsurrexi, quoniam dominus suscipiet me. et Osee pro-
 pheta testatur illum a mortuis tertio die resurrexisse, dicens:
 uiuificabit nos post biduum in die tertia. item ad Moysen
 dominus in Exodo dicens: descende et testare populum et
 purifica illos hodie et cras, ut lauent uestimenta sua et 10
 sint parati in die tertia. tertia enim die apparuit dominus in
 monte Sina. et Ionas ad praedicationem Nineuitis cum mitteretur,
 typum Christi demonstrabat, quod post triduum de uentre ceti,
 qui infernus fuit, exiturus esset. et Esaias dicit: nunc exurgam,

4 Ps. 29, 4 5 Ps. 3, 6 8 Os. 6, 2 9 Exod. 19, 10—11
 12—13 cf. Ion. 1—2. Matth. 12, 38—41 14 Esai. 33, 10—11

1 infernum *RC*, infernu *B*¹, inferno *V* neque—3 uitae *om. sed indicat*
C uocabulo interposito usque neque *BR*, nec *V* 2 tum *pro* tuum *R*
 fecisti mihi *B*, m. f. *RV* 3 adimplebis *BCV*, adimpleuis *R* 4 eduxisti]
 reduxisti *R* 5 III dicit *B*, indicit *V*, III *RC* somnum cepi *scripsi*, s.
 caepi *C*, s. (*in* somnum *post n rasura unius litterae B*) coepi *BV*, soporatus
 s. . . *R* et exsurrexi *BV*, et resurrexi *C*, . . . surrexi *R* 6 quoniam]
 quia *V* suscipiet] suscepit *C* osee (*cf.* 35, 12) *V*, *om.* *B*, oseae *C*,
 ose *R* ab ose *inc. cod. R fol. 116*² propheta] *om.* *V* 7 testatur—
 dicens *om.* *V* mortuis tertio (tertia *C*) die resurrexisse *BC*, mort. . . .
 (*fortasse scriptum erat e sur*) rexisse *R* 8 uiuificabit *V*, uiuificauit *BC*,
 uiuificauis *R* post biduum *C*, pos. . . . (*fortasse scriptum erat t bidu*
 [= bidum, *cf.* tridum *lin. 13 et tum lin. 2*) *R*, p. triduum *B*, p. duos
 dies *V* in die tertia *B*, d. t. *R*, et d. t. resurgimus *C*, et d. t. suscitabit
 nos *V* item ad—dicens *B*, et ad moysen dominus in exodo *V*, it. in
 e. d. a. m. dicit *RC* 9 descende—populum (*pp̄m B*, popu. . . *R*, populo
C) d. inquit e. testificare populo *V* 10 hodie et cras *B*, *om.* *RCV* ut
 lauent *RC*, u. leuent *V*, et labent *B* 11 in *pr.*] *om.* *C* tertia *alt.*—14 esset
om. *V* enim *BR*, autem *C* apparuit *BR*, apparebit *C* 12 Ionas—
 typum *Engelbrecht*, i. ad praedicationem ninneuitis ut mitteretur quod
 (quod *B*¹, qui *B*²) t. *B*, i. niniuitis t. *C*, i. nineuita tipum *R* 13 quod
BR, qui *C* triduum *B*, tridum *R*, triduo *C* ceti *scripsi*, coeti *B*, . .
 (*aut . . .*) ti || a ti *inc. fol. 126*² || *R*, caeti *C* 14 qui *B*, *om.* *C*, quod *R*
 infernus *B*, in infernis *R*, in inferis *C* dicit] *om.* *V* exurgam *V*,
 exurgam *BRC*, *cf.* 38, 5—6. 39, 3

dicit dominus, nunc clarificabor, nunc uidebitis, nunc erubescetis. uana erit fortitudo spei uestrae, ignis uos consumet. et in psalmo LXXVII dicit: et exsurrexit tamquam dormiens dominus et tamquam potens crapulatus
 5 a uino. quod uinum dixit, passio eius demonstratur. nam in passione eius ab hora sexta usque in horam nonam tenebrae factae sunt, nox diem clausit dicente Amos propheta: occidet sol meridie et obtenebrabitur dies lucis, et conuertam dies festos uestros in luctum et omnia cantica uestra
 10 in lamentationem. et Hieremias dicit: exterrita est, quae parit, taedium tenuit anima eius; occidit sol, cum adhuc dies est; confusa est et maledicta; reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum

3 Ps. 77, 65 5—7 cf. Matth. 27, 45 7 Am. 8, 9—10 10 Hier. 15, 9

Auctores: 4—5 cf. Tert. Adu. Marc. IV, 40 p. 268. Tract. Orig. XIII p. 141, 23—142, 1. 142, 9. VI p. 72, 16—73, 3. XII p. 137, 4—5 5—40, 1 cf. Cypr. Test. II, 23

1 dicit dominus *RCV*, *om. B* clarificabor *BV*, clar. nunc exaltabor *C*, glorificabor nunc exaltabor *R* uidebitis] uidetis *V* 2 erubescitis *codd.* uana] una *C* fortitudo *BR*, formido *CV* uestre *R* ignis] et ignis *R* 3 consumet] consumit *C* et *pr.*—7 clausit *om. V* psalmo LXXVII *BR*, alio psalmo *C* et *alt. B, om. RC* exsurrexit *BC*, ex...exit *R* tamquam dormiens *B, om. RC* 4 et *B, om. RC* tamquam *BR*, quasi *C* potens *B²RC*, putans *B¹* 5 dixit *B¹, om. B²RC* passio *RC*, passionem *B* demonstratur *B¹C*, monstra...*R*, demonstrat *B²* nam *RC*, n. et *B* 6 ab *BC*, a *R* usque in *B*, usque ad *C*, usque *R* tenebre *R* 7 sunt *B*, sunt et *C*, sunt...*R* clausit *BC*, clauderet *R* dicente amos propheta occidit *B*, dicente amos...idet *R*, dicens. eamus occidit *C*, et de morte ipsius occidet *V* 8 obtenebrabitur] obcaecabitur *R* lucis] .uctus *R* 9 luctum] luctu *R* et—lamentationem *om. V* 10 lamentationem *B*, lamentatione *C*, ...netu (= planetu ? || a netu *inc. fol. 125¹* ||) *R* exterrita—eius *om. V* 11 thedium (thedium *B¹*, tedium *B²*) tenuit *B, om. C*, et e.tuabit *R* sol *BR, om. V*, sol et *C* 12 athuc *R* est *B*, esset *RCV* confusa—40, 1 eorum *om. V* et *BR, om. C* maledicta *BC*, maledictam *R* reliquos *BC*, relinquos *R* 13 gladio *R*

eorum. quod autem post resurrectionem in caelis ascendit et ad dexteram patris sedet, scripturae omnes testantur dicentes in psalmo LXVII: iter facite ei, qui ascendit super occasum; dominus nomen est illi. turbabuntur a facie eius, patris orfanorum et iudicis uiduarum; 5 item in psalmo XLVI: ascendit deus in iubilatione et dominus in uoce tubae; item in psalmo XVIII: a summo caelo egressio eius et occursum eius usque ad summum caeli, et non est, qui se abscondat a calore eius. lex domini immaculata, conuertens animas; item in 10 psalmo XVII: inclinavit caelum et descendit, et caligo sub pedibus eius, et ascendit super Cherubin et uolauit, uolauit super pennas uentorum et posuit tenebras latibulum suum; prae fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando et carbones ignis; et intonuit de 15 caelo dominus, et altissimus dedit uocem suam; misit de summo et accepit me et liberauit me et eripuit

3 Ps. 67, 5—6 6 Ps. 46, 6 7 Ps. 18, 7—8 11 Ps. 17, 10—14. 17. 18

1 post resurrectionem] *om. V* caelis] *coelos V* 2 et—sedet *om. CV* sedet *B*, sedit *R* scripturae—LXVII *C*, scripturae—LXVII (*inter X* et *U* [= *V*] *rasura esse uid.*) *R*, scripturae omnes testatur dicente (test. *B*¹; dic. *add. B*²) in psalmo LXVII *B*, testatur dauid in psalmo LXVI *V* 3 iter] iter inquit *V* a te (*in facite*) *inc. cod. R fol. 126*¹ 4 est] *om. V* illi] *ei C* turbabuntur—uiduarum *om. V* turbabuntur—orfanorum *om. sed indicat C uocabulo interposito* usque 5 patris *B*², p. *R*, patres *B*¹ et iudicis (iudices *B*¹) uiduarum *B*, *om. R*, ad iudices u. *C* 6 psalmo XLVI *RC*, XLVI *V*, ps. XLVII *B* 7 et dominus *BC*, dominus *RV* psalmo] *om. V* 8 caelo] caeli *R* et occursum—10 immaculata *om. sed indicat C uocabulo interposito* usque et occursum—caeli *om. V* occursum *B*, occursum *R* 9 caeli *B*, ei. . . *R* et non *B*, nec *RV* abscondat *B*, abscondat *ut uid. R*, abscondit *V* 10 lex—41, 5 ueritatem *om. V* 11 caelum *B*, caelos *RC* descendit *RC*, descendit *B* et caligo—41, 1 me *om. sed indicat C uocabulo interposito* usque 12 uolauit uolauit *B*, bolauit *R* 14 latibulum *scripsi*, l. lum *R*, latibulum *B*¹ fulgore in conspectu *B*, fulgurae bultus *R* 15 transierunt—ignis *B*, transierunt *R* 16 ab et *inc. cod. R fol. 125*² 17 summo *B*, alto *R* et liberauit me *B*, *om. R*

me ab inimicis meis potentissimis et ab his, qui
oderunt me. et Esaias dicit: quis est hic, qui uenit ex
Edom dominus, rubor uestimentorum ex Bosor, sic prae-
clarus in stola et uiolentus? et ex persona Christi respon-
5 detur: ego disputo iudicium et adnuntio ueritatem.
item in psalmo XXIII ascendente Christo in caelis ianitoribus
angelis dictum est: tollite portas, principes, uestri, et
eleuamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae.
at illi, qui sciebant Christum uerbo in uirginem insinuatam,
10 mirantes, quod tali habitu et trophaeam uicttricem reportans
caelum conscenderet, interrogant dicentes: quis est iste rex
gloriae? quibus responsum datur: dominus uirtutum ipse
est rex gloriae. item in psalmo CVIII: dixit dominus

2—5 Esai. 63, 1 7. 11. 12 Ps. 23, 7—8. 10 9 *Christum—insinuatam*] cf. Luc. 1, 35 10 *mirantes*] cf. I Petr. 1, 12 13 Ps. 109, 1—5

Auctores: 2—5 cf. Tert. Adu. Marc. IV, 40 p. 268. Tract. Orig. XII p. 137, 6—10. VI p. 72, 14—16. 73, 2—3 6—13 cf. Firm. Mat. c. 24 p. 115, 7—25 7. 11. 12 cf. Cypr. Test. II, 29 10 *tali habitu*] cf. A. 41, 9 *Christum—insinuatam trophaeam uicttricem reportans*] cf. Tert. Adu. Marc. IV, 20 p. 209 *per trophaeam crucis triumphauit*. Tert. Adu. Iud. c. 10. Tract. Orig. XIV p. 153, 14—18 13—42, 15 cf. Firm. Mat. c. 24 p. 117, 4—10. 115, 27—116, 6. Cypr. Test. II, 26

1 potentissimis *B²R*, fortissimis *C* et ut uid. *B¹* 2 uenit *BC*, as...
dit *R* 3 dominus *B*, om. *RC* uestimentorum *B*, uestimentorum
eius *C*, bestimenti eius *R* bosor sic praeclarus *BC*, b. ipse est enim
qui uenit ex Edom p. *R* 4 et pr. *B*, om. *RC* uiolentus *BC*, bio-
lenta *R* et alt. *BC*, om. *R* ex *BR*, om. *C* respondetur *BC*, respon-
ditur *R* 6 psalmo XXIII] XXIV *V* ascendente] ascendenti *C* a te
(in ascendente) inc. cod. *R* fol. 121² caelis *B¹RC*, coelis *V* 7 prin-
cipes *B¹V*, principis *RC* uestri] uestras *V* 8 elebamini *R* intro-
ibit *V*, introiuit *B¹C*, intro... *R* 9 qui sciebant *BR*, qui escibant *C*,
qui nesciebant *V* uerbo] uerbum *V* in uirginem] uirgine *C* 10 et]
om. *R* trophaeam *V*, trophaea *B*, tropeam *RC* uicttricem] uictoriae *C*
reportans *B²CV*, reportas *B¹*, reportasset *R* 11 caelum] in c. *R* con-
scenderet *B²C*, conscidere aut conscideret *B¹*, ascenderet *V*, conside-
rantes *R* dicentes] om. *V* qui *R*, quis *B²CV*, qui *B¹* 13 item]
et *C* psalmo] om. *V* dixit (cuius ante dixit *B¹*) *BRV*, dicit *C*

domino meo: sede ad dexteram meam, donec ponam
 inimicos tuos scabellum pedum tuorum. uirgam uir-
 tutis tuae emittit dominus ex Sion, et dominare in
 medio inimicorum tuorum. tecum principium in die
 uirtutis tuae, in splendore sanctorum. ex utero ante
 luciferum genui te. iurauit dominus et non paenitebit
 eum: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem
 Melchisedech, dominus a dexteris tuis. audi nunc et
 claritatem regni secundi aduentus eius apud Danihelum: uide-
 bam nocte in uisu, et ecce in nubibus caeli quasi
 filius hominis ueniens uenit usque ad ueterem dierum,
 et data est ei potestas regia; omnes reges terrae
 per genus et omnis claritas seruiant ei, et fides eius
 aeterna, quae non mouetur, et regnum eius non
 corrumpetur. item in psalmo XCII: dominus regnauit, de-
 corem induit, induit dominus fortitudinem et praecin-
 xit se uirtute. etenim confirmauit orbem terrae, qui non
 mouebitur. parata est sedes tua, deus, ex illo saeculo tu

9 Dan. 7. 13—14 15 Ps. 92, 1—2

1 ad dexteram meam *BR*, a dextris meis *CV* 2 uirgam—8 et *om. V*
 uirgam *BC*, uirga *R* 3 a tuae *inc. cod. R fol. 114¹* exion *R* et
 dominare—8 tuis *om. sed indicat C uocabulo interposito usque et sequen-*
tibus psalmi uerbis confringet in die irae suae reges *C* dominare in *B*,
 domina... n *R* 4 principium *B²R*, principio *B¹* 5 splendore *scripsi*,
 splendorem *B¹*, splendoribus *R* 6 iurabit *R* 8 melchisedech *B*,
 melchise (*sequitur post e et ante d una littera, fortasse e*) dech *cf. pag.*
25, 1 R 9 claritatem *B¹R*, de claritate *CV* regni *CV, om. R*, regni
 sui *B* apu. *R* danielum *RC*, danielum *B*, danielum *V, cf. 13, 1*
10 nocte] noctu (*a tu inc. fol. 121¹*) *R* uisu] uisum *B¹* et] *om. R*
11 filius] filium *C* ueniens uenit *BV*, habens uenit *R*, uenientem *C*
 ueterem *BV*, uetustum *C*, ... tum *R* 12 omnes—genus *om. V*
 omnes *B*, et o. *RC* 13 per genus *BR, om. C* seruiant *BC*, seruiet
RV fides] potestas *R* 14 quae—corrumpetur (*mouebitur pro moue-*
tur CV)] *om. R* 15 item—43, 13 psalmo *om. V* dominus—17 etenim
om. R 16 induit dominus—18 deus *om. sed indicat C uocabulo inter-*
posito usque 17 confirmauit *B*, firmanit *R* qui *B*, quae *R* 18 est *B*,
om. R ds *B*, domine ex tunc et *R* ex illo *B*, a *RC*

es. et in psalmo XLVIII: deus deorum dominus locutus
 est et uocauit terram a solis ortu usque ad occasum,
 ex Sion species decoris eius. deus manifeste ueniet,
 deus noster, et non silebit. ignis in conspectu eius
 5 ardebit, et in circuitu eius tempestas ualida. uocauit
 caelum sursum et terram, discerneret populum suum.
 colligite illi sanctos eius, eos, qui disponunt testa-
 mentum eius in sacrificiis. et adnuntiabunt caeli
 iustitiam eius, quoniam deus iudex est. item in psalmo
 10 XLIII dicit: accingere gladium tuum circa femur,
 potentissime, speciem tuam et pulchritudinem tuam; et
 intende, prospere procede et regna propter ueritatem
 et mansuetudinem et iustitiam. item in psalmo XCV dicit:
 dicite in nationibus: dominus regnauit a ligno. item
 15 apud Esaïam: puer natus est nobis, cuius imperium factum
 est super humeros eius, et uocabitur nomen illius magni

1 Ps. 49, 1—6 10 Ps. 44, 4—5 14 Ps. 95, 10 15 Esaï. 9, 6

Auctores: 1—13 cf. Cypr. Test. II, 28. 29 13—44, 5 cf. Tert.
 Adu. Iud. c. 10

2 et—9 eius *om. sed indicat C uocabulo interposito* usque uocabit *R*
 terra *R* 3 exion *R* manifeste *B*, manifestus *R* 4 sileuit *R* in
 conspectu eius *B*, ante eum *R* 5 a circuitu *inc. cod. R fol. 114* ²
 uocauit *B*, adu...bit *R* 6 terra *R* discerneret *B*¹, discern...(*aut*
) *R*, ut ante discerneret *B*² 7 colligite *B*, congregate *R* sanc-
 tos *B*, iu.... *R* eos qui *B*, qui *R* disponunt *B*, ordinant *R* 8 in
 sacrificiis *B*, super sacrificia *R* 10 accingere *B*²*RC*, accinge *B*¹ circa
 —13 et *pr. om. sed indicat C uocabulo interposito* usque femur *B*²*R*,
 faemor *B*¹ 11 speciem tuam et pulchritudinem (pulchritudinem *R*) tuam
R et ut *uid. B*¹, specie tua et pulchritudine tua *B*² et *alt. R* et ut
*uid. B*¹ 12 ab opter *inc. cod. R fol. 120* ² ueritatem *B*, u, tuam
R 13 dicit *B*, *om. RCV* 14 nationibus *BV*, gentibus *RC* regna-
 bit *R* 15 apud *V*, *om. C*, apud *B*¹*R* esaïam] esaïas *C* est] *om. V*
 nobis] *om. R* factum est *scripsi*, factus e. *B*, *om. RCV*, cf. 44, 4
 16 humeros (umeros *B*)] humerum *V* uocabitur *BV*, bocabitur *R*,
 uocatur *C* illius *B*, eius *RCV*

consilii angelus. et, si uolueris plenitudinem euangeliorum
 cognoscere, inuenies apud Iohannem nostrum euntem ad passio-
 nem Christum crucem in humeris sibi portasse, pro quo dicit
 Esaias: cuius imperium factum est super humeros
 eius. item in psalmo LXXI: deus, iudicium tuum regi 5
 da et iustitiam tuam filio regis, iudicare populum
 tuum in iustitia et pauperes tuos in iudicio. susci-
 piant montes pacem populo tuo et colles iustitiam.
 iudicabit egenos populi et saluos faciet filios paupe-
 rum et humiliabit calumniatorem et permanebit cum 10
 sole et ante lunam in generationes generationum. orietur
 in diebus eius iustitia et habundantia pacis, donec
 extollatur luna. et dominabitur a mari usque ad mare et
 a fluminibus usque ad terminos orbis terrarum. coram
 illo decident Aethiopes, et inimici eius terram lingent 15
 et adorabunt eum semper, tota die benedicent eum. et
 erit firmamentum in terra in summis montium, super-
 extolletur super Libanum fructus eius, et florebunt
 de ciuitate sicut fenum terrae. sit nomen eius bene-
 dictum in saecula saeculorum, ante solem permanet 20

2 cf. Ioh. 19, 17 5 Ps. 71, 1—5. 7—9. 15—17

Auctores: 5 cf. Tert. Adu. Marc. V, 9. IV, 14. Cypr. Test. II, 30

1 plenitudinem (p ex s corr. m. 1; antecedit p q deletum a m. 1 C)]
 omnem pl. V euangeliorum] angelorum C 2 cognoscere] co (post o
 fortasse c pro g)... cere R apud CV, aput B¹R nostrum] om. C
 3 in—portasse C, s. i. h. p. V, eum i. umeros s. p. B, i. humeros siui
 portantem R pro BCV, de R quo B²RV, quod B¹C dicit Esaias]
 haec isaias d. V 4 cuius—45, 3 eum om. V humeros RC, umeros B
 5 regi da BC, d. r. R 6 et—45, 1 eius et alt. om. sed indicat C uocabulo
 interposito usque iustitiam B, iustiti (sequitur a, et super a puncta
 esse uid.) R 7 ab es inc. cod. R. fol. 115¹ 9 iudicabit scripsi, iudi-
 cavit B, iudicare R egenos scripsi, egenus B, pauperes huius R
 10 humiliabit R, humiliauit B 11 luna R generationes generatio-
 num B, seculum (sic) saeculi R orietur—45, 3 eum om. R 15 lin-
 gent B¹, linguent B² 17 montium ut uid. B¹, montibus B² 19 sit
 B², si B¹ 20 solem B², sole B¹

nomen eius et ante lunam sedes eius, et benedicentur in eo omnes tribus terrae, omnes gentes magnificabunt eum.

Simon Iudaeus dixit: Omnia quidem in Christo praefigurata manifesta probatione per scripturas meas mihi ostendisti. et uolueram quidem credere, si non me psalmi istius deliberatio reuocaret. nam hic psalmus in Salomonem dictus est; adeo titulus eius te reuincit, cum dicat: Psalmus in Salomonem.

¹⁰ *Theophilus Christianus dixit:* Inuisor ille, qui protoplastum fefellit et populum uestrum modo decepit, per cuius inuidiam mors in orbem terrarum uenit, hic uidelicet et sensum cordis tui occupauit, ut rem manifestam et in luce positam errulus non intellegas. Salomon enim intra certa Iudaeae XL annis

10—12 cf. Gen. 3 14 cf. III Reg. 11, 42

Auctores: 7—9 cf. Tert. Adu. Marc. V, 9 14—46, 12 cf. Tert. Adu. Marc. V, 9. III, 20. IV, 14 p. 189. Tert. Adu. Iud. c. 7. 12. 14 p. 741

1 lunam B^2 , luna B^1 2 magnificabunt B , benedicent C 5 per scripturas meas mihi BC , p. scribturame....i (*fortasse scriptum erat scribturameam* mihi [= scripturam meam mihi]) R , prae scripturis meis mihi V 6 a dere *inc. cod. R fol. 120*¹ me psalmi istius] ps. i. m. R 7 deliberatio] deliberatione B^1 in] *om. C* Salomonem *scripsi*, solomonem (*litteram o prima syllaba huius nominis etiam in lin. 9—46, 10 habet*) B^1 , salomo.. (*aut...*) R , salomone CV 8 est] est. deus iudicium tuum, quem dudum mihi proposuisti V adeo] a. ut V eius] *om. R* reuincit—Salomonem *scripsi*, reuincit (reuincit B^2 , reuinceret B^1) cum dicat psalmus in salomone (salomone B^2 , solomonem B^1) B , reuincat cum dicat psalmus in salomone V , reuincit RC 11 modo decepit B^1 , modo decipit B^2 , decepit CV , de.... R inuidia R 12 terrarum] terrae V hic—occupauit *om. R* et sensum B , sensum C , sensus V 13 occupauit B , praeoccupauit CV et] *om. R* lucem R errulus R , errolus C , errollus V , rursus (*inter positam et rursus rasura*) B 14 intra certa B , *om. CV*, intra certam aetate (*sic*) R Iudaeae *Engelbrecht, om. R*, iudaea B , in iudaea CV

regnauit, a Dan usque ad Bersabee, et postea deliquit, sicut in Basilion libro tertio dicit: et fecit Salomon malignum et non ambulauit in uia patris sui Dauid et aedificauit idolum Moab, Chamos, et Triuiaie, abominationis Sidoniorum; et excitauit dominus satanan ipsi Salomoni Ader Idumaeum. Christi autem regnum ultra incognitas solitudines est porrectum. de quo enim deus per prophetam: et permanebit cum sole et ante lunam in generationes generationum et dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrae? numquid de Salomone hoc dicit, cuius regnum et annos superius tibi ostendi? Christus autem semper et ubique regnat.

2 III Reg. 11, 8. 5. 6. 14 7 Ps. 71, 5. 8 11 *superius*] cf. A. 45, 14—46, 1

1 a dan CV, ab adam B, ad iordannem R ad BR, om. CV bersabee VB², ersabee B¹, bersabeae C bersabe R et postea deliquit (*post de et li rasura in B; derelinquit ut uid. B¹*) BV, p. delinquit R, p. deliquit C 2 basilion V, regnorum BR, regum C libro tertio] libri tertii C dicit] dicitur V malignum] malum V 3 patris sui Dauid (da || *sequitur littera ex parte erasa, ut uid. g || u. . R*) d. p. s. V ab et alt. inc. cod. R fol. 115² et aedificauit BC, sed ae. V, et edificabit R 4 idolum—Sidoniorum *scripsi*, i. m. et chamos tr. abominationes sydoniorum C, i. m. et camus (camus B¹, chamos B²) tribiae a. ut s. adeta flumine usque ad terminos orbiterre (orbiterre B¹, orbiterre [*tertia et quarta syllaba punctis inclusae sunt*] B²) B, i. m. et camp uiae a. s. R, excelsum chamos, idola moab, et regi eorum idola filiorum ammon et astaron, idola abominationis sidoniorum V 5 excitauit] . . . (aut . . .) tabit R dominus BR, deus CV satanan BR, satanam V, satan C ipsi Salomoni (solomoni B¹) in ipso salomone R ader idumaeum V, a eum R, adeliden i. C, ad eradicandum eum B 6 ultra—porrectum B, intra incognitas (cognitas R) sol. porr. est RC, in omni porrectum est orbe terrarum V 7 de quo (enim *post quo B¹*) deus per prophetam et B, de quo enim dicit propheta RC, ideo de eo propheta commemorat dicens V, cf. 10, 7—8 8 luna B¹R generationes generationum B, saeculum saeculi R, saecula CV 9 et dominabitur—terrae (a mare R, fines *pro terminos R*) RCV, om. B, cf. 46, 4 10 numquid *scripsi*, numq. . . R, quid B, non CV 11 hoc BR, om. CV regnu finis fol. 115², expl. cod. R 12 Christus—regnat BC, om. V

Simon Iudaeus dixit: Recedit, ut uideo, de mentibus meis inimicus patrum meorum diabolus, qui oculos cordis mei caecabat. coepi enim uelle lumen ueritatis agnoscere.

Theophilus Christianus dixit: Crede ergo tu, ut possis de
5 singulis inluminatus de uinculis exire, sicut Esaias de Christo
dicit: spiritus domini super me; propterea unxit
me et misit me bene nuntiare pauperibus, sanare
contritos corde, educere e uinculis adligatos et de
domo carceris sedentes in tenebris et umbramortis, dare
10 lumen caecis. quid enim intellegitur domus carceris et
homines in uinculis oppressi nisi saeculi istius homines igno-
rantiae caecitate detenti et diaboli peccatis uinculati? sicut in
Genesi dicit: et erant tenebrae super abyssum, et
dixit deus: fiat lux! abyssus enim quid intellegitur nisi

2 *oculos cordis*] cf. Eph. 1, 18 6—10 Esai. 61, 1. 42, 7. 9, 2
13 Gen. 1, 2—3

Auctores: 1 *de mentibus meis*] cf. Tract. Orig. XX p. 212, 19
2 *oculos cordis*] cf. Tract. Orig. III p. 30, 2. 25. Tert. Adu. Marc. V,
17 p. 324. A. 45, 12. 54, 3 6—10 cf. Tert. Adu. Marc. III, 20. IV,
7. 14. V, 11. Adu. Iud. c. 12 9—12 *sedentes—uinculati*] cf. Euch. Form.
43, 6—7 14 *fiat lux*] cf. Tert. Adu. Marc. V, 11 p. 309 Adu. Prax.
c. 7 et 12 14—48, 1 *abyssus—caecata*] cf. Euch. Form. 42, 21—22

1 recedit *CV*, recide *B* ut *CV*, quia *B* mentibus meis *BC*, sensu
meo *V* 2 oculos cordis mei *BC*, mentem meam *V* 3 enim *CV*, animum *B*
uelle *B*, om. *CV* 4 ergo tu *B*, e. *CV* ut possis de singulis *B*, om. *V*,
u. p. *C* 5 exire *BC*, e. tenebrarum *V* sicut *B*², sicut eni (*sic*) *B*¹,
sic enim *CV* 6 propterea *BV*, propter quod *C* unxit *CV*, unxit *B*, cf.
4, 15 7 et *B*, om. *CV* bene nuntiare *BV*, euangelizare *C* 8 e *B*,
de *CV* alligatos *BV*, ligatos *C* 9 pro sedentes—caecis *habet V*:
aperire oculos caecorum tenebris et umbra mortis *B*, tenebris *C*
10 pro quid—48, 2 ignorantiae *habet V*: quid aliud intelligi potest nisi
saeculi istius homines ignorantiae caecitate detentos et diaboli uinculis
alligatos 11 in uinculis *B*, uinculis *C* oppressi *B*², oppressos *B*¹*C*
12 detenti *B*, detectos *C* uinculati *B*², uinculatos *B*¹*C* sicut in *B*,
in *C* 13 et erant tenebrae *B*, e. t. er. *C* abyssum *C*, abyssos *B*
14—48, 2 abyssus—ignorantiae (*pro uerbo lux, quod conieci, C habet pax*)
C, hominum tenebris ignorantiae caecatos sed adueniente lumine (lumine
*B*², lumen *B*¹) recedunt (*recedunt B*², *recedent B*¹) tenebrae *B*

corda hominum tenebris ignorantiae caecata? sed adueniente Christo, qui est lux. recedunt tenebrae ignorantiae.

- III *Simon Iudaeus dixit*: Multa quidem occulta et inaudita mihi manifestasti. sed adhuc animae meae inest scrupulum diffidentiae, eo quod omnia religiose colitis, sabbatum uero, 5 quem deus custodiendum seruandumque mandauit, neglegitis, cibos praeterea et uinum gentiliter sumitis, cum deus specialiter praeceperit, quaeque debeant ex animalibus et piscibus esse edenda et quaeque execranda nec morticina illorum tangenda. nisi mihi et hoc per scripturas probatum fuerit, 10 periclitor credere.

Theophilus Christianus dixit: Iam et superius dixi tibi, quod diabolus inuideat tibi, quod scilicet filius sis patrum tuorum, qui tot beneficiis fulti et ab Aegypto liberati — ad

2 cf. Ioh. 8, 12 5—10 cf. Exod. 20, 8 al. Leu. 11. Deut. 14
14—49, 3 cf. Exod. 14, 22. 29, 16, 12—31 (Ps. 77, 19—27). 32, 1 al.

Auctores: 1—2 *corda—tenebrae ignorantiae*: cf. [Phoeb.] Tract. d f. c. 3 p. 38 C 1 et 2 *tenebris (tenebrae) ignorantiae* cf. Tert. Adu. Marc. III, 20 p. 149. V, 9 p. 300. Adu. Iud. c. 12 p. 733—734. Tract. Orig. XII p. 134. 20—22. XIV p. 160, 22 1—2 *adueniente—lux* cf. Tert. Adu. Marc. V, 9 p. 300. V, 11 p. 309. Adu. Iud. c. 14 p. 741. Adu. Prax. c. 7 et 12 7 *uinum—sumitis* cf. A. 2, 6 12 *superius* cf. A. 45, 11—14. 47, 2

3 occulta B, om. CV 4 mihi manifestasti B, ma. mi. CV scrupulum B¹, scrupulum B²CV 5 religiose C, religiosae B¹, relegisse V 6 quem CV et ut uid. B¹, quod B² nec legitis B, neglegitis V, cur neglegitis C 7 et uinum BV, uinumque C 8 praeceperit BV, praecepit C quaeque B, quae CV piscibus BC, ex p. V 9 edenda BC, sumenda V et quaeque B, et quae CV execranda C, execranda B, excerenda (!) uel execranda V morticina illorum B, m. eorum C, mortua ill. V 10 mihi et BC, om. V probatum fuerit B, probaueris CV 12 et BC, om. V dixi (dixi B², dix B¹) tibi B, om. V, t. d. C 13 quod pr. CV, quod et B 14 qui BV, quos C fulti V, fultos C, fulcitus B et ab BC, ex V liberati V, liberatus B, liberatos C ad—undas BC, ad uicem metallini aeris rubri maris circumsteterunt V

uicem murorum mare circumstetit undas —, in heremo largis
dapibus adparati caelestique cibo manna saturati, in obliuionem
transgressi profanos deos, quos colerent, ausi sunt postulare.
merito deus per Hieremiam increpat et obiurgat genus uestrum
5 dicens: si mutabit Aethiopus colorem et pardus uarieta-
tem, sic et uos mutamini a doctrina mala. sabbata scilicet
imaginaria requies septimi diei tradita fuit, primum quod Iesus
filius Naue, ut Hiericho debellaret, per septem dies uicibus
muros circuibat; arma bellica tractantes et arcam testamenti
10 gestantes, septima autem die septies, circuierunt. manifesta
ueritas est, quod aut sabbato coeperunt aut in sabbato cadentibus
muris Hiericho debellauerunt. accedit et illud, quod in
Machabaeis maximam uictoriam de inimicis suis sabbato
reportabant et ultionem aduersariorum gladiis suis sabbato
15 uindicabant. accedit et illud, quod humanum sabbatum repellat
deus dicente Esaia: ieiunium et dies festos uestros et

5 Hier. 13, 23 7—12 cf. Ios. 6 12—15 cf. II Macc. 15 (I Macc.
2, 39—41) 16 Esai. 1, 13—14

Auctores: 2 cf. Tract. Orig. XVI p. 176, 14—15 6—50, 7 cf.
Tract. Orig. VIII. Tert. Adu. Iud. c. 4 7 *imaginaria*] cf. Tert. Adu.
Marc. III, 11 p. 136 et saepius. Tract. Orig. X p. 109, 20. 114, 17—18

1 in *C*, *om.* *V*, et *B* heremo *B*, aerem *C*, unde *V* largis
dapibus *B*, l. etiam d. *V*, l. lapidibus *C* 2 adparati *V*, apparatus
C, apparatur *B* caelestique cibo manna *BC*, coelesti manna *V* satu-
rati *V*, saturatus *B*, saturatos *C* in *B*, *om.* *CV* 3 transgressi *V*,
transgressus *B*, transgressos *C* colerent *CV*, colere *B* 4 merito—dicens
BC, m. de uobis hieremias dixit *V* 5 mutabit *V*, mutauit *BC* aethio-
pus *B*, aethiops *V*, ethiops *C* 6 mutamini a doctrina mala *B*, edocti
mala *C*, edocta mala *V* 8 filius *BC*, *om.* *V* per *BC*, *om.* *V* dies
BC, diebus *V* uicibus *B*, uicissim *CV* 9 bellica tractantes (tre-
tantes *B*¹) et arcam (arca *ut uid.* *B*¹) *B*, b. et arca *C*, b. arcam *V*
10 manifesta *BV*, nam m. *C* 11 quod *BC*, *om.* *V* 12 debel-
lauerunt *CV*, deuellauerit *B* accedit—15 uindicabant (machabeis *B*,
uictoria *B*¹, sabbata *ante* uindicabant *B*¹) *B*, *om.* *CV*, cf. 50, 2 15 ac-
cedit et illud *B*, a. *V*, accedit i. *C* repellat deus *B*, d. r. *C*, d.
repellit *V* 16 dicente esaia (isaia *V*) *CV*, dicentem esaia *ut uid.* *B*¹
dies festos uestros *BC*, diem festum uestrum *V*

sabbata uestra odit anima mea. facti estis mihi in habundantiam, iam non dimittam peccata uestra. illud autem sabbatum deus desiderat, requiescere te debere ab operibus malignis, ut in septimo millesimo anno, quod sabbatum sabbatorum intellegitur, mundus ab operibus malis inueni- 5
niaris. haec erit sabbata tenera sancta deo, in qua deus delectatur. cibos autem quod ambigis manducare debere, non carnes suillas, sed facta porcina prohiberis admittere. similiter in aqua luto mixta uolutans sororem tuam tibi in coniugio copulas, sanguinem cum sanguine iungis, rapinis ter- 10
ram perscrutaris, festa tua publicas, in plateis oras. ecce quomodo peccas! et non intellegis de te scriptum esse in psalmo XVI: saturati sunt porcina et reliquerunt reli-

4 in—anno] cf. Apoc. 20 6—7 cf. Esai. 58, 13 9—10 sororem
—copulas] cf. Ezech. 22, 11 11 in plateis oras] cf. Matth. 6, 5
13 Ps. 16, 14

1 uestra *B*, om. *CV* odit *BV*, odiit *C* facti—2 habundantiam (habundantia *C*) *BC*, fecistis mihi taedium *V* 2 iam *B*, om. *CV* dimittam peccata uestra *BV*, parcam peccatis uestris *C* illud (illud *B*¹) autem *BV*, accidit illud quo (*sic*) de machabeis sabbato repugnabant ut ultionem aduersariorum gladiis suis sabbato reuindicabant. illum autem (cf. 49, 12—15) *C* 3 debere *BC*, om. *V* 4 malignis ut *Harnack et ego*, malignis et *B*, malis. nisi *C*, malis ut *V* in septimo *B*, om. *V*, i. s. et *C* quod—intellegitur *B*, om. *C*, q. s. s. est *V* 5 ab—inueniariis *BC*, i. a. o. m. *V* 6 erit (*supra e ras.*) *B*², ē ut uid. *B*¹, ē *C*, erunt *V* sabbata *B*, om. *CV* tenera sancta *B*, sancta tenera *C*, sancta tenenda *V* deo *BC*, om. *V* qua *BV*, quibus *C* 7 delectatur *BC*, delectetur *V* cibos *BC*, cibis *V* quod *V et ut uid. B*¹, quos *B*²*C* ambigis *CV*, abigis (i alt. in rasura) *B* 8 porcina *B*, porcorum *CV* 9 in—uolutans *Engelbrecht*, aquam luto mixtam uolutas *B*, enim aqua mixto luto uolutas *C*, aqua mixto luto uoluptas *V* sororem *B*¹*CV*, cum s. *B*² coniugio *scripsi*, coniugio *B*, conubio *C*, concubitu *V* 10 sanguinem—iungis *B*, s. sanguini incitas *CV* 11 perscrutaris *BV*, perscrutas *C* festa *BV*, facta *C* publicas *BV*, puplicas *C* 12 esse *BC*, om. *V* 13 XVI om. *V* porcina *BC*, filiis *V* reliquias *BC*, quae superfuerunt *V*

quias paruulis suis, hoc est peccatum uestrum posteritati
 uestrae propagatis. de piscibus autem squamea cute uescitis;
 cetera autem, quae uitare fingitis, retibus extracta et in
 multitudine piscium permixta, penitus exsucata per liquamen
 5 dulciter manducatis. uinum autem Christianorum ostende
 mihi per scripturam ubi prohibitum acceperis, et recte me
 uincere poteris. ego autem ostendam tibi, ubi Iudaicum uinum
 prohibetur et escas tuas manducare uetamur. audi Esaiam
 prophetam dicentem: manus uestrae sanguine plenae
 10 sunt; lauamini, mundi estote! item in psalmo XIII dicit:
 ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
 contritio et infelicitas in uis eorum, et uiam pacis
 non cognouerunt. ecce quales pedes! et quibus manibus
 uinum et azymas conficitis! et in Deuteronomio dicit: de
 15 uinea enim Sodomorum uinum eorum, et propago
 eorum ex Gomorra. uua eorum uua fellis, botrus
 amaritudinis in ipsis. furor draconum uinum eorum

9 Esai. 1, 15—16 11 Ps. 13, 3 sec. LXX et antiquiss. uersionum
 Vulgataeque textum lat.; Esai. 59, 7 sec. text. hebr. 14 Deut. 32, 32—34

1 posteritati uestrae propagatis *scripsi*, post. uest. propaginis *B*, et
 posteritatis uestrae *CV* 2 squamea cute *Engelbrecht*, squama cute *B*, squa-
 mis cutem *V*, squamaticum *C* uescitis *C* et ut uid. *B*¹, uescimini *B*²,
 uestitis comeditis *V* 3 uitare fingitis *BC*, configitis uitare *V* 4 multi-
 tudine *CV*, multitudinem *B* permixta *BV*, commixta *C* exsucata
B, exulata *C*, exsiccata *V* per liquamen *B*, in liquamine *CV* 6 scrip-
 turam *B*, scripturas *CV* ubi—acceperis *BC*, ubi sit prohibitus bibere
V et—8 prohibetur *om. V* et—7 ostendam *B*, et ego ostendam *C*
 8 prohibetur *B*, bibere pr. *C* escas *B*, azimas *C*, azymas *V* audi—
 13 cognouerunt (*ante. uiam ras.*) *B*, audi in psalmo tertio decimo dicen-
 tem: ueloces—cognouerunt. et esaias dicit: manus—estote *C*, audies
 prophetam dicentem: ueloces—sanguinem. et rursus: manus—sunt *V*
 13 ecce—conficitis *om. V* quibus manibus *B*, quales manus *C*
 14 azimas (*z in ras.*) *B*, azima *C*, cf. *lin. 8* conficitis (*ti supra ras*
B) *BC* dicit *BC, om. V* de *BV*, ex *C* 15 enim *BC, om. V*
 uinum *B*, uitis *C*, uinea *V* et—52, 2 sunt *alt. om. C sed indicat*
uocabulo interposito usque 16 botrus *B*, et b. *V* 17 in ipsis *B*
om. V furor *B*, ira *V*

et furor aspidum insanabilis. nonne haec congregata sunt apud me et signata sunt in thesauris meis?

His tot et tantis testimoniis reuictus, Simon, uel si credere nequiuersis, saluti tuae contradicis. lege scilicet Danihelum et inuenies Nabuchodonosor dicentem: nonne tres uiros in 5 fornacem misimus? ecce uideo quattuor uiros, et facies quarti similitudo filio dei. quid dicis, Iudaeae? Nabuchodonosor barbarus filium dei cognouit, quem tu tardas inuenire. et uide, ne in te inpleatur inuectio Ambacuc prophetae dicentis: uidete, contemptores, et inspicite et admiramini, 10 quoniam ego opus operor in diebus uestris, quod non creditis, si quis enarrauerit uobis.

IV *Simon Iudaeus dixit:* Lator salutis, Theophile, aegrotorum bone medice, nec ultra possum dicere. iube me cateizari et

5 Dan. 3, 91—92 10 Abac. 1, 5 cf. Act. 13, 40—41

Auctores: 4—12 cf. Tract. Orig. IV p. 40, 10—11. 6 13—53, 7 cf. Tert. De bapt. c. 5—8 p. 206, 3—207, 17 13—14 cf. A. 53, 12—13. 54, 1—3 14—53, 7 *iube—fidem*] cf. Tert. De resurr. carn. c. 8 *caro abluitur—illuminetur*. Tract. Orig. XVII p. 187, 16—21

1 et furor *B*, ira *V* nonne—meis *om. V* 3 his *BC*, si h. *V*
reuictus *B*, *om. V*, reuictis *C* simon uel si *B*, simon *V*, si *C*
4 nequiuersis *BC*, nolueris *V* scilicet (de *post* scilicet *B*¹) *BC*, Simon
V 5 nabuchodonosor—nonne (nabucodonosor *B*¹, cf. *lin.* 7; regem
post n. *C*) *BC*, nabugodonosor barbarum: filium dei ipse cognouit quem
tu tardas agnoscere. nonne *V*, cf. *lin.* 7—8 6 ecce *BV*, et e. *C*
7 similitudo *BC*, similis *V* filio *B*, filii *V*, est filii *C* nabucho-
donosor—9 et *BC*, *om. V* 9 inuectio *CV*, *om. B* *sed scribit* inuentio
post prophetae ambacuc (ambacu *B*¹) *B*, abbacuc *C*, abacuc *V* 10 con-
temptores et *scripsi*, contemptorem et *B*, contemptores *C*, contemtores et *V*
admiramini *B*, disperite *C*, desperate *V* 11 non creditis si quis enar-
rauerit (narrauerit *V*) uobis *BV*, nemo credit cum narrabitur *C* 13 lator
salutis *BV*, lator legis salutis (legis *supra* lator *scriptum est a m.*¹) *C*
egrotorum *B*, aegrorum *CV* 14 nec—dicere (quid *post* ultra *B*²) *B*,
n. u. p. differre *C*, neque u. differe (*sic*) p. *V* cateizari *V*, catheci-
zari *C*, chatacizare *B*¹, catacizare *B*²

signo fidei Iesu Christi consecrari. arbitror enim per manus inpositionem accepturum me delictorum ablutionem.

Theophilus Christianus dixit: Immo benedictionem! sic Isac Iacob benedixit, et per inpositionem manus benedictionem
5 accepit, ut maior fieret ex minore. sic et Efrem et Manasse per inpositionem manuum dilatati sunt.

Tunc Theophilus Simonem Iudaeum unxit. et adeptus fidem
Simon gratias agere coepit dicens: gratias tibi ago, Iesus,
quem nunquam uidi ad faciem, nunc autem credo in te. gra-
10 tias tibi, Iesus, quem nunquam audiui, nunc autem audio.
inuoco te, Iesus, cuius sensum antea non habui, nunc autem
cupio in te sensum meum esse, per quem cognouit Theophilum
discipulum tuum. domine Iesus, si fide dignus sum, et ad

3—5 cf. Gen. 27 5—6 cf. Gen. 48, 13—22 (inprimis uers. 19)
9 cf. Ioh. 20, 29. I Petr. 1, 8

Auctores: 1 *signo fidei*] cf. A. 34, 10—35, 12 3—6 cf. A. 22,
11—23, 3

1 iesu *BC, om. V* per *B²*, quod per *B¹CV* manus *BC*, manuum
tuarum *V* 2 accepturum me (*post me ras.*) delictorum ablutionem *B*,
me peccatorum meorum abolitionem *V*, accipiam peccatorum meorum
obliuionem *C* 3 Theoph.—dixit *scripsi*, theofilus dixit *B*, theophilus
dixit *C*; *V om. hanc praefationem, uerbo abolitionem statim subicit* immo
benedictionem *B, om. V*, in benedictione *C* sic *B*, sicut *CV* isac *B*,
om. V, ysaac *C* 4 benedictionem *BC, om. V* 5 sic et *B*, sic *CV*
Efrem et Manasse (*cf. 23, 1 scripsi*, e. e. mannase (na *in ras.*) *B*, effrem
e. manasses *C*, epphram et manasse *V* 6 manuum dilatati sunt *B*,
d. s. m. *V*, manus d. s. *C* 7 iudaeum *B, om. CV* unxit (*cf. 4, 15.*
47, 6 scripsi, unxit *B*, tinxit *V*, baptizauit in nomine patris et filii et
spiritus sancti *C* adeptus *BC*, a. est *V* 8 agere *BC*, agere deo *V*
tibi ago *BC*, a. t. *V* iesus *BV*, domine deus ihesu christe *C* 9 nun-
quam *B*, non *CV* ad faciem *BC*, facie ad faciem *V* te *BC*, te
spiritu et tota mente *V* 10 tibi *B*, tibi ago *C*, ago tibi *V* iesus
BV, domine deus ihesu christe *C* nunquam *B*, numquam *C*, non *V*
audio *B*, audio te *C*, audito *V* 11 te iesus *B*, iesu *V*, te domine
deus ihesu christe *C* antea *B*, ante *CV* 12 cognouit *B¹*, co-
gnoui *CV* 13 domine iesus *B*, domine iesu christe *V*, deus ihesu
christe *C* fide—agnitionem *B*, quidem dignus sum tua uocatione (con-
uocatione *V*) *CV*

tuam agnitionem confirma me. tu enim errantibus uiam demonstras et perditos reuocas et mortuos suscitās et infideles fide tua confirmas et caecis oculos cordis inluminas. tu es ipse tabernaculum sanctum, qui fuisti cum patribus nostris in deserto, tu candelabrum luminis, tu altarium et panis propositionis, tu ara, tu uictima uoluntaria; tu es, domine, uita et margarita, crystallum, iugum, aratrum. oro, domine, ignorantiae et incredulitatis meae ne memineris. tu enim absconsa beneficia praestans es, qui mihi omnia donare dignatus es. tibi sit honor, potestas, laus, gloria hic et in cuncta immortalia saecula saeculorum. amen.

4—5 cf. A. 11, 12 6 *uictima*] cf. Eph. 5, 2. Hebr. 9, 26 al.
7 *uita*] cf. Ioh. 14, 6. Phil. 1, 21 *margarita*] cf. Matth. 13, 45—46
iugum, aratrum] cf. Ps. 2, 3. Matth. 11, 29. Ioh. 15, 1 (ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός)

Auctores: 1—3 cf. A. 12, 8—13. 47, 2—3 6—7 *panis*... *uictima*
... *uita et margarita*... *aratrum*: cf. [Orientius] De epithetis saluatoris
p. 244, 4. 5. 7. 8. Explan. nom. dom. 248, 117. 124. 249, 128. 140. 141
7 *margarita*... *aratrum*: cf. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 42 C—43 A

1 confirma *B*¹*CV*, uenire c. *B*² tu enim *B*, etenim *CV* 2 et
alt. et tert. BC, om. V 3 fide *BC*, in f. *V* confirmas *B*, configuras
CV caecis oculos cordis *BV*, caecos oculis c. *C* 4 tabernaculum
sanctum *B, om. V*, in t. s. *C* 5 tu *bis B*, tu es *bis CV* canle-
labrum luminis *BC*, candelabrorum lumen *V* altarium *BV*, altare *C*
6 propositionis *B*, propositionum *V*, praepositio *C* ara (arae *B*¹) tu *B*,
es ara et *CV* 7 domine *B*, ipse *CV* uita et *B*, uita mea *V*, uita *C*
crystallum *scripsi*, cristallum *BCV* iugum aratrum *C*, i. argenteum *V*,
magnum a. *B* oro *BV*, o. te *C* 8 ignorantiae (ae *in ras., ut uid.*
corr. ex bus) et incredulitatis *B*, ignorantiam infidelitatis *C*, ignorantiam
meam infelicitatis *V* tu—dignatus es (michi *cod.*) *C*, tu—mihi di-
gnatus es omnia ostendere *V*, tu (es *post tu B*²) enim ubi cuncta bene-
ficia praestantur tu es qui—dignatus es *B* 10 tibi—amen (immortalia
om. V) *CV*, t. s. h. et p. et in cuncta et in mortalia (*sic*, in s. s. a. *B*
explicit altercatio symonis et theophili *C*

I. INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE SACRAE.

4) LOCI SCRIPTVRAE SACRAE, QVOS EVAGRIVS AD VERBVM LAVDAT.

Gen. 1, 1	A. 6, 8. 14	P. 13, 3	51, 11
1, 2—3	47, 13	15, 10—11	37, 20
1, 26. 27	7, 1. 3	16, 14	50, 13
2, 7	8, 13	17, 10—14. 17. 18	40, 11
15, 6	20, 17	18, 7—8	40, 7
17, 5	20, 16	21, 7—8	29, 11
18, 3—4	4, 4	21, 16	29, 14
25, 23	22, 14	21, 17—23	27, 12
Exod. 4, 25	21, 10	23, 7—8. 10	41, 7. 11. 12
7, 1	5, 19	29, 4	38, 4
19, 10—11	38, 9	32, 6	10, 10
23, 7	37, 18	44, 2	10, 2
Num. 23, 19	29, 3	44, 4—5	43, 10
Dent. 21, 22—23	26, 8	44, 7—8	4, 12
21, 23	26, 4	45, 11	5, 6
27, 5	21, 17	46, 6	40, 6
28, 44	22, 17	49, 1—6	43, 1
28, 66	28, 10	57, 5	16, 12
30, 6	23, 10	67, 5	5, 8
32, 32—34	51, 14	67, 5—6	40, 3
32, 39	2, 16	68, 32	30, 2
32, 43	7, 11	71 (<i>titulus</i>)	45, 8
Ios. 5, 2	24, 1	71, 1—5. 7—9. 15—17	44, 5
5, 13 <i>sq.</i>	7, 17	71, 5. 8	46, 7
II Reg. 7, 4—5. 12—14. 16	8, 15	72, 23	14, 6
III Reg. 11, 8. 5. 6. 14	46, 2	77, 65	39, 3
IV Reg. 19, 21	15, 10	81, 1	4, 9
20, 6	32, 1	87, 10	29, 2
20, 7	32, 2	88, 28	7, 8
Ps. 2, 1—9	9, 8	92, 1—2	42, 15
2, 7	7, 7	95, 10	43, 14
3, 6	38, 5	106, 20	10, 6

Ps. 109, 1—5	41, 13	Esai. 43, 19	23, 3
118, 120	28, 13	44, 6	2, 17
140, 2	28, 14	45, 1—3	13, 12
147, 15	10, 13	50, 6—7	33, 10
Prou. 8, 22—30	11, 13	52, 6	13, 10
Cant. 5, 10	29, 5	53, 1—4. 7—9. 6. 12	32, 6
Sap. Sal. 2, 12—22	36, 14	53, 9. 6	27, 1
Eccli. 24, 3—4	11, 7	53, 12	27, 5
Os. 1, 2	36, 1	59, 7	51, 11
2, 2	36, 11	61, 1 (42, 7. 9, 2)	47, 6—10
6, 2	38, 8	63, 1	41, 2—5
Am. 8, 9—10	39, 7	65, 2	28, 6
Mich. 5, 2	19, 15	Hier. 3, 8	36, 9
Abac. 1, 5 (cf. Act. 13, 40—41)	52, 10	4, 3—4	23, 12
Zach. 11, 16. 17	3, 13	6, 10	10, 15. 27, 4
12, 10	28, 16	11, 19	28, 9. 33, 13
Esai. 1, 13—14	49, 16	13, 23	49, 5
1, 15—16	51, 9	15, 9	39, 10
7, 9	3, 4	38, 31—32	23, 6
7, 10—14	14, 11	Bar. 3, 35—37	5, 1
7, 14—15	16, 2	Thren. (Hieremias in Lamenta-	
8, 4	16, 4	tionē Hierusalem) 4, 20	27, 7
9, 6	43, 15	Ezech. 9, 4—6	34, 13. 35, 2
10, 22—23	10, 3	Dan. 3, 91—92	52, 5
11, 1—2	18, 1	7, 13—14	42, 9
29, 11—12	16, 14	9, 24—25	13, 1
33, 10—11	38, 14	Apocryphum Baruch ignotum	
37, 22	15, 10		19, 9—12
38, 5	32, 1	Ioh. 1, 1—3	11, 2
38, 21	32, 2	Act. 15, 29	24, 14

B) LOCI SCRIPTURAE SACRAE, QVOS EVAGRIVS NON AD VERBVM
LAVDAT SED RESPICIT VEL RESPICERE VIDETVR.

Gen. 3	45, 10—12	Exod. 12	33, 14—34, 12
3, 7	31, 6—7	13, 21	11, 11—12
17, 10	20, 7—9	14, 22. 29	48, 14—49, 3
27	53, 3—5	16, 12—31	48, 14—49, 3
48, 13—22	23, 1—3. 53, 5—6	17	18, 12
49, 26	2, 6	20, 8	48, 5—10
Exod. 1—15	6, 3—5	20, 25	21, 17
4, 24—25	21, 8—10	32, 1	48, 14—49, 3

Exod. 34, 33—35	12, 9—11	Marc. 3, 16	24, 5—6
Leu. 11	48, 5—10	Luc. 1, 35	41, 9
Num. 6	2, 6	2, 21	17, 4—5
13, 23 <i>sq.</i>	30, 5—31, 4	4, 19	34, 9
22, 28	18, 6	19, 2	22, 3—9
Deut. 14	48, 5—10	24, 25 <i>sq.</i>	26, 12—13
33, 16	2, 6	Ioh. 1, 1	4, 2—3
Ios. 2	35, 6—9	8, 12	48, 2
6	49, 7—12	8, 25	6, 13
Iudd. 16, 17	2, 6	10, 30	4, 2—3
II Reg. 18	25, 11—13	10, 33—36	4, 8—12
III Reg. 2, 10	27, 9—11	14, 6	6, 12. 54, 7
11, 42	45, 14	15, 1	54, 7
IV Reg. 19, 4. 16	15, 8—10	19, 17	44, 2
Ps. 2, 3	54, 7	19, 23	19, 11
77, 19—27	48, 14—49, 3	20, 29	53, 9
81, 6	8, 4	Act. 2, 29	27, 9—11
96, 7	7, 10	I Cor. 1, 24	12, 13—14
Esther 7 et 9	25, 7—11	10, 1—4	11, 11—12
Os. 1, 2	35, 12—13	II Cor. 3, 13—18	12, 8—13
Ion. c. 1—2	38, 12—13	Eph. 1, 18	47, 2
Esai. 6, 9—10	12, 8—13	4, 22	31, 10
37, 4. 17. 36	15, 8—10. 12—13	5, 2	54, 6
58, 13	50, 6—7	Phil. 1, 21	54, 7
Hier. c. 28, 59—64 c. 43	18, 15—19, 6	2, 8	29, 8—10
Bar.	18, 15—19, 6	Col. 3, 9	31, 10
Thren. 4, 7	2, 6	II Thess. 2, 3—4	3, 13
Ezech. 22, 11	50, 9—10	I Tim. 6, 15	13, 6
Dan. 9, 26	13, 7	Hebr. 1, 5—6	7, 5—12
I Macc. 2, 39—41	49, 12—15	9, 26	54, 6
II Macc. 15	49, 12—15	11, 5—7	25, 1—2
Matth. 2, 11	17, 8—9	Iac. 2, 23	20, 14
6, 5	50, 11	I Petr. 1, 8	53, 9
9, 9	22, 3—9	1, 12	41, 10
11, 29	54, 7	Apoc. 1, 16	7, 16
12, 38—41	38, 12—13	2, 12	7, 16
13, 45—46	54, 7	7, 3	34, 13. 35, 2
15, 19	24, 11—14	9, 4	34, 13. 35, 2
27, 45	39, 5—7	17, 14	13, 6
Marc. 1, 9	34, 9	19, 15	7, 16
1, 21—27. 3, 1—5	4, 8—12	19, 16	13, 6
		20	50, 4

II. INDEX

AVCTORVM ECCLESIASTICORVM.

(LOCI GRAVIORIS MOMENTI, QVOS
TEXTVI SVBIECI, TYPIS TRANSVERSIS DESCRIPTI SVNT)

A) AVCTORES ECCLESIASTICI, QVOS EVAGRIVS NON NOMINATIM LAVDAT SED RESPICERE VIDETVR.

Didache c. 1, 2 et c. 5 24, 13—15

Tert. Adu. Marc.	I, 1		26, 2
—	I, 20	 23, 3. 6. 12.	49, 15—50, 2
—	II, 17		31, 13—32, 3
—	III, 5		23, 4—5. 33, 10
—	III, 6		12, 8—13. 27, 7
—	III, 7		41, 10. 43, 10
—	III, 9		4, 3—4
—	III, 11		49, 7
—	III, 12		15, 4—5
—	III, 13		15, 15—18, 14
—	III, 14		17, 7—12. 43, 10
—	III, 16		24, 1—6. 43, 16—44, 1
—	III, 17		18, 1—5. 19, 13
—	III, 18		26, 3—13. 30, 2—4
—	III, 19		27, 9—11. 28, 3—4. 9. 43, 13—44. 5
—	III, 20		8, 15. 17, 16—18, 14. 45, 14—46, 12. 47, 6—10. 48, 1. 2
—	III, 22		34, 12—15
—	III, 23		15, 16. 26, 2
—	III, 24		53, 3—5
—	IV, 1		23, 3. 6. 12
—	IV, 7		47, 9
—	IV, 7 sq.		4, 11—12
—	IV, 8		2, 6. 52, 13—14. 53, 1—2. 4. 6

Tert. Adu. Marc.	IV, 11	22, 3—9. 40, 7. 52, 13—14
—	IV, 12	49, 6—50, 7 <i>inprimis</i> 50, 6—7
—	IV, 13	13, 10. 23, 4. 5. 24, 1—6
—	IV, 14	44, 5. 45, 14—46, 12. 47, 6
—	IV, 20	3, 4. 41, 10
—	IV, 24 p. 224 (Tam enim—prophetæ) . . .	11, 1—2
—	IV, 25	3, 4
—	IV, 34	26, 2
—	IV, 37	22, 7
—	IV, 40	28, 9. 39, 4—5. 41, 2—5. 44, 2—3
—	IV, 42	15, 16. 27, 12. 29, 12—14. 39, 7
—	V, 1	51, 8
—	V, 3	20, 13—21, 2
—	V, 4	23, 15. 26, 2. 49, 15—50, 2
—	V, 7	48, 1—2. 3
—	V, 8	17, 16—18, 5
—	V, 9	15, 12—13. 44, 5. 45, 7—9. 45, 14—46, 12. 48, 1. 2. 48, 1—2
—	V, 11	3, 4. 12, 8—13. 47, 6—10. 14. 48, 1—2
—	V, 13	23, 15. 26, 2
—	V, 17	47, 2
—	V, 18	43, 10
Tert. Adu. Ind.	c. 1	17, 10. 22, 11—12. 14—17. 48, 14—49, 3
—	c. 2	20, 5—25, 3
—	c. 3	20, 5—25, 3. 48, 14—49, 3
—	c. 4	49, 6—50, 7
—	c. 5	22, 9—11
—	c. 6	22, 9—14. 47, 9. 48, 1—2. 52, 13—14
—	c. 7	13, 6. 13. 12—14, 10. 45, 14—46, 12
—	c. 8	12, 14—13, 9. 19, 13
—	c. 9	13, 6. 14, 14. 15, 15—18, 14. 24, 1—6. 30, 5. 6. 8. 32, 10—11. 33, 1—2. 43, 10. 52, 13—14
—	c. 10	26, 3—27, 3. 27, 9—28, 4. 9—10. 30, 2—4. 33, 5—8 (a—eius). 33, 14—34, 12. 34, 5. 39, 5—10. 41, 10. 43, 13—44, 5
—	c. 11	12, 14—13, 9. 28, 11—12. 34, 5—3. 34, 12—35, 6
—	c. 12	7, 7. 45, 14—46, 12. 47, 8—10. 48, 1. 2
—	c. 13	12, 14—13, 9. 15, 16. 18, 13. 19, 14—20, 4. 27, 9—28, 8. 11. 31, 6. 33, 1—2. 34, 5. 38, 8. 39, 5—8. 40, 1—2. 41, 9. 43, 14

- Tert. Adu. Iud. c. 14 . . . 3, 8, 7, 7. 28, 16. 32, 7—11 (adnuntiaui-
mus—infirmi-
tatem). 41, 10. 42, 9—15. 43, 10.
45, 14—46, 12. 48, 1—2
- Tert. Adu. Prax. c. 2 4, 1—3
— c. 5 4, 1—3. 8, 10
— c. 6 8, 10—11. 11, 13—12, 14
— c. 7 4, 1—3. 8, 9—12, 14. 29, 5. 47, 14.
48, 1—2
— c. 8 8, 10—11
— c. 9 4, 1—3
— c. 10 18, 10—14
— c. 11 8, 9—12, 1. 47, 6
— c. 12 4, 1—3. 6, 16—7, 6. 47, 14. 48, 1—2
— c. 13 4, 1—3. 4, 8—15
— c. 14 27, 7
— c. 16 4, 3—4. 8, 11. 52, 4—8
— c. 18 2, 17. 4, 1—3
— c. 19 8, 9—12, 14
— c. 21 11, 2—5
— c. 28 8, 10. 9, 9—11
— c. 29. 30 26, 3—27, 3
- Tert. De bapt. c. 5—8 52, 13—53, 7
— c. 7 12, 14—13, 8. 17, 5
— c. 8 23, 1—3
— c. 13 2, 6
— c. 17 p. 215, 5 12, 9
- Tert. De carne Chr. c. 14 43, 16—44, 1
— c. 19 8, 11
— c. 20 8, 11
— c. 21 17, 16—18, 5
— c. 23 8, 11. 18, 10—14
- Tert. De spect. c. 17 p. 19, 14. 8. 10 8, 10. 11. 26, 2
— c. 24 53, 1
- Tert. De pud. c. 6 31, 6—7. 40, 10
— c. 9 22, 3—9
- Tert. De resurr. carn. c. 8 52, 14—53, 7
— c. 20 33, 1—12
- Tert. De praescr. haer. c. 13 42, 9
— c. 31 41, 9
- Tert. De cor. c. 8 24, 15 sq. 31, 13—32, 3
- Tert. Apol. c. 16 2. 1
- Tert. Adu. Valent. c. 7 8, 10. 11
- Tert. Adu. Hermog. c. 3. 18—20 8, 9—12, 14

Tert. De orat. c. 20	12, 9 (sanctissimus)
Tert. De uirg. uel. c. 1	17, 15
Tert. De an. c. 38	31, 6—7
Tert. De idol. c. 14	49, 15—50, 2
Tertulliani <i>Operum Index</i>	5, 1. 19, 13 (receptus, plenitudo)
Cypr. Test.	(5, 12)
— I, 3	10, 15. 12, 8—13. 27, 4
— I, 4	12, 8—13. 16, 14
— I, 5	3, 4
— I, 8	23, 10—24, 2. 25, 1—3. 34, 10. 35, 11—12
— I, 11	23, 6
— I, 12	23, 3—5. 24, 1—6
— I, 13	9, 8. 54, 7
— I, 15	8, 15
— I, 19	22, 11. 14
— I, 21	13, 12. 22, 17—23, 3. 53, 3—6
— II, 1	7, 8. 8, 10. 11, 5—12, 14
— II, 3	10, 1—11. 11, 2—5
— II, 5 (<i>inscr.</i>)	43, 16 <i>sq.</i>
— II, 6	4, 8—5, 11. 40, 3
— II, 7	47, 8—10
— II, 8	9, 17—20
— II, 9	14, 11
— II, 11	8, 15. 18, 1—4
— II, 12	19, 14—20, 4
— II, 13	29, 10—30, 1. 32, 4—33, 1. 10
— II, 14	36, 12—37, 19
— II, 15	27, 5. 33, 1—9. 13—15, 34, 5
— II, 19	7, 13—8, 2. 40, 7
— II, 20	27, 12—29, 4
— II, 22	33, 14—35, 6. 11—12
— II, 23	39, 5—40, 1
— II, 24—25	37, 19—38, 12
— II, 26	38, 14. 41, 13—42, 15. 54, 5
— II, 28	40, 3. 43, 1
— II, 29	9, 15. 10, 2. 41, 7. 11. 12. 43, 10
— II, 30	44, 5
— III, 33	44, 5
— III, 42	3, 4
— III, 113	40, 5
— III, 119	24, 14—15
Cypriani <i>Operum Index</i>	19, 13 (plenitudo)

Symbolum Nicaenum 4, 1—3

Tractatus Origenis (31, 5)

—	I p. 2, 9—10	49, 15—50, 2 ✓
—	I p. 3, 18	3, 5 ✓
—	I p. 5, 9, 27	3, 5—6 ✓
—	I p. 6, 12—7, 21	31, 10—13
—	I p. 6, 25	26, 7 ✓
—	I p. 8, 3, 15	3, 5 ✓
—	I p. 9, 19—10, 3	4, 8—12 ✓
—	I p. 11, 1—2	49, 15—50, 2 ✓
—	I p. 12, 2	3, 5—6 ✓
—	II p. 14, 5—15, 2	21, 2—3 ✓
—	II p. 14, 6	54, 4 ✓
—	II p. 15, 2—10	4, 7—8
—	II p. 15, 13	54, 4
—	II p. 15, 22—16, 3	4, 2—7
—	II p. 16, 6—7	23, 10
—	II p. 17, 15—18, 3	21, 2—3
—	II p. 17, 24	54, 4
—	II p. 18, 5, 11—14	30, 2—4
—	II p. 18, 15	19, 13
—	II p. 19, 22	47, 1
—	II p. 20, 4	17, 5
—	II p. 20, 12	19, 13
—	II p. 20, 25—21, 1	2, 6
—	II p. 21, 3—5	51, 8—14
—	II p. 21, 19	54, 4
—	II p. 21, 20—22	30, 2—4
—	II p. 22, 7—12	51, 8—14
—	III p. 23, 9, 20	34, 5
—	III p. 24, 21, 25, 6	6, 2
—	III p. 26, 1	54, 4
—	III p. 26, 23	6, 2
—	III p. 27, 20	18, 5
—	III p. 28, 23	54, 6
—	III p. 29, 19	54, 7
—	III p. 29, 24	31, 10
—	III p. 30, 2	47, 2
—	III p. 30, 14	27, 8
—	III p. 30, 20	29, 5
—	III p. 30, 25	47, 2
—	III p. 33, 7—8	13, 10

Tractatus Origen.	III p. 33, 8—10	43, 16—44, 1
—	III p. 33, 13—20	4, 1—3
—	IV	20, 5—25, 3
—	IV p. 34, 19	34, 5
—	IV p. 35, 2—6	25, 2—3
—	IV p. 35, 6	21, 5—6
—	IV p. 35, 8—12. 19	25, 1—2
—	IV p. 35, 24—36, 12	17, 4—5
—	IV p. 36, 13—16	21, 5—6
—	IV p. 36, 23—26	34, 12—35, 6
—	IV p. 37, 2—4	25, 1—2
—	IV p. 37, 12	21, 5—6. 34, 5
—	IV p. 38, 5—11	20, 13—21, 2
—	IV p. 38, 19—24	24, 10—14
—	IV p. 38, 21—22	22, 13
—	IV p. 39, 4—6	23, 12
—	IV p. 39, 7. 21—23	22, 13
—	IV p. 39, 7—23	24, 10—14
—	IV p. 40, 2	22, 13
—	IV p. 40, 2—4	25, 1—2
—	IV p. 40, 6. 10—11	52, 4—12
—	IV p. 40, 7	3, 1—4
—	IV p. 40, 13—15	24, 10—14
—	IV p. 40, 21	20, 13—21, 2
—	IV p. 41, 14—15	24, 10—14
—	IV p. 41, 18—42, 6	21, 5—6
—	IV p. 42, 13	21, 16
—	IV p. 42, 17	23, 3—5
—	IV p. 43, 1	22, 13
—	V p. 44, 9	4, 7 (praescientia)
—	V p. 44, 12	49, 4
—	V p. 45, 3—4	6, 2
—	V p. 47, 10	47, 2
—	V p. 48, 17	6, 2
—	V p. 49, 2. 19	21, 13
—	V p. 49, 11	6, 2
—	V p. 49, 22—50, 1	12, 8—13
—	V p. 50, 2. 17	30, 7. 9. 31, 2. 11. 35, 6
—	V p. 50, 14—51, 18	36, 8—12
—	V p. 51, 14	31, 6
—	V p. 52, 6	30, 9
—	V p. 52, 7—8. 16	31, 6
—	V p. 52, 14—15	5, 17

Tractatus Origenis	V p. 52, 15	43, 14
—	V p. 52, 17	21, 13
—	V p. 53, 5—6	6, 2
—	V p. 53, 11—12	38, 13—14, 40, 1
—	V p. 54, 9—10	34, 10—35, 6, 11
—	V p. 54, 11—12	41, 2—5
—	V p. 54, 18—19	18, 5
—	V p. 54, 22	30, 5, 8
—	V p. 55, 14—56, 15	53, 3—5
—	V p. 56, 9—10	31, 6
—	V p. 56, 12	30, 7, 9, 31, 2, 11, 35, 6
—	V p. 56, 13	23, 2, 34, 7—8
—	V p. 56, 13—14	45, 4
—	VI p. 57, 16 (58, 6, 14)	12, 13—14
—	VI p. 58, 1—22	4, 8—12
—	VI p. 58, 2	21, 13
—	VI p. 58, 6, 14	12, 13—14
—	VI p. 59, 4	25, 12
—	VI p. 59, 19	19, 13
—	VI p. 62, 13—63, 10	30, 2—4
—	VI p. 62, 15	29, 6
—	VI p. 62, 17	25, 6
—	VI p. 63, 17—18	49, 15—50, 2
—	VI p. 63, 22—25	51, 9—10
—	VI p. 64, 5—11	35, 8
—	VI p. 64, 5—14	29, 5—10
—	VI p. 65, 4—5	12, 8—13
—	VI p. 65, 4—7	52, 13—14
—	VI p. 65, 9	30, 7, 9, 31, 2, 11, 35, 6
—	VI p. 66, 4	17, 16—18, 5
—	VI p. 66, 18—19	42, 1
—	VI p. 66, 19—67, 2	30, 10—11
—	VI p. 67, 6—10	4, 8—12
—	VI p. 67, 18—68, 1	4, 1—3
—	VI p. 68, 4—14	17, 16—18, 5
—	VI p. 68, 17—20	4, 1—3
—	VI p. 69, 8—10	41, 10
—	VI p. 69, 13—70, 3	12, 14—13, 9
—	VI p. 70, 7—8	21, 2—3
—	VI p. 70, 10	29, 5
—	VI p. 72, 4—7	17, 4—5
—	VI p. 72, 14—16	41, 3—4
—	VI p. 72, 16—73, 3, 12—14	39, 4—5

Tractatus Origenis	<i>VI p. 73, 2—3</i>	41, 3—4
—	<i>VI p. 73, 15—24</i>	30, 5—12
—	<i>VI p. 74, 6</i>	31, 11
—	<i>VI p. 74, 11—12</i>	39, 4—5
—	<i>VI p. 75, 3. 10. 15</i>	51, 8
—	<i>VI p. 75, 4. 14. 20</i>	54, 6
—	<i>VII</i>	6, 3—6. 33, 14—34, 12
—	<i>VII p. 76, 14</i>	21, 13
—	<i>VII p. 76, 17—77, 5. 10—12</i>	6, 2—6
—	<i>VII p. 77, 1</i>	31, 6
—	<i>VII p. 77, 7</i>	51, 8
—	<i>VII p. 77, 10—78, 4</i>	50, 8—9
—	<i>VII p. 79, 7—8</i>	24, 13
—	<i>VII p. 79, 14</i>	47, 1
—	<i>VII p. 79, 17</i>	8, 14
—	<i>VII p. 80, 18—21</i>	54, 7 (margarita)
—	<i>VII p. 80, 21. 81, 7</i>	54, 9
—	<i>VII p. 85, 3</i>	26, 6
—	<i>VII p. 85, 7. 11</i>	4, 10
—	<i>VII p. 85, 17</i>	3, 5
—	<i>VIII</i>	49, 6—50, 7
—	<i>VIII p. 88, 2</i>	23, 10
—	<i>VIII p. 88, 15—89, 7</i>	49, 7—12
—	<i>VIII p. 90, 11—18</i>	49, 12—15
—	<i>VIII p. 90, 19</i>	3, 5
—	<i>VIII p. 91, 25—92, 8</i>	48, 14. 49, 2
—	<i>VIII p. 92, 9—11</i>	50, 3—4
—	<i>VIII p. 93, 1—15</i>	53, 3. 4
—	<i>VIII p. 93, 16—95, 13</i>	50, 2—7
—	<i>VIII v. 93, 17</i>	19, 13
—	<i>VIII p. 94, 10—11. 13—14</i>	50, 4
—	<i>VIII p. 94, 16. 95, 2</i>	50, 4—5
—	<i>VIII p. 94, 17—18</i>	50, 6—7
—	<i>VIII p. 95, 2—3</i>	50, 4
—	<i>VIII p. 95, 7</i>	19, 13
—	<i>IX</i>	33, 14—34, 12
—	<i>IX p. 96, 9</i>	34, 5
—	<i>IX p. 96, 16</i>	21, 13
—	<i>IX p. 96, 19</i>	5, 1
—	<i>IX p. 97, 2—5</i>	33, 1—4
—	<i>IX p. 98, 4</i>	26, 6
—	<i>IX p. 98, 9—10</i>	18, 4—5
—	<i>IX p. 98, 22—99, 1</i>	18, 1—5

Tractatus Origenis	IX p. 99, 2	11, 6. 34, 5
—	IX p. 100, 24—101, 10. 17	51, 14—17
—	IX p. 101, 10. 16—17	31, 7—8
—	IX p. 101, 18—102, 8	6, 3—6
—	IX p. 101, 21—22	35, 8
—	IX p. 102, 2—3	34, 5
—	IX p. 103, 1—14	51, 13—14
—	IX p. 103, 16	45, 4
—	IX p. 104, 8	17, 4
—	X p. 107, 10—12	25, 1
—	X p. 109, 20	49, 7
—	X p. 110, 4—6	12, 8—13
—	X p. 110, 13	24, 13
—	X p. 111, 14—21	31, 7—8
—	X p. 111, 16—19	24, 10. 13
—	X p. 112, 9—12	54, 7 (margarita). 54, 9
—	X p. 114, 6—20	12, 8—13
—	X p. 114, 17—18	49, 7
—	XI	30, 5—31, 13
—	XI p. 117, 15—16	45, 4
—	XI p. 118, 2—3	4, 1—3
—	XI p. 120, 10	5, 17
—	XI p. 120, 15—20	48, 14—49, 3
—	XI p. 120, 19—20	3, 5. 4, 11
—	XI p. 121, 5—6	30, 7. 9. 31, 2. 11. 35, 6
—	XI p. 121, 21—123, 2	30, 5—12
—	XI p. 122, 23—123, 1	39, 4—5
—	XI p. 123, 3—125, 13	31, 4—13
—	XI p. 125, 14—126, 11	30, 13—31, 3
—	XI p. 126, 10—11	29, 5—8
—	XI p. 126, 23	30, 7. 9. 31, 2. 11. 35, 6
—	XI p. 127, 5	30. 5. 8
—	XI p. 127, 10	17, 6
—	XI p. 127, 11—12	30, 5—12
—	XII	33, 14—36, 12
—	XII p. 129, 2. 22	34, 5
—	XII p. 130, 20	45, 4
—	XII p. 132, 20—22	13, 10
—	XII p. 134, 20—22	12, 8—13. 48, 1. 2
—	XII p. 134, 23	34, 8
—	XII p. 136, 16—137, 5	29, 5—10
—	XII p. 137, 4—5	39, 4—5
—	XII p. 137, 6—10	41, 2—5

Tractatus Origenis	<i>XII</i>	<i>p. 138, 3—139, 12</i>	29, 5—10
—	<i>XII</i>	<i>p. 138, 10—11</i>	2, 6
—	<i>XIII</i>	<i>p. 141, 22—143, 2</i>	51, 5—52, 2
—	<i>XIII</i>	<i>p. 141, 23—142, 1. 142, 9</i>	39, 4—5
—	<i>XIII</i>	<i>p. 142, 17</i>	51, 7. 8
—	<i>XIII</i>	<i>p. 143, 12</i>	45, 4
—	<i>XIII</i>	<i>p. 144, 14</i>	23, 10
—	<i>XIII</i>	<i>p. 145, 8—10</i>	24, 1—6
—	<i>XIII</i>	<i>p. 148, 15</i>	13, 6
—	<i>XIII</i>	<i>p. 148, 17—19</i>	4, 1—3
—	<i>XIII</i>	<i>p. 148, 20—23</i>	18, 1—5
—	<i>XIII</i>	<i>p. 149, 1—2</i>	3, 6—7. 4, 1—3
—	<i>XIII</i>	<i>p. 150, 3—12</i>	26, 3—27, 3
—	<i>XIII</i>	<i>p. 150, 9</i>	27, 5
—	<i>XIII</i>	<i>p. 151, 5—15. 18—20</i>	17, 6
—	<i>XIV</i>	<i>p. 153, 5—10</i>	34, 10. 34, 12—35, 6. 11
—	<i>XIV</i>	<i>p. 153, 8</i>	4, 7—8
—	<i>XIV</i>	<i>p. 153, 13—154, 3</i>	37, 19—41, 11
—	<i>XIV</i>	<i>p. 153, 14—18</i>	41, 10—11
—	<i>XIV</i>	<i>p. 153, 21—154, 1</i>	34, 10. 34, 12—35, 6. 11
—	<i>XIV</i>	<i>p. 156, 22. 157, 3</i>	54, 6. 7
—	<i>XIV</i>	<i>p. 157, 7—10</i>	34, 12—35, 6
—	<i>XIV</i>	<i>p. 157, 9—13</i>	4, 1—3. 7. 8
—	<i>XIV</i>	<i>p. 158, 1—6</i>	34, 10. 34, 12—35, 6. 11
—	<i>XIV</i>	<i>p. 159, 15</i>	41, 10
—	<i>XIV</i>	<i>p. 160, 3</i>	31, 6
—	<i>XIV</i>	<i>p. 160, 21—23</i>	12, 8—13
—	<i>XIV</i>	<i>p. 160, 22</i>	48, 1. 2
—	<i>XV</i>	<i>p. 163, 7</i>	31, 6
—	<i>XV</i>	<i>p. 163, 9—12. 16. 23</i>	12, 13—14
—	<i>XV</i>	<i>p. 163, 9. 15—16</i>	8, 14
—	<i>XV</i>	<i>p. 164, 1—3</i>	8, 14
—	<i>XV</i>	<i>p. 164, 8</i>	27, 1
—	<i>XV</i>	<i>p. 164, 10</i>	26, 6
—	<i>XV</i>	<i>p. 165, 3—14</i>	23, 3—5. 24, 1—6
—	<i>XV</i>	<i>p. 165, 16</i>	45, 4
—	<i>XV</i>	<i>p. 165, 21</i>	31, 6
—	<i>XV</i>	<i>p. 166, 4</i>	45, 4
—	<i>XVI</i>	<i>p. 169, 4—7</i>	12, 8—13
—	<i>XVI</i>	<i>p. 170, 9. 12</i>	49, 4
—	<i>XVI</i>	<i>p. 170, 12—20. 171, 9—10</i>	52, 9
—	<i>XVI</i>	<i>p. 174, 18—175, 2</i>	48, 14—49, 3
—	<i>XVI</i>	<i>p. 176, 14—15</i>	49, 2

Tractatus Origenis	XVI	p. 177, 5—7	27, 9—11
—	XVI	p. 177, 15—16	18, 5
—	XVI	p. 178, 2	12, 13—14
—	XVI	p. 179, 8	3, 5
—	XVII	p. 181, 12	54, 1
—	XVII	p. 183, 21	32, 1
—	XVII	p. 185, 9—10	42, 9
—	XVII	p. 185, 17	31, 6
—	XVII	p. 187, 16—21	52, 14—53, 7
—	XVIII	p. 192, 1—2	42, 9
—	XVIII	p. 192, 3	26, 2
—	XVIII	p. 193, 6—8. 11	36, 7
—	XVIII	p. 194, 8—20	52, 4—8
—	XVIII	p. 194, 20	31, 6
—	XVIII	p. 195, 24. 196, 2. 7	19, 13
—	XVIII	p. 196, 12	31, 6
—	XVIII	p. 196, 22—197, 11	50, 4
—	XVIII	p. 197, 8	42, 9
—	XVIII	p. 197, 14—22	52, 3—8
—	XVIII	p. 197, 19	18, 5
—	XVIII	p. 198, 10—11	30, 10—11
—	XIX		41, 10
—	XIX	p. 200, 6	34, 5
—	XIX	p. 200, 6—7	45, 4
—	XIX	p. 200, 18. 201, 7	25, 1
—	XIX	p. 201, 26. 202, 6. 17	49, 4
—	XIX	p. 203, 6—7	41, 10
—	XIX	p. 203, 10	31, 6
—	XIX	p. 203, 20—21	49, 2
—	XIX	p. 204, 8	31, 6 (<i>bis</i>)
—	XIX	p. 204, 17—24	41, 2—4. 10
—	XIX	p. 204, 23—24	42, 9
—	XIX	p. 204, 26—205, 1	54, 6
—	XIX	p. 205, 1—3	22, 9—11
—	XIX	p. 205, 18	4, 11
—	XIX	p. 205, 19—206, 5	52, 13—14
—	XIX	p. 205, 25—206, 1	12, 8—13
—	XIX	p. 206, 1	48, 2
—	XIX	p. 206, 7—8	38, 13—14. 40, 1
—	XIX	p. 206, 9	54, 7
—	XIX	p. 206, 12—18	30, 2—4. 33, 1—15
—	XX	p. 207, 5	23, 10
—	XX	p. 209, 5	41, 10

Tractatus Origenis	XX p. 209, 15	8, 14
—	XX p. 209, 19	26, 6. 48, 4
—	XX p. 210, 13	19, 13
—	XX p. 210, 21—22	11, 6
—	XX p. 211, 17—18	3, 6—7
—	XX p. 212, 2	8, 11
—	XX p. 212, 19	47, 1
—	p. 219 „aduentus“	3, 8
—	p. 219 „antichristus“	3, 12

Firm. Matern. c. 24	11, 2. 41, 6—13. 41, 13—42, 15
-------------------------------	--------------------------------

Phoeb. Lib. contra Arianos c. 2	3, 5
— c. 3	3, 5. 4, 10. 5, 19. 11, 6
— c. 4	4, 1—3
— c. 7	29, 5
— c. 8	12, 13—14
— c. 9	4, 1—3. 5, 14. 11, 6
— c. 10	11, 6. 48, 1. 2
— c. 11	10. 2. 11, 6. 7
— c. 12	19, 13
— c. 13	30, 7. 9. 31. 2. 11. 35, 6. 47, 6
— c. 14	4, 1—3
— c. 15	8, 10. 12, 8—11
— c. 16	4, 1—3. 11, 13. 12. 13—14. 19, 13. 42, 4
— c. 17	3, 5. 4, 3—4
— c. 19	12, 13—14. 16
— c. 20	3, 5. 7, 7. 10, 10. 11, 13—12, 6. 12, 13—14 29, 5. 30, 7. 9. 31, 2. 11. 34, 5. 35, 6. 42, 5—6
— c. 21	12, 13—14. 31, 6
— c. 22	4, 1—3

[Phoeb.] Lib. fidei	4. 1—3. 19, 13. 26, 12—13. 40, 2
-------------------------------	----------------------------------

[Phoeb.] Tract. de fide orthod., Conf. fidei	3, 5—7
--	--------

— Prooem.	4, 1—3. 29, 5. 48, 4
-------------------	----------------------

— c. 2	4, 10. 5, 19. 8, 10. 14—15. 10, 2. 11, 2—12, 14
------------------	--

— c. 3	3, 6—7. 4, 10. 5, 19. 7, 11. 48, 1—2
------------------	---

— c. 4	4, 1—3. 8, 10
------------------	---------------

— c. 5	1, 1. 3, 5
------------------	------------

— c. 6	3, 5. 8, 10—11. 14—15. 12, 13—14. 30, 3. 54, 7
------------------	---

- [Phoeb.] Tract. de fide orthod. c. 7 3, 5. 4, 1—3. 5, 1
 — c. 8 3, 5. 4, 3—4. 31, 2.
 34, 5. 41, 13. 43, 16—44, 1.
 46, 12. 49, 12. 15

Iovinianus }
 Ambrosius, Ad Siricium] 17, 2—7. 17, 15—18, 14

Prologus quattuor euang. ex comm. Hieronymi in Matth. . . 23, 3—5

Orientius 4, 1—3. 25, 5. 7. 48, 1. 2
 [Orientius] . 6, 13. 7, 13. 8, 2. 12, 13—14. 18, 5. 30, 5—8. 54, 6—7

- Consultationes I, c. 4. 5 3, 6—7
 — c. 6 3, 6—7. 52, 13—14
 — c. 7 3, 4
 — c. 10 5, 5. 18, 10—14
 — c. 11—12 18, 10—14
 — c. 13 52, 13—14
 — c. 14 3, 5. 27, 1. 41, 10. 43, 14
 — c. 15 31, 6
 — c. 18 6, 5. 20, 13—21, 2. 21, 3—6. 26, 7.
 48, 14—49, 2
 — c. 19 48, 14—49, 3
 — c. 20 34, 8
 — c. 21 17, 10. 19, 13. 31, 6
 — c. 25 3, 5
 — c. 38 3, 6—7. 41, 10. 52, 14—53, 7. 12. 13
 II, c. 2 4, 1—3
 — c. 3 4, 1—3. 6, 7—16. 10, 10. 11, 6
 — c. 4 5, 1 sq. 11, 6. 12, 1—6. 15, 3. 19,
 14—20, 4. 42, 5
 — c. 5 4, 1—3. 6, 16—7, 2
 — c. 6 . 27, 5. 12. 28, 11. 16. 29, 3. 33, 1—5. 10. 34, 8.
 37, 20. 38, 8. 14. 39, 5—40, 1. 41, 10. 13. 42. 9. 43, 14
 — c. 7 23, 6. 49, 15—50, 2. 51, 10
 — c. 8 . 23, 3—5. 23, 10—24, 6. 24, 11. 26, 7. 53, 1
 — c. 9 17, 16—18, 14. 20, 13—21, 2. 21, 3—6
 — c. 10 . 22, 17—18. 48, 14—49, 3. 52, 13—14. 54, 7
 — c. 12 18, 10—14. 34, 5. 38, 13—14. 42, 4
 — c. 13 7, 7. 7, 13—8, 2. 8, 10. 15
 — c. 14 7, 9—10. 47, 6

Consultationes	II, c. 15	4, 1—3. 8, 10
—	c. 16	3, 5. 4, 1—3. 8, 10. 10, 2. 11, 2. 13. 12, 13—14. 42, 5—6
—	c. 19	3, 5. 4, 1—3. 26, 7
—	c. 20	4, 1—3. 11, 6
—	III, c. 9	43, 3
Can. apost.	70	
Can. Laodic.	71. 37. 38. 35	} 51, 5—8
Can. Eluir.	50	

Cassianus Conlat.	XXII, 13	26, 11
-------------------	----------	--------

Euch. Formulae	3, 16	8, 10—11
—	4, 5—10	12, 8—13
—	4, 12—14	3, 5
—	7, 9—10. 15—16	8, 14—15
—	14, 11	54, 7
—	16, 8—9. 11—12. 17—18	51, 14—16
—	19, 11—12	30, 13—31, 2
—	20, 19	23, 5
—	25, 5—7	49, 5—6
—	28, 4—5	50, 8—9
—	33, 13	52, 13—14. 53, 12. 13
—	35, 14	47, 2
—	38, 4—6	51, 11. 13
—	39, 12	54, 6
—	39, 20	50, 8. 13
—	39, 21—22	51, 14
—	40, 12	17, 6
—	40, 17—18	51, 8. 16. 17
—	42, 21—22	47, 14—48, 1
—	43, 6—7	47, 9—12
—	45, 14—17	54, 5
—	47, 11	54, 7
—	48, 3	54, 7
—	50, 2	54, 7
—	51, 17	54, 4
—	52, 13	22, 13
—	52, 18	29, 8
—	52, 22—23	35, 7. 8
—	53, 23	54, 6
Euch. Instructiones	I p. 66, 17—22	6, 7—7, 2
—	I p. 67, 3—4	10, 10

Euch. Instructiones	I p. 67, 13—16	4, 1—3
—	I p. 73, 14	22, 13
—	I p. 77, 6—11	24, 14—25, 1
—	I p. 80, 19—81, 12	25, 4—26, 13
—	I p. 83, 18—22	31, 13—32, 3
—	I p. 84, 19—21	12, 14—13, 1
—	I p. 84, 21—22. 85, 20—86, 13. 20.	
	117, 8—20	12, 8—13
—	I p. 90, 12—21	50, 13—51, 2
—	I p. 92, 1—3	6, 13—16
—	I p. 92, 3—4	11, 2
—	I p. 96, 26—97, 13	3, 9—4, 12
—	I p. 97, 1—2	11, 2
—	I p. 97, 2—3	6, 16—7, 3
—	I p. 97, 9—13	5, 19—6, 3
—	I p. 105, 14—19	29, 5. 6
—	I p. 117, 12—16	52, 13—14. 53, 12. 13
—	I p. 117, 22—23	4, 1—3
—	I p. 200 (= 134)	12, 14—13, 1
—	II p. 140, 13—14	52, 13—14. 53, 12. 13
—	II p. 155, 15—16	46, 4
Symbolum Athanasianum		3, 5. 6—7. 17. 4

B) PARALLELA, QVAE INTER ALTERCATIONEM ET
AVCTORES SVB A) LAVDATOS EXISTVNT.

1, 1 <i>Altercatio</i> : [Phoeb.] Tract. d. f. c. 5 p. 41 B.	I p. 3, 18. 5, 9. 27. 8, 3. 15. 12.
2, 1 <i>crucicola, signifer</i>] Tert. Apol. c. 16 p. 177 <i>qui—putat</i> .	2. VII p. 85, 17. VIII p. 90, 19.
2, 6 <i>Nazoraem Iudaeum</i>] at Na- zaraei Christiani apud Tert. Adu. Marc. IV, 8 De bapt. c. 13 p. 213, 10. <i>Tract. Orig. II p. 20, 25—21,</i> 1. <i>XII p. 138, 10—11 (p. 214).</i>	XI p. 120, 19—20. XVI p. 179, 8. Phoeb. c. 2 p. 15 A <i>inuisibilis</i> . . . <i>pater</i> , c. 3 p. 15 B <i>deum omni-</i> <i>potentem patrem</i> , c. 17 p. 26 B <i>inuisibilis deus</i> , c. 20 p. 28 C <i>Nam</i> <i>et—spiritus est</i> . [Phoeb.] Tract. d. f., conf. fidei p. 31 A <i>credimus—omni-</i> <i>potentem</i> , c. 5 p. 41 D <i>inuisibilis</i> <i>dei</i> , c. 6 p. 43 B <i>Est ergo pater</i> <i>deus immensus</i> . . . <i>incomprehensi-</i> <i>bilis</i> , c. 7 p. 44 C <i>deus—immensus</i> , c. 8 p. 45 A <i>deus—inuisibilis</i> . Con- sult. I, 25. II, 16. 19 <i>inuisibilis</i> , I, 14 <i>incomprehensibilis</i> . Euch.
2, 17 Tert. Adu. Prax. c. 18.	
3, 4 Tert. Adu. Marc. IV, 20. 25. V, 11 al. Cypr. Test. I, 5 p. 43, 10— 14. III, 42 p. 150, 14—15. <i>Tract.</i> <i>Orig. IV p. 40, 6—7. Consult.</i> I, 7.	
3, 5—6 <i>deum—colimus</i>] <i>Tract. Orig.</i>	

Form. p. 4, 12 *longeque*—4, 14 *infinitus*. Symb. Athanas. (Hahn p. 176) uers. 9. 12. 13.

3, 6—7 *Christum—filium*] Tract. Orig. XIII p. 149, 1—2. XX p. 211, 17—18 al. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 3 p. 38 B *filium dei deum uerum* (cf. p. 38 C). Consult. I, 4—6. 38. Symb. Athanas. (Hahn p. 176) uers. 15. 28.

3, 8 *duos aduentus Christi*] Tert. Adu. Iud. c. 14. Tract. Orig p. 219 „*aduentus*“.

3, 9—4, 12 Euch. Instr. I p. 96, 26—97, 13.

3, 12 *Antichristum*] Tract. Orig. p. 219 „*antichristus*“.

4, 1—3 *Ergo—deus*] Tract. Orig. III p. 33, 13—20. VI p. 67, 18—68, 1. 68, 17—20. XI p. 118, 2—3. XIII p. 148, 17—19. 149, 1—2. XIV p. 157, 10—13. Symbolum Nicaenum (Hahn p. 162). Phoeb. c. 4 p. 15 D *nec ... duos deos proferimus*, c. 9 p. 19 B *non solum ex eo et cum eo sed et in eo est*, c. 14 p. 23 B *unum utique per naturam*, c. 16 p. 25 A B *dei filius ... cum eo qui ex eo et in eo ... ex ipso et in ipso*, c. 22 p. 30 A *unam in duabus personis substantiam seruans ...; unus tamen deus omnia, tres unum sunt*. [Phoeb.] Lib. fidei p. 49 B C *credimus unum deum ...; deus de deo ...; ex uno patre ... filius deus et in patre*. [Phoeb.] Tract. d. f. Proem. p. 32 B C *Sed quia—generis*, p. 33 B *Sed tria—confitemur*, c. 4 p. 40 C D *dummodo—unum sunt*, c. 7 p. 44 C *quippe—dictus*. Consult. II, 20 p. 1146 B *ex se atque intra se genuit deum* (cf. II, 2—3. 5. 15—16. 19). Orien-

tius Comm. II. 404—406. Each. Instr. I p. 67, 13—16. 117, 22—23. Tert. Adu. Prax. c. 2. 5. 7. 9. 12. 13. 18.

4, 2—8 Tract. Orig. II p. 15, 2—10. 15, 22—16, 3. XIV p. 153, 8. 157, 9.

4, 3—4 Phoeb. c. 17 p. 26 A. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 8 p. 46 B. Tert. Adu. Marc. III c. 9 p. 134 Adu. Prax. c. 16 p. 675.

4, 8—5, 11 Cypr. Test. II, 6.

4, 8—12 Tract. Orig. VI p. 58, 1—22. I p. 9, 19—10, 3. VI p. 67, 6—10. VII p. 85, 7. 11. XI p. 120, 19. XIX p. 205, 18. Tert. Adu. Prax. c. 13 p. 668 Adu. Marc. IV, 7 sq. Phoeb. c. 3 p. 15 C. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 B c. 3 p. 38 B.

5, 1—5 [Phoeb.] Tract. d. f. c. 7 p. 44 AB. Consult. I, 10. II, 4.

5, 1 *receptissimus*] Ind. uerborum Operum Tertulliani (Oehler) p. CLXXXIX. Tract. Orig. IX p. 96, 19.

5, 12 *testimonia*] Cypr. Test.?

5, 14 *edisseras*] Phoeb. c. 9 p. 19 B.

5, 17 *Incredule Iudaeae*] Tract. Orig. V p. 52, 14—15. XI p. 120, 10 al.

5, 19—6, 3 Phoeb. c. 3 p. 15 C. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 B c. 3 p. 38 B. Euch. Instr. I p. 97, 9—13.

6, 2 *typum*] Tract. Orig. VII p. 77, 2—3. III p. 24, 21. 25, 6. 26, 23. V p. 45, 3—4. 48, 17. 49, 11. 53, 5—6 al.

6, 3—6 Tract. Orig. VII, inprimis respice p. 76, 17—77, 5. 10—12. IX p. 101, 18—102, 8.

6, 5 *idolorum seruitute*] Consult. I, 18 p. 1084 D.

6, 7—7, 3 Euch. Instr. I p. 66, 17—22.

- 92, 1—3. 97, 2—3. Consult. II, c. 3 p. 1111 C c. 5 p. 1115 C.
- 6, 13 *principium*: [Orientius] De trin. p. 245, 35.
- 6, 16—7, 6 *ad cuius—erras*] Tert. Adu. Prax. c. 12.
- 7, 7 Consult. II, 13 p. 1132 B. Tert. Adu. Iud. c. 12. 14. Phoeb. c. 20 p. 28 B.
- 7, 8 Cypr. Test. II, 1.
- 7, 9—10 Consult. II, 14 p. 1134 D.
- 7, 11 [Phoeb.] Tract. d. f. c. 3 p. 37 B.
- 7, 13—8, 2 Consult. II, 13 p. 1131 C *Ille denique—edixit*. [Orientius] De epith. p. 243, 10 Explan. 248, 105—106. Cypr. Test. II, 19.
- 8, 9—12, 14 Tert. Adu. Prax., inprimis c. 5—8. 11. 19. 21. 28 Adu. Hermog. c. 3. 18—20.
- 8, 10 *primogenitus*] Tert. Adu. Prax. c. 7 p. 660. Cypr. Test. II, 1. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2. Consult. II c. 15 p. 1135 C c. 16 p. 1139 A. — *uerbo editus*] Tert. Adu. Prax. c. 5—7. Consult. II, 13 p. 1131 A *filius in uerbo... natus ex patre*. Phoeb. c. 15 p. 24 A *filius dei... editum a patre*. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 4 p. 40 B *omnia uerbo edidit. — ore prolatus*] Tert. Adu. Prax. c. 6—8 De spect. c. 17 p. 19, 14. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 42 D *ex proprio diuino ore processit*. Euch. Form. Praef. p. 3, 16.
- 8, 11 *uuluae*] Tert. Adu. Prax. c. 16 p. 676 De carn. Chr. c. 19. 20. 23 Adu. Valent. c. 7 p. 390. — *intaminatae*] Tract. Orig. XX p. 212, 2.
- 8, 14 *uerbum—Christum*] Tract. Orig. XV p. 163, 9. 15—16. 164, 1—3. XX p. 209, 15.
- 8, 14—15 *ex utero—genuit*] Tert. Adu. Prax. c. 7 p. 660 *est primogenitus—cordis ipsius*. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 D *uides—natum*, p. 36 A *de corde patris*, c. 6 p. 42 D *de corde patris adueniens*. Euch. Form. 7, 9—10. 15—16. Tract. Orig. VII p. 79, 17 *de cordis utero*.
- 8, 15 Consult. II, 13 p. 1131 C. Cypr. Test. I, 15. II, 11. Tert. Adu. Marc. III, 20 p. 150.
- 9, 8 Cypr. Test. I, 13. II, 29. 8.
- 10, 1—11 Cypr. Test. II, 3.
- 10, 2 Cypr. Test. II, 29. Phoeb. c. 11 p. 21 A. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 D, p. 36 A. Consult. II, 16.
- 10, 10 Phoeb. c. 20 p. 28 D. Euch. Instr. I p. 67, 3—4. Consult. II, 3.
- 10, 15 Cypr. I, 3.
- 11, 2 *prophetic ore*] Tert. Adu. Marc. IV, 24 p. 224 *Tam enim apostolus Moyses quam et apostoli prophetae*. Firm. Mat. c. 24 p. 115, 11.
- 11, 2—12, 14 Cypr. Test. II, 3. 1. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 2 p. 35 D *De hoc—p. 37 A in quo omnia*. c. 6 p. 42 CD. Phoeb. c. 11 p. 21 A. c. 16 p. 25 AB. c. 20 p. 28 B—D. Consult. II, 4. 16. Euch. Instr. I p. 92, 3—4. 97, 1—2.
- 11, 6 *pari genere*] A. 17, 7. 8. Phoeb. c. 3 p. 15 B *pari modo. — natiuitatis suae*] Phoeb. c. 11 p. 21 B *Haec est—non habens*. c. 9—10 p. 19. Consult. II, 4 p. 1113 A 1114 C II, 6 p. 1116 A II, 16 p. 1139 A II, 20 p. 1146 B II, 3 p. 1112 B. Tract. Orig. IX p. 99, 2. XX p. 210, 20—22.
- 12, 8—13 Tert. Adu. Marc. III, 6. V, 11. Cypr. Test. I, 3—4. Tract. Orig. V p. 49, 22—50, 1. VI

- p. 65, 4—5. X p. 110, 4—6. 114, 6—20. XII p. 134, 20—22. XIV p. 160, 21—23. XVI p. 169, 4—7. 172, 18—20. XIX p. 205, 25—206, 1. Euch. Form. 4, 5—10. Instr. I p. 84, 21—22. 85, 20—86, 13. 20. 117, 8—20. cf. A 16, 10—17, 2. 45, 10—14. 47, 1—48, 2. 54, 1—3.
- 12, 8—11 *uelamine—conexit*] Phoeb. c. 15 p. 23 D *uelamine tegitis*.
- 12, 9 *sanctissimus*] Tert. De orat. c. 20 De bapt. c. 17.
- 12, 13—14 Tract. Orig. XV p. 163, 9—12. 16. 23. 164, 17. XVI p. 178, 2. VI p. 57, 16. 58, 6. 14. Phoeb. c. 8 p. 18 BC *Ibi—debens* c. 16 p. 25 AB *Ideo—dici* c. 19 p. 27 D *Ipse enim dei uirtus* c. 20—c. 21 p. 29 A *possidens*. [Orientius] De epith. p. 243, 9 Explan. 248, 99—100.
- 12, 14—13, 9 Tert. Adu. Iud. c. 8. c. 11 p. 732 *Itaque quoniam*—p. 733 *exinde cessare*. c. 13 p. 734 *Si autem iam*—p. 735 *processurus* De bapt. c. 7. Tract. Orig. VI p. 69, 13—70, 3
- 12, 14—13, 1 Euch. Instr. I p. 200 (=134). 84, 19—21. Phoeb. c. 19 p. 27 D—28 A.
- 13, 6—7 *domino—regum*] Tract. Orig. XIII p. 148, 15. Tert. Adu. Iud. c. 7 p. 715 c. 9 p. 722 *dominum et regem*.
- 13, 10 Tert., Adu. Marc. IV, 13. Tract. Orig. III p. 33, 7—8. XII p. 132, 20—22.
- 13, 12—14, 10 Tert. Adu. Iud. c. 7 Cypr. Test. I, 21.
- 14, 10 *natiuitate*] cf. A. 11, 6.
- 14, 11 sq. Tert. Adu. Iud. c. 9 p. 720 *Incipiamus*—p. 722 *aeque*. Cypr. Test. II, 9. Consult. II, 4. 9.
- 15, 4—5 Tert. Adu. Marc. III, 12. 15. 12—13 Tert. Adu. Marc. V, 9 p. 300.
- 15, 15—18, 14 Tert. Adu. Iud. c. 9 Adu. Marc. III, 13 — 14. 17 p. 145 *Si enim plenitudo—censendum*. 20 p. 149 *nec enim haec—floruit*.
- 15, 16 *filiam Sion*] Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 738. 739 Adu. Marc. III, 23 p. 154 sq. IV. 42 p. 271.
- 16, 14 Cypr. Test. I, 4.
- 17, 2—7 cf. A. 17, 15—18, 14.
- 17, 4 *hoc—custodimus*] Symb. Athanas. (Hahn p. 176, 28) *Dominus noster... homo est. — fidem nostram custodimus*] Tract. Orig. IX p. 104. 8; cf. A. 17, 6—7.
- 17, 4—5 *et quia—est*] Tract. Orig. IV p. 36. 6. VI p. 72, 4—7.
- 17, 5 *butyrum—intellegitur*] Tract. Orig. II p. 20, 4. Tert. De bapt. c. 7.
- 17, 6 *mel—eius*] Tract. Orig. XI p. 127, 10. XIII p. 151, 5—15. 18—20 Euch. Form. 40, 12.
- 17, 10 *relictis idolis*] Tert. Adu. Iud. c. 1 p. 702. Consult. I, 21 p. 1090 B.
- 17, 15—18, 14 *ex uirgine—ederet*: Simon partes Iouiniani, Theophilus partes Ambrosii agere uidentur (Haller, Iouinianus 1897 p. 75—76. 154—156 [v. Gebhardt u. Harnack, Texte und Untersuchungen. XVII, 2]).
- 17, 15 *ex uirgine natum*] Tert. De uirg. uel. c. 1.
- 17, 16—18, 14 Consult. II, 9.
- 17, 16—18, 5 Tert. Adu. Marc. V, 8 p. 296 sq. *Pronuntiauit—finem facere* De carne Chr. c. 21 (cf. testimonia ad A. 15, 15—18, 14). Cypr. Test. II, 11. Tract. Orig. VI p. 68, 4—14. IX p. 98, 22—99, 1. XIII p. 148,

- 20—23. V p. 54, 17—19. VI p. 66, 4. IX p. 98, 9—10. III p. 27, 20. XVI p. 177, 15—16. XVIII p. 197, 19. [Orientius] De epith. p. 244, 6. Explan. 249, 129.
- 18, 10—14 Consult. I, 10—12. II, 12 p. 1129 C. Tert. Adu. Iud. c. 9 p. 721 *Sed et uirginem—creditur* Adu. Marc. III, 13 p. 138 sq. *Sed et uirginem—creditur* Adu. Prax. c. 10 p. 664 *Nam et sterilem—nec uirginem* De carne Chr. c. 23.
- 18, 13 *satietaatem*] Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 736.
- 19, 13 *plenitudinem*] Tert. Adu. Iud. c. 8 p. 718 Adu. Marc. III, 17 p. 145. cf. hoc uocabulum in Indicibus Operum Tertulliani et Cypriani. Tract. Orig. II p. 20, 12. 18, 15. VI p. 59, 19. VIII p. 93, 17. 95, 7. XVIII p. 195, 24—196, 8. XX p. 210, 13 al. Phoebe. c. 12 p. 22 A c. 16 p. 25 B. [Phoebe.] Lib. fidei p. 49 C. [Phoebe.] Tract. d. f. c. 7 p. 44 A. Consult. I, 21 p. 1090 A al.
- 19, 14—20, 4. Cypr. Test. II, 12. Consult. II, 4. Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 734 sq.
- 20, 5—25, 3 Tert. Adu. Iud. c. 1—3. 5—6. Tract. Orig. IV.
- 20, 13—21, 2 Tract. Orig. IV p. 38, 5—11. 40, 21. Tert. Adu. Marc. V, 3 p. 281 sq. Consult. I, 18. II, 9.
- 21, 2—3 Tract. Orig. II p. 17, 15—18, 3. 14, 5—15, 2. VI p. 70, 7—8.
- 21, 3—6 Tract. Orig. IV p. 35, 6. 36, 13—16. 37, 10—16. 41, 18—42, 6. Consult. I, 18. II, 9.
- 21, 13 *in imaginem*] Tract. Orig. V p. 49, 2. 19. 52, 17. VI p. 58, 2. VII p. 76, 14. IX p. 96, 16 al.
- 21, 16 *adueniente Christo*] Tract. Orig. IV p. 42, 13. cf. A. 22, 1. 30, 7. 48, 1—2.
- 22, 3—9 Tert. De pud. c. 9 p. 236, 11—17. Adu. Marc. IV, 11. 37.
- 22, 9—11 Tert. Adu. Iud. c. 5. 6. Tract. Orig. X p. 106, 20—107, 15. XIX p. 205, 1—3.
- 22, 11—17 Tert. Adu. Iud. c. 1. 6. Cypr. Test. I, 19.
- 22, 13 *circumcisionem... cordis*] Tract. Orig. IV p. 38, 21—22. 39, 7. 21—23. 40, 2. 43, 1. Euch. Form. 52, 13 Instr. I p. 73, 14.
- 22, 17—18 Cypr. Test. I, 21. Consult. II, 10.
- 23, 1—3 Cypr. Test. I, 21. Tert. De bapt. c. 8.
- 23, 3—24, 6 Consult. II, 8. 7.
- 23, 3—5 Prologus quattuor euangeliorum ex commentario Hieronymi in Matth. (Wordsworth, Nou. Test. latine. I. 1898 p. 12). Tert. Adu. Marc. I, 20. IV, 1. 13. III, 5. Cypr. Test. I, 12. Tract. Orig. IV p. 42, 17. XV p. 165, 3—14. Euch. Form. 20, 19—20.
- 23, 6 Tert. Adu. Marc. I, 20. IV, 1. Cypr. Test. I, 11.
- 23, 10 *lator legis Moyses*] Tract. Orig. II. p. 16, 6—7. VIII p. 88, 2. XX p. 207, 5. XIII p. 144, 14.
- 23, 10—24, 2 Cypr. Test. I, 8.
- 23, 12 Tract. Orig. IV p. 39, 4—6. Tert. Adu. Marc. I, 20. IV, 1. V, 4. 13.
- 24, 1—6 Tert. Adu. Marc. IV, 13 p. 187 sq. *Mutat et Petro—communicare* Adu. Iud. c. 9 p. 724 et Adu. Marc. III, 16 p. 143 *petrina acie id est Christi*. Cypr. Test. I, 8. 12. Tract. Orig. XIII p. 145, 8—10. XV p. 165, 3—14.

- 24, 10—14 Tract. Orig. IV p. 38, 19—24. 39. 7—23. 40, 13—15. 41, 14—15. VII p. 79, 7—8. X p. 110, 13. 111, 16—19. Euch. Instr. I p. 73, 9—15. Consult. II, 8.
- 24, 13—15 *libidinem—feceris*] Didache c. 1, 2 et c. 5.
- 24, 14—25, 1 Euch. Instr. I p. 77, 6—11.
- 24, 14—15 *fornicationem—feceris*] Cypr. Test. III, 119 p. 184, 7—8.
- 24, 15—25, 1 *primi sanctorum*] Tert. De cor. c. 8 *pristinorum sanctorum*.
- 25, 1—2 Tract. Orig. IV p. 35, 8—12. 19. 37, 2—4. 40, 2—4. XIX p. 200, 18. 201, 7. X p. 107, 10—12. Cypr. Test. I, 8.
- 25, 2—3 Tert. Adu. Iud. c. 2 p. 704 *Nam si circumcisio—circumcidit*. Tract. Orig. IV p. 35, 2—6. Cypr. Test. I, 8 p. 45, 20—21.
- 25, 4—26, 13 Euch. Instr. I p. 80, 19—81, 12.
- 25, 5. 7 Orientius Comm. I, 373. 475.
- 25, 6 *crucis patibulo*] Tract. Orig. VI p. 62, 17.
- 25, 12 *parricida*] Tract. Orig. VI p. 59, 4.
- 26, 2 *erubescere poteris*] Tert. De spect. c. 17 Adu. Marc. I, 1 p. 48. III, 23 p. 155. IV, 34 p. 249. V, 4 p. 282. V, 13 p. 315 al. Tract. Orig. XVIII p. 192, 3.
- 26, 3—27, 3 Tert. Adu. Iud. c. 10 p. 727 Adu. Marc. III, 18. Adu. Prax. c. 29—30. Tract. Orig. XIII p. 150, 3—12.
- 26, 6 *accipe rationem*] Tract. Orig. VII p. 85, 3. XV p. 164, 10. XX p. 209, 19. IX p. 98, 4.
- 26, 7 *recole*] Tract. Orig. I p. 6, 25. Consult. I, 18 p. 1084 B. II, 8 p. 1121 B. II, 19 p. 1144 C al.
- 26, 11 *mortale peccatum*] Cassianus Conlat. patr. XXII, 13 (ed. Pet-schenig 1886) p. 632, 5—6.
- 26, 12—13 [Phoeb.] Lib. fidei p. 50 B *adimplese—sepultum secundum scripturas*.
- 27, 1—3 Tract. Orig. XIII p. 150, 11—12. XV p. 164, 8. Tert. Adu. Prax. c. 30. Consult. I, 14.
- 27, 4 Cypr. Test. I, 3.
- 27, 5 Cypr. Test. II, 15. Tract. Orig. XIII p. 150, 9. Consult. II, 6.
- 27, 7—8 Tert. Adu. Marc. III, 6 p. 129 *persona spiritus—dominus* Adu. Prax. c. 14. Tract. Orig. III p. 30, 14.
- 27, 9—28, 12 Tert. Adu. Iud. c. 10. 11. 13.
- 27, 9—11 Tert. Adu. Iud. c. 10 p. 730 *Quam crucem — passus est* Adu. Marc. III, 19. 20. Tract. Orig. XVI p. 177, 6—7.
- 27, 9 *sanctissimum*] cf. A. 12, 9.
- 27, 12—29, 4 Cypr. Test. II, 20.
- 27, 12 Tert. Adu. Marc. IV, 42. Consult. II, 6.
- 28, 9 Tert. Adu. Marc. III, 19. IV, 40.
- 28, 11 Consult. II, 6.
- 28, 16 Tert. Adu. Iud. c. 14. Consult. II, 6.
- 29, 3 Consult. II, 6.
- 29, 5 *ex persona*] Tert. Adu. Prax. c. 7 p. 660. Tract. Orig. III p. 30, 20. VI p. 70, 10. Phoeb. c. 7 p. 17 C, c. 20 p. 28 BC al. [Phoeb.] Tract. d. f. Prooem. p. 32 A al. Euch. Instr. I p. 92, 1. cf. A. 41, 4.
- 29, 5—10 Tract. Orig. XII p. 136, 16—137, 5. 138, 3—139, 12. XI p. 126, 10—11. VI p. 64, 5—14.

- 62, 15. Euch. Instr. I p. 105, 14—19 Form. 52, 18.
- 29, 10—30, 1 Cypr. Test. II, 13.
- 29, 12—14 Tert. Adu. Marc. IV, 42.
- 30, 2—4 Tert. Adu. Iud. c. 10 inprimis p. 728 et 730 *Quam crucem—passus est*. Tert. Adu. Marc. III, 18 p. 146. Tract. Orig. VI p. 62, 13—63, 10. II p. 18, 5. 11—14. 21, 20—22. XIX p. 206, 12—18.
- 30, 3 *utulum*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 42 C p. 43 B.
- 30, 5—31, 13 Tract. Orig. XI.
- 30, 5—12 Tract. Orig. VI p. 73, 15—24. XI p. 121, 21—123, 2. 127, 11—12. [Orientius] De epith. p. 244, 7. Explan. 249, 139.
- 30, 5 et 8 *terra repromissionis*] Tract. Orig. XI p. 127, 5. V p. 54, 22. Tert. Adu. Iud. c. 9 p. 724 sq.
- 30, 7, 9 cf. 31, 2.
- 30, 10—11 *terga—dantem*] Tract. Orig. VI p. 66, 19—67, 2. XVIII p. 198, 10—11.
- 30, 13—31, 3 Tract. Orig. XI p. 125, 14—126, 11. Euch. Form. 19, 11—12.
- 31, 2, 11 *figura*] Tract. Orig. XI p. 121, 5—6. 126, 23 al. V p. 50, 2. 17. 52. 6. 56, 12. VI p. 65, 9. Phoeb. c. 13 p. 22 C c. 20 p. 28 B. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 8 p. 46 C.
- 31, 4—13 Tract. Orig. XI p. 123, 3—125, 13.
- 31, 5 *tractatibus tuis*] = Tract. Orig.?
- 31, 6—7 Tert. De pud. c. 6 p. 229, 26—28 De an. c. 38 p. 365, 14—15.
- 31, 6 *protoplastus*] Tract. Orig. V p. 56, 9. VII p. 77, 1. XV p. 163, 7. 165, 21. XIX p. 203, 10. 204, 8. Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 735. — *transgressionem*] Tract. Orig. V p. 51, 14. 52, 7—8. 16. 56, 9—10. XIV p. 160, 3. XVII p. 185, 17. XVIII p. 194, 20. 196, 12. XIX p. 204, 8. Phoeb. c. 21 p. 29 A. Consult. I, 15. 21.
- 31, 7—8 *prurigo—peccati*] Tract. Orig. X p. 111, 14—21. IX p. 100, 24. 101, 10. 16—17.
- 31, 10 *ueteris hominis*] Tract. Orig. III p. 29, 24. I p. 6, 12—7, 21.
- 31, 11 *spiritalium hominem*] Tract. Orig. VI p. 74, 6.
- 31, 12 *interiorem*] Tract. Orig. I p. 6, 12—7, 21.
- 31, 13—32, 3 Tert. De cor. c. 8. Tert. Adu. Marc. II, 17. Euch. Instr. I p. 83, 18—22.
- 32, 1 *suffecerat... dixisse*] Tract. Orig. XVII p. 183, 21.
- 32, 4—33, 15 Cypr. Test. II, 13 et 15. Tract. Orig. XIX p. 206, 12—18.
- 32, 7—11. 33, 1—8 Tert. Adu. Iud. c. 9—10. 13—14.
- 33, 1—12 Tert. De resurr. carn. c. 20.
- 33, 1—5 Consult. II, 6.
- 33, 1—4 Tract. Orig. IX p. 97, 2—5.
- 33, 10 Consult. II, 6.
- 33, 14—36, 12 Tract. Orig. XII, inprimis p. 136, 11—16. 129, 21—130, 1. 13—14. 20—131, 3. 14—16. 136, 9—11. 23—137, 1. 12—15. 20—21. 139, 11—20. 135, 19—20. 129, 9—12. 130, 1—4. 133, 3—14.
- 33, 14—35, 6. 11—12 Cypr. Test. II, 22 (textus et inscr.). I, 8 p. 46, 2.
- 33, 14—34, 12 Tract. Orig. VII, inprimis p. 76, 17—77, 5. 10—12. Tract. Orig. IX, inprimis p. 96, 9. 17—19. 97, 7. 99, 21—23. 100, 7—12. 101, 18—102, 8. 103,

- 17—18. 104, 6. Tert. Adu. Iud. c. 10 p. 731.
- 34, 5 *sacramentum*] Tract. Orig. III p. 23, 9. 20. IV p. 34, 19. 37, 12. IX p. 96, 9. 99, 2. 102, 2—3. XII p. 129, 2. 22. XIX p. 200, 6 al. Tert. Adu. Iud. c. 10 p. 727. 729. c. 11 p. 732 *sacr. . . praedicatum*. c. 13 p. 736—737 al. Cypr. Test. II, 15 (inscr.). Phoebe. c. 20 p. 28 B. [Phoebe.] Tract. d. f. c. 8 p. 45 C. Consult. II, 12 p. 1130 C.
- 34, 8 *idolorum cultura*] Tract. Orig. XII p. 134, 23. Consult. I, 20 p. 1088 D. — *liberaret*] Tract. Orig. V p. 56, 13. — *anniculus—est*] Consult. II, 6.
- 34, 12—35, 6 Tract. Orig. IV p. 36, 23—26. Tert. Adu. Iud. c. 11 Adu. Marc. III, 22. Tract. Orig. XIV p. 153, 5—7. 21—154, 1. 157, 7—10. 158, 1—6. V p. 54, 8—10. 35, 6 cf. 31, 2.
- 35, 8 *signo coccini*] Tract. Orig. VI p. 64, 5—11. IX p. 101, 21—22. Euch. Form. 52, 22—23.
- 36, 7 *quaestum—negat*] Tract. Orig. XVIII p. 193, 6—8. 11.
- 36, 8—12 Tract. Orig. V p. 50, 14—51, 18.
- 36, 12—37, 19 Cypr. Test. II, 14.
- 37, 19—41, 11 *surrexisse—conscenderet*] Tract. Orig. XIV p. 153, 13—154, 3.
- 37, 19—39, 2 Cypr. Test. II, 24—26.
- 37, 20 Consult. II, 6.
- 38, 8 Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 737 *post biduum (in) die tertia*. Consult. II, 6.
- 38, 13—14 Tract. Orig. V p. 53, 11. XIX p. 206, 7—8. Consult. II, 12 p. 1130 B *tertia—faucibus*.
- 38, 14 Consult. II, 6.
- 39, 4—5 Tert. Adu. Marc. IV, 40 p. 268. Tract. Orig. XIII p. 141, 23—142, 1. 9. VI p. 72, 16—73, 3. 12—14. 74, 11—12. XI p. 122, 23—123, 1. XII p. 137, 4—5.
- 39, 5—40, 1 Cypr. Test. II, 23. Consult. II, 6.
- 39, 5—10 Tert. Adu. Iud. c. 10. 13 Adu. Marc. IV, 42.
- 40, 1 Tract. Orig. V p. 53. 11—12. XIX p. 206, 7—8. Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 737.
- 40, 2 *ad dexteram patris*: [Phoebe.] Lib. fidei p. 50 B.
- 40, 3—5 Cypr. Test. II, 28. II, 6. III, 113.
- 40, 7—10 Cypr. Test. II, 19. Tert. Adu. Marc. IV, 11 De pud. 6.
- 41, 2—5 Tert. Adu. Marc. IV, 40 p. 268. Tract. Orig. XII p. 137, 6—10. VI p. 72, 14—16. 73, 2—3. XIX p. 204, 17—24. V p. 54, 11—12.
- 41, 4 cf. 29, 5.
- 41, 6—13 Firm. Mat. c. 24 p. 115, 7—25.
- 41, 7. 11. 12 Cypr. Test. II, 29.
- 41, 9 *uerbo*] Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 737 *uirgo Maria a uerbo dei praegnans* De praeser. haer. c. 31 *et alibi—similitudo est*.
- 41, 10 *tali habitu*] cf. Tert. Adu. Iud. c. 14; p. 739 *duos . . . habitus*, p. 740 *duplici habitu* Adu. Marc. III, 7 p. 131 *Sic et apud Zachariam—gloria et honore*. Cypr. Test. II, 13 p. 78, 16—23. Tract. Orig. XIX. XX p. 209, 5. Consult. II, 6 p. 1118 AB. — *trophaeam uictricem reportans*] Tert. Adu. Marc. IV, 20 p. 209 *per tropaeum crucis triumphauit* Adu. Iud. c. 10. Tract. Orig. XIV p. 153, 14—18. 159,

15. XIX p. 203, 6—7. VI p. 69, 8—10. Consult. I, 14.
- 41, 13—42, 15 Firm. Mat. c. 24 p. 117, 4—10. 115, 27—116, 6. Cypr. Test. II, 26.
- 41, 13 Tract. Orig. VI p. 66, 18—19. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 8 p. 48 D—49 A. Consult. II, 6.
- 42, 4 Phoeb. c. 16 p. 25 A. Consult. II, 12 p. 1128 CD.
- 42, 5 Phoeb. c. 20 p. 28 B. Consult. II, 4. 16.
- 42, 9 *claritatem—eius*] Tert. De praescr. haer. c. 13 p. 14 *uenturum cum claritate*. Tract. Orig. XVII p. 185, 9—10. XVIII p. 197, 8. 192, 1—2. XIX p. 204, 23—24.
- 42, 9—15 *secundi—corrumpetur*] Tert. Adu. Iud. c. 14 p. 739 *De quo secundo—corrumpetur*.
- 42, 9 *uidebam* sq.] Consult. II, 6.
43. 1—13 Cypr. Test. II, 28. 29.
- 43, 3 Consult. III, 9.
- 43, 10 Tert. Adu. Marc. III, 7. 14. V, 18 Adu. Iud. c. 9. 14.
- 43, 13—44, 5 Tert. Adu. Iud. c. 10 Adu. Marc. III, 19.
- 43, 14 Consult. II, 6. I, 14. Tert. Adu. Iud. c. 13 p. 735 *manus autem—737 humeris suis portauit*. Tract. Orig. V p. 52, 15.
- 43, 16—44, 1 *uocabitur—angelus*]. Tert. De carne Chr. c. 14 Adu. Marc. III, 16 p. 143 sq. Cypr. Test. II, 5 (inser.). Tract. Orig. III p. 33, 8—10. [Phoeb.] Tract. d. f. c. 8 p. 46 C. cf. A. 7, 15—8, 2.
- 44, 2—3 *euntem—Christum*] Tert. Adu. Marc. IV, 40 p. 268 *dominum ad passionem uenientem*. cf. A. 43, 14.
- 44, 5 Tert. Adu. Marc. V, 9. IV, 14. Cypr. Test. II, 30. III, 33.
- 45, 4 *praefigurata*] Tract. Orig. V p. 56, 13—14. IX p. 103, 16. XI p. 117, 15—16. XII p. 130, 20. XIII p. 143, 12. XV p. 165, 16. 166, 4. XIX p. 200, 6—7.
- 45, 7—9 Tert. Adu. Marc. V, 9.
- 45, 14—46, 12 Tert. Adu. Marc. V, 9. III, 20. IV, 14 p. 189 Adu. Iud. c. 7. c. 12. c. 14 p. 741.
- 46, 4 *abomin. Sidon.*] Euch. Instr. II p. 155, 15—16.
- 46, 12 *Christus—regnat*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 8 p. 49—50 *Cuius—terminum*.
- 47, 1 *de mentibus meis*] Tract. Orig. XX p. 212, 19. II p. 19, 22. VII. p. 79, 14.
- 47, 2 *oculos cordis*] Tract. Orig. III p. 30, 2. 25. V p. 47, 10. Tert. Adu. Marc. V, 17 p. 324. Euch. Form. 35, 14—16.
- 47, 6—10 Tert. Adu. Marc. III, 20. IV, 7. 14. V, 11 Adu. Iud. c. 6. 12 Adu. Prax. c. 11. Cypr. Test. II, 7. Phoeb. c. 13 p. 22 D—23 A. Consult. II, 14.
- 47, 9—12 *sedentes—uinculati*] Euch. Form. 43, 6—7.
- 47, 14 *fiat lux*] Tert. Adu. Marc. V, 11 p. 309 Adu. Prax. c. 7. 12.
- 47, 14—48, 1 *abyssus—caecata*] Euch. Form. 42, 21—22.
- 47, 14 *quid intellegitur*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 7 p. 43 D *quid aliud intelligitur*.
- 48, 1—2 *corda—tenebrae ignorantiae*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 3 p. 38 C.
- 48, 1. 2 *tenebris (tenebrae) ignorantiae*] Tert. Adu. Marc. III, 20 p. 149. V, 9 p. 300 Adu. Iud. c. 12 p. 733—734. Tract. Orig. XII p. 134, 20—22. XIV p. 160, 22.

- Phoeb. c. 10 p. 20 B. Orientius
Comm. I, 21—22.
- 48, 1—2 *adueniente—lux*] Tert. Adu.
Marc. V, 7 p. 292. V, 9 p. 300.
V, 11 p. 309. Adu. Iud. c. 6. 14
p. 741 Adu. Prax. c. 7. 12. Tract.
Orig. XIX p. 206, 1.
- 48, 3 *occulta*] Tert. Adu. Marc. V,
7 p. 292 *occulta tenebrarum*.
- 48, 4 *scripulum*] Tract. Orig. XX
p. 209, 19. [Phoeb.] Tract. d. f.
Prooem. p. 33 C al.
- 48, 14—49, 3 Tract. Orig. XVI p.
174, 18—175, 2. VIII p. 91, 25—
92, 8. XI p. 120, 15—20. Tert.
Adu. Iud. c. 3 p. 707 et c. 1.
Consult. I, 18—19. II, 10.
- 49, 2 *caelestique cibo*] Tract. Orig.
XVI p. 176, 14—15. XIX p. 203,
20—21.
- 49, 4 *increpat et obiurgat*] Tract.
Orig. XVI p. 170, 9. 12. XIX p.
201, 26. 202, 17. V p. 44, 12.
- 49, 5—6 Euch. Form. 25, 5—7.
- 49, 6—50, 7 Tract. Orig. VIII. Tert.
Adu. Iud. c. 4 Adu. Marc. IV, 12.
- 49, 7 *imaginaria*] Tert. Adu. Marc.
III, 11 p. 136 al. Tract. Orig. X
p. 109, 20. 114, 17—18.
- 49, 7—12 Tract. Orig. VIII p. 88,
15—89, 7.
- 49, 12—15 Tract. Orig. VIII p. 90,
11—18.
- 49, 12. 15 *accedit*: [Phoeb.] Tract.
d. f. c. 8 p. 45 B p. 46 B.
- 49, 15—50, 2 Tert. Adu. Marc. I,
20. V, 4 De idol. c. 14. Tract.
Orig. I p. 2, 9—10. 11, 1—2. VI
p. 63, 17—18. Consult. II, 7. cf.
A. 49, 6—50, 7.
- 50, 2—7 Tract. Orig. VIII p. 93,
16—95, 13. 92, 9—11. XVIII p.
196, 22—197, 11.
- 50, 4 *in—anno*] Tract. Orig. VIII
p. 94, 10—11. 13—14. 95, 2—3.
50, 4—5 *sabbatum sabbatorum*] Tract.
Orig. VIII p. 94, 16. 95, 2.
- 50, 6—7 Tract. Orig. VIII p. 94,
17—18. Tert. Adu. Marc. IV, 12
p. 186.
- 50, 8—9. 13—51, 2 Tract. Orig. VII
p. 77, 10—78, 4. Euch. Form. 28,
4—5. 39, 20 Instr. I p. 90, 12—21.
- 51, 5—52, 2 Tract. Orig. XIII p. 141,
22—143, 2. II p. 22, 7—12. 21,
3—5. IX p. 100, 24—101, 10. 17.
103, 1—14. VI p. 63, 22—25. 75, 3.
10. 15. VII p. 77, 7. XIII p. 142,
17.
- 51, 5—8 Can. apost. 70. Can. Laodic.
71. 37. 38. 35. Can. Eluir. 50 (v.
Gebhardt und Harnack, Texte und
Untersuchungen etc. I, 3. 1883
p. 49).
- 51, 8 *escas*] Tert. Adu. Marc. II, 18
p. 106. V, 1 p. 275.
- 51, 10 Consult. II, 7.
- 51, 11—17 Euch. Form. 38, 4—6.
39, 21—22. 16, 8—9. 11—12.
17—18. 40, 17—18.
- 52, 3—8 Tract. Orig. XVIII p. 194,
8—20. 197, 14—22. Tert. Adu.
Prax. c. 16 p. 676.
- 52, 4—12 Tract. Orig. IV p. 40,
10—11. 6.
- 52, 9—12 Tract. Orig. XVI p. 170,
12—20. 171, 9—10.
- 52, 13—53, 7 Tert. De bapt. c.
5—8 p. 206, 3—207, 17.
- 52, 13—14 *lator salutis—medice*]
A. 23, 10 *lator legis Moyses*; 6, 2.
21, 12 *Moyse(s) typum Christi*; 53,
8. 10. 11. 13 *Iesus*; 53, 12—13
Theoph. discipulum tuum; 54,
1—3. Tert. Adu. Iud. c. 6 p.
712 (*Christus*) *nouae legis lator*;

- Adu. Marc. IV, 11 p. 181 *medicum Christum*; IV, 8 p. 172 *et ipse mox—ualetudinis*; Adu. Iud. c. 9 p. 726 *saluos—diffitemini*. Tract. Orig. XIX p. 205, 19—206, 5. VI p. 65, 4—7. Euch. Instr. II p. 140, 13—14 *Iesus saluator*; Form. 33, 13—15; Instr. I p. 117, 12—16. Consult. I, 6. 13. II, 10 p. 1125 BC *qui fragilitatis—saluaret*.
 52, 14—53, 7 *iube—fidem*] Tert. De resurr. carn. c. 8 *caro abluitur—illuminetur*. Tract. Orig. XVII p. 187, 16—21. Consult. I, 38 p. 1108 B *Tu autem—perfunde*.
 53, 1 *signo fidei*] Tert. De spect. c. 24 p. 24, 14. Consult. II, 8.
 53, 1—2. 4. 6 *per manus inpositionem*] Tert. Adu. Marc. IV, 8 p. 172 *quibus manus imponens—remediator ualetudinum*.
 53, 3—6 Cypr. Test. I, 21.
 53, 3—5 Tert. Adu. Marc. III, 24. Tract. Orig. V p. 55, 14—56, 15.
 53, 3. 4 *benedictionem... benedixit*] Tract. Orig. VIII p. 93, 1—15.
 53, 8 *Iesus*] A. 52, 13—14.
 54, 1 *errantibus uiam*] Tract. Orig. XVII p. 181, 12.
 54, 4 *tabernaculum*] Tract. Orig. II p. 14, 6. 15, 13. 17, 24. 21, 19. III p. 26, 1. Euch. Form. 51, 17.
 54, 4—5 *qui—deserto*] A. 11, 11—12.
 54, 5 *tu candelabrum—altarium*] Euch. Form. 45, 14—17. — *candelabrum*] Cypr. Test. II, 26 p. 93, 8—9.
 54, 6—7 *panis... uictima... uita et margarita... aratrum*: [Orientius] De epith. p. 244, 4. 5. 7. 8. Explan. 248, 117. 124. 249. 128. 140. 141.
 54, 6 *panis propositionis*] Tract. Orig. III p. 28, 23. VI p. 75, 4. 14. 20. XIV p. 156. 22. 157, 3. Euch. Form. 39, 12. — *uictima uoluntaria*] Tract. Orig. XIX p. 204, 26—205, 1. Euch. Form. 53, 23.
 54, 7 *uita*] Tract. Orig. III p. 29, 19. XIX p. 206, 9 (cf. Testimonia ad 54, 6 *pan. prop.*). [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 43 B. Consult. II, 10 p. 1126 B. Euch. Form. 50, 1—2. — *margarita*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 42 C—p. 43 A. Euch. Form. 47, 11. Tract. Orig. VII p. 80, 18—21. X p. 112, 9—12. — *crystallum*] Euch. Form. 14, 11. 48, 3. — *iugum*] Cypr. Test. I, 13. — *aratrum*: [Phoeb.] Tract. d. f. c. 6 p. 42 C 43 A.
 54, 9 *absconsa*] Tract. Orig. VII p. 80, 21. 81, 7. X p. 112, 10. 12.

III. INDEX NOMINVM ET RERVM.

Abessalon 25, 11.
 Abraham 4, 3, 20, 9 (patriarcha). 13.
 Adam 25, 3, 31, 6.
 Aegyptus 11, 11, 48, 14. = idolorum
 seruitutis figura 6, 4, 5, 33, 15,
 34, 1—2, 8.
allegoriae: abyssus = corda homi-
 num tenebris ignorantiae caecata 47,
 14. agnus anniculus *pascha-*
lis = Christus 33, 15, 34, 8 in
 aqua luto mixta uolutans =
 facta porcina admittens 50, 8, 9.
 arbor crucis Christi = tegmen
 refrigerii 4, 7. arbor ficus et
 tegumenta foliarum = homouet-
 us 31, 10. *cf.* 31, 7. botrus de terra
 repromissionis in palanga re-
 portatus = Christus pendens in
 ligno, adueniens de Maria 30, 5—8.
 butyrum = unctio spiritus 17, 5.
 candor = fides populi Christi 29,
 7. caro suilla = facta porcina 50,
 8. coccum et spartum = signum
 fidelium saluans 35, 6—12. domus
 carceris et homines in uin-
 culis = huius saeculi homines igno-
 rantiae caecitate detenti et diaboli
 peccatis uinculati 47, 10—12. facta
 porcina = opera mala 50, 5, 8—11.
 flumina in deserto = euangelia
 in ecclesia 23, 4—5. fornicaria
 = ecclesia 35, 12—36, 7. mala-
 granata = populus sanguine Chri-

sti censitus 31, 3. mel = dulcedo
 doctrinae Christi 17, 6. pascha *cf.*
 agnus. pomum de ficulneis =
 spiritalis homo et uita 31, 11—13.
 rubeum = passio 29, 8. sabbatum
 = requiescere ab operibus malignis
 50, 3—7. sabbatum sabbato-
 rum = *septimum spatium mille*
annorum mundi, septimus dies dei
 50, 4—5. spartum *cf.* coccum.
 subuectantes botrum = popu-
 lus Iudaicus et populus Christi
 30, 9—12. uinum = passio 39, 5.
cf. Aegyptus, Assyrius, bene-
 dictio, Christus, Damascus,
 Ionas, Maria, Moyses, Osee,
 Petrus, Pharaon, Raab, Sama-
 ria, Seffora.

altarium *Christus* 54, 5.

Aman 25, 7.

angeli: a. filio dei subiecti 7, 6—8,
 2. a. ianitores 41, 6—7. sciebant
 Christum uerbo in uirginem insinu-
 atum esse, sed mirabantur, quod
 tali (humano) habitu et trophaeam
 uictricem (crucem) reportans caelum
 conscenderet 41, 9—11. angelus
 uastator 34, 4.

annus septimus millesimus *hoc est*
septimum spatium mille annorum,
septimus dies dei 50, 4.

Antichristus 3, 12.

ara *Christus* 54, 6.

arbor crucis Christi 4, 7.
 arca testamenti 49, 9.
 Assyrii 15, 8. 13. Assyrius id est diabolus 17, 11.
baptismus his locutionibus describitur: consecrare signo fidei Iesu Christi 53, 1. manus inpositio 53, 1. delictorum ablutio 53, 2. benedictio (= *Geistesmitteilung*) 53, 3. ungere 53, 7; cf. unctio spiritus 17, 5.
 Baruch, filius Neriae, discipulus Hieremiae, in Babylonia prophetauit, prophetiam Hieremiae conscripsit, post Hieremiam mortuum populo praefuit, de Christo prophetauisse dicitur 18, 15—19, 14.
 benedictionis nepotum Iacobi patriarchae modus inmutationem creaturae demonstrabat 23, 1—3. eadem benedictio necnon benedictio, quam Iacob ab Isaac accepit, figura baptismi est 53, 3—6.
 Bersabee 46, 1.
 Bethleem 17, 16. 19, 14.
 candelabrum luminis *Christus* 54, 5.
 Cantica Canticorum 29, 5.
 catechizare 52, 14.
 Christianus 1, 2. 7 *passim*. — Christiani *cognomina*: crucicola, significat 2, 1.
 Christus: deus et dei filius 3, 7 *passim*. ex deo et in eo deus 4, 2—3. dei uirtus et sapientia 12, 14. uerbum dei 8, 14. 10, 5—6. 8—9. 11—13. principium 6, 13. ueritatis origo 6, 12. lux 48, 2. princeps angelorum et regum 7, 6—8, 2. credentium deus 6, 3. dominus 2, 12. 14. dominus dominorum 13, 6. 11. Christus Christorum 13, 6. 11. rex regum 13, 6 (cf. 13, 12—14, 10). semper et ubique

regnat 46, 12. — ex deo natus 8, 6. ex utero cordis sui pater eum genuit 8, 14—15. primogenitus, uerbo editus, ore prolatus, 8, 10—11. cf. 8, 11—12, 6. 17, 15. — in eius arbitrio et ad eius uoluntatem deus caelum et terram fecit 6, 14—16. 10, 8—9. ad eius imaginem et similitudinem deus hominem fecit 6, 16—7, 4. *locutus est per scriptores Veteris Testamenti* 3, 1—4 *passim*. Abraham et Iosua eum uiderunt 4, 3—8. 7, 15—8, 2. in columna nubis praecedebat Israelitas 11, 12. tertia die in monte Sina apparuit dominus 38, 11. praeuidebat ab initio antichristum uenturum 3, 12. — duo aduentus eius 3, 8 *passim*. — humilitas primi aduentus eius 29, 8—10. 32, 5. 33, 9. natiuitas, habitus uestis, passio, resurrectio eius 19, 8—9. uerbo in uirginem insinuatus 41, 9. ex uirgine natus 17, 15. 18, 7. uuluae intaminatae iaculatus 8, 11. 19, 10. flos patriarcharum secundum carnem 18, 5. ex semine Dauid in Bethleem natus 17, 16. 19, 14. 21, 5. die octauo circumcisisus 17, 4. 20, 9. munera a magis accepit (= spolia Samariae detraxit) 16, 1. 9. 17, 7—9. butyrum et mel manducauit 17, 3. intinctus est in Iordannem 34, 9. peccatum non habuit 26, 12. iustus erat 36, 13. docuit et omnem ueritatem dei demonstrauit 17, 9—10. 4, 11. uirtutes magnas fecit 4, 11. cf. 54, 1—3. anniculus dictus est, quia unum annum praedicauit 34, 8—9. maledictam passionem sustinuit 25, 5. cf. 2, 11. 25, 4—37, 19. 39, 5—40, 1. 44, 2—3.

pati necesse habuit, ut scripturae complerentur 26, 13. tertio die a mortuis resurrexit 37, 19—39, 4. in caelos ascendit et ad dexteram patris sedet 40, 1—42, 8. — adueniente eo restitit circumcisio puerorum 21, 16. neminem circumcidit 22, 3—9. circumcisionem noui testamenti ostendit 24, 8—15. adueniens ecclesiam aedificaturus erat de populo incircumciso 22, 1—2. repudiata synagoga adsumpsit sibi ecclesiam 36, 8. ecclesiam de fornicatione idolorum accepit 35, 13—36, 3. populum suum de idolorum seruitute et de diaboli potestate liberauit 6, 5—6. 34, 1—8. sanguine eius fideles censiti sunt et saluabuntur 31, 2—3. 34, 5—35, 12. absconsa beneficia praestat 54, 9. — mundum igni cremabit 35, 10. claritas regni secundi aduentus eius 42, 8—45, 3. — Christi *cognomina*: tabernaculum, candelabrum luminis, altarium, panis propositionis, ara, uictima uoluntaria, uita, margarita, crystallum, iugum, aratrum 54, 4—7. *cf. allegoriae*, Ionas, Moyses.

cibus caelestis manna 49, 2.

circumcisio: c. signum generis, non salutis 21, 6. c. carnis et c. cordis 20, 5—25, 3. c. noui testamenti 24, 11. c. Christianorum 24, 15.

cornu illud, unde reges Iudaeae unguebantur 13, 7.

Damascus figura paganorum bene credentium 17, 11.

Dan 46, 1.

Dauid 16, 1. 17, 16. 18, 4. 21, 5. 30, 4. sanctissimus D. 27, 9.

dei profani 49, 3.

deus(diunitas): omnipotens, inuisi-

bilis, immensus, incomprehensibilis 3, 5. uiuus 15, 9. unus ex quo Christus et in quo deus 4, 2. uterus cordis dei 8, 14. praescientia diuinitatis 4, 7. remota est diuinitas a coitibus humanis nec miscetur complexui 8, 7.

Deuteronomii, sacri uenerandique libri, uox 2, 15.

diabolus 6, 6. 17, 12. 34, 7: inuisor qui protoplastum fefellit et mortem in orbem terrarum induxit et populum Iudaeorum decepit et sensum cordis Simonis occupauit 45, 10—13. inimicus est patrum Simonis et oculos cordis eius caecauit et inuidet ei 47, 2—3. 48, 13. peccata diaboli 47, 12.

ecclesia: synagogae praeposita est a Christo 36, 8. *allegorice dicitur* uxor fornicationis, fornicaria 35, 13. 36, 4. omnibus aduenientibus ad se quaestum fidei non negat 36, 7. habet intra se populum rubeo sanguinis Christi censitum 31, 2. *cf.* 35, 11. secundo aduentu Christi saluabitur 35, 9—12. *cf.* Raab.

Efrem 23, 1. 53, 5.

Enoch 25, 1.

Esaias receptissimus 15, 6.

Euagrius *cum epistolio misit Altercationem Valerio* 1, 3.

euangelia = flumina in deserto 23, 4—5. plenitudo euangeliorum 19, 13. 44, 1. reuoluere plen. euang. 22, 6.

Ezechias rex Iudaeae 31, 14.

Ezechielus propheta duos aduentus Christi significabat 34, 12—35, 6.

facta porcina 50, 8.

fides (= *regula fidei, symbolum?*) 17, 4. 7.

fornicatio idolorum 35, 13.

gentiliter (= paganorum more, *fortasse* = generaliter) sumere cibos et uinum 48, 7.

Hieremias receptissimus prophetarum 5, 1.

Hiericho 35, 8. 49, 8. 12.

Hierusalem 15, 9. 27, 6.

Iacob 23, 1. 53, 4.

Iesus 53, 8. 10. 11. 13.

Iesus Christus 24, 3. 53, 1.

Iesus filius Naue 24, 1. 35, 8. 49, 7.

uidit christophaniam 7, 15—8, 2.

incircumcisi multi cum Iudaeis crediderunt in Christum 22, 8.

inmutatio creaturae 23, 2.

inpositio manus *cf. baptismus*.

Iob 25, 1.

Iohannes noster prophetico ore clamans = *euangelista et auctor Apoc.*

Ioh. 11, 1—2 *cf.* 44, 2.

Ionas typum Christi demonstrabat 38, 12—14.

Iordannes 7, 16. 34, 9.

Isac 53, 3.

Iudaea 31, 14. 45, 14.

Iudaeus *subst.* 1, 1. 6. 2, 6 *passim*.

Iudaei obliti beneficiorum dei profanos deos, quos colerent, postulerunt 48, 14—49, 3. *legi ciborum astute fraudem faciunt* 51, 2—5.

lex (= *Vetus Testamentum uel religio V. T.*) 1, 1. 6. 2, 4. 23, 10. lex christiana (= *euangelium*) 2, 1.

lex noua (= *euangelium*) 10, 12.

Machabaei = *libri Machabaeorum* 49, 13.

magi 17, 8.

Mambre 4, 3.

Manasse 23, 1. 53, 5.

manna caelestis cibus 49, 2.

Maria: uirgo 18, 4. *appellatur* uirga (de radice Iesse) 18, 2—3. ex semine

Dauid processit, ex qua Christus

18, 4—5. Christus uuluae intaminatae eius iaculatus 8, 11 (*cf.* 18, 1—19, 14). ex genere terrigeno fuit 30, 8. *allegorice nominatur* terra repromissionis 30, 8.

Matthaeus, apostolus publicanorum, incircumciscus 22, 7.

Melchisedech 25, 1.

Moyses: sanctissimus 12, 9. typus

Christi 6, 2. 21, 12—14. gentium incredibilium deus 6, 2. 3. pascha

celebrauit in imaginem Christi 33, 15. populum de Aegypto, de Pharaonis seruitute liberauit 6, 4. 5

(*cf.* 34, 1—5). lator legis *nominatur* 23, 10. faciem uelabat 12, 10. botrus

et malagranata et pomum de ficulis ad eum adlata sunt 30, 5—31, 13. iubetur altare de lapidibus

non circumcisis aedificare 21, 17—22, 1.

mundus igni cremabitur 35, 10.

Nabuchodonosor barbarus 52, 5. 7. 8.

Nazoraeus Iudaeus = *nasiraeischer*

Jude 2, 6.

Nerias, pater Baruch 18, 15.

Nineuitae 38, 12.

Noe 25, 1.

Osee typus Christi 35, 12. O. testatur Christum tertio die a mortuis

resurrexisse 38, 6.

panis propositionis 54, 6.

pascha 33, 15. 34, 3.

patibulum crucis 25, 6. 7. p. mortis 25, 13.

patriarcharum flos Christus 18, 5. *cf.* primi sanctorum.

peccata diaboli 47, 12. peccatum mortale 26, 11.

Petri nomen significat apostolum gladiis petrinis spiritaliter corda circumcidere 24, 1—6.

Pharao *imago diaboli* 6, 4. 6. 34, 2. 7.

plenitudo euangeliorum 19, 13. 22, 6. 44, 1.

primisanctorum = (patriarchae) 24, 15.

prophetae 15, 6. 26, 12. unito spiritu fruenter nominantur 5, 13.

prophetare 15, 10 *passim*.

prophetia 19, 3.

Raab meretrix figura ecclesiae 35, 6. 8.

Rebecca 22, 14.

regnum secundi aduentus 42, 9.

sabbata imaginaria requies septimi diei 49, 6. 7. sabbatum humanum 49, 15. sabbatum sabbatorum (*cf.* annus) 50, 4. sabbata tenera sancta deo 50, 6.

Salmanassar rex Assyriorum *per errorem ab auctore loco Sanherib regis nominatus* 15, 8. 10.

Salomon 45, 7. 9. 14—46, 11. de Christo filio dei iusto prophetauit 36, 13. laudatur *Ecclesiastici (et Prouerborum)* auctor 11, 7. 13.

salus 52, 4. 13.

Samaria (*opp.* reges Iudaeae 13, 8) 13, 7. S. figura paganorum bene credentium 17, 10. spolia Samariae = munera magorum 16, 1. 9. 17, 7—9.

sancti *cf.* primi sanctorum.

scriptura = *Vet. Testam.* 51, 6. scripturae *Veteris Testamenti* 24, 8. 26, 1. 13. 37, 19. 40, 2. 45, 5.

Seffora 21, 8. S. synagoga intellegitur 21, 14. 15.

semen Dauid 17, 16. 18, 4. 21, 5.

seruitus idolorum 6, 5. 36, 3.

signare 34, 4. 35, 2. 11. *cf.* signum fid. Chr.

signum fidei Iesu Christi = *signum crucis per baptismum inpositum* 53, 1. *cf.* 31, 2—3. 33, 14—35, 12.

Simon Iudaeus *disputator* 1, 1. 6 *passim*.

Simon Petrus *cf.* Petrus.

Sina mons 38, 12.

Sion filia 15, 16.

spiritalis homo = interior homo (*opp.* uetus homo) 31, 10—12. spiritalis uita 31, 13.

spiritus 17, 5. 18, 10. spiritus unitus, quo prophetae fruebantur 5, 13. *cf.* uerbum

synagoga 4, 11. 21, 14. 36, 8.

tabernaculum *Christus* 54, 4.

terra repromissionis 30, 5. 8. 31, 13.

testamentum nouum = *Christiana religio* 22, 12. 23. 3. 24, 11.

testamentum uetus = *Iudaica religio* 22, 12.

Theophilus Christianus *disputator* 1, 2. 6 *passim*. appellatur Christianae legis doctor 2, 1. lator salutis, aegrotorum bonus medicus 52, 13 —14. discipulus Iesu 53, 13. *Simon ab eo petit*: iube me catechizari et signo fidei Iesu Christi consecrari 52, 14. Th. ungitur Simonem 53, 7. Triuia nomen Astartes deae (*loc. script. sacr.*) 46, 4.

Valerius accepit *Altercationem epistolarem* 1, 3.

uastatio: u. mundi 34, 11. u. non signatorum 35, 2.

uerbum, ubi expectes spiritum sanctum („*Binitarismus*“) 41, 9. *cf.* 18, 10.

uictima uoluntaria *Christus* 54, 6.

uinum Christianorum 51, 5. uinum Iudaicum 51, 7.

unctio Samariae (*opp.* cornu, de quo reges Iudaeae unguebantur) 13, 7.

unctio spiritus (= benedictio) 17, 5. *cf.* *baptismus*.

ungere *cf.* *baptismus*.

uulua intaminata 8, 11. *cf.* 19, 10.

Zacchaeus, princeps publicanorum, incircumciscus 22, 7.

IV. INDEX

VERBORVM ET ELOCVTIONVM.

- ab** (= **ex**): **ab** Aegypto liberati 48, 14 (*sed* de Aegypto... liberavit 6, 4).
- ablatius, ubi** in *c. abl. exspectes*: fronte censemur 34, 10. fronte signati 35, 11. — *abl., ubi accusatiuum exspectes*: XL annis regnavit 45, 14. — *cf.* in.
- ablutio** delictorum 53, 2.
- absconsa** beneficia 54, 9.
- abundantia**: nouimus et scimus et colimus 3, 6. sicubi in loco 5, 14. loquitur dicens 5, 19. uelaminis tegmen 12, 10. uocabulum nominis 12, 16. corda et praecordia 14, 9. sacramentum ante praedictum 34, 5. ille... hic 45, 10. 12 (*cf.* et Abessalon... pependisse illum in arbore legimus 25, 11). rem manifestam et in luce positam 45, 13. custodiendum seruandumque 48, 6. increpat et obiurgat 49, 4. quaeque debeant... esse edenda et quaeque execranda 48, 8. desiderat requiescere te debere 50, 3.
- abyssus** 47, 14.
- accipere**: **a.** probationem 7, 14. **a.** Esaiam 15, 6 (*cf.* receptissimus). **a.** nomen 24, 6. **a.** rationem 26, 6. **a.** uxorem 35, 12. **a.** uinum prohibitum 51, 5. 6.
- accumulare** testimonia 5, 12.
- accusatiuus graec.**: omnia... praecurrebat 21, 13. — **accus. c. infin.**: post cogitatione 25, 4. *cf.* cupere, praecipere.
- acutus**: gladius utraque parte a. 7, 16.
- ad sensu finali**: **ad** caedem patris parricida fuit 25, 12. **ad** praedicationem... cum mitteretur 38, 12. **ad** tuam agnitionem confirma me 53, 13. — **ad** (= secundum) 6, 15. 16. — **ad cum accusatiuo, ubi accusatiuum exspectes**:... misisset ad Hierusalem 15, 9. — **ad** (= *in Bezug auf*): quem nunquam uidi ad faciem 53, 9.
- adducere** testimonium 18, 14.
- adeo abundat**: quia sciebat..., adeo... praefuit 19, 4. 5. — **adeo** (= itaque) 12, 14. 21, 17. 24, 5. 45, 8.
- adiectiuum genetiui uice**: coitus humani 8, 7. *cf.* neutrum adiectiui uice subst.
- adloqui** populum 19, 3.
- admittere**: **a.** mortale peccatum 26, 11. **a.** facta porcina 50, 8.
- adparati** largis dapibus 49, 2.
- adsenescere** 17, 17.
- adsumere** (*opp.* repudiare) 36, 8.
- aduerbium adiectiui loco**: recale su-

- perius...lectionem (*pro* superiorem
...lectionem) 26, 7.
- adultus Christus 17, 9.
- aequo *adverb.* 4, 8.
- aestuari cogitatione 25, 4.
- agnitio tua (*i. e.* dei) 54, 1.
- ait *orationi rectae praemittitur* 2, 1.
3, 9. 13, 9. 21, 17. 26, 8. *intra*
locum biblicum ponitur 6, 14.
- alibi 27, 3.
- alius: *cf.* unus *et declinatio.*
- altarium 54, 5 (*sed altarem loc. bibl.*
21. 18).
- altercatio legis 1, 1. 6.
- amaritudo peccati 31, 7.
- ambigere *c. inf.* 50, 7.
- animalia, *opp.* pisces 48, 8.
- anniculus 34, 8.
- ante (*adu.*) praedictum 34, 5.
- anticipatio subiecti*: intellege botrum
illum...quod...figura fuit 30, 5.
- apud: dicens a. Salomonem 11, 7. a.
Esaïam 28, 6. 43, 15. a. Hieremiam
28, 9. a. Zachariam 28, 16. audi...
a. Danihelum 42, 8. 9. inuenies
a. Iohannem 44, 2.
- aqua luto mixta 50, 9.
- argumenta uerborum = *Wortge-*
klingel 2, 4.
- asyndeton*: benedicens Efrem et Ma-
nassen, inmutans manum, dexteram
minori superponens 23, 1. libidi-
nem — fornicationem 24, 13. te-
nere, sancta 50, 6 *et saepius.* —
primo huius dicti accipe rationem,
recole superius...lectionem 26, 6.
suffecerat...dixisse adiungit
dicens 32, 1. sapientiae dictum
existimas; ignoras 12, 13.
- attractio*: principium..., qui est Chri-
stus 6, 13, 14. Christo, quod est
uerbum dei 10, 9. anno, quod
sabbatum sabbatorum intellegitur
- 50, 4 (*sed* Christo, qui est lux
48, 2).
- auctor = *Gewährsmann* 13, 1 *passim.*
- audenter 2, 13. 16, 13.
- audire: a. de circumcisione 23, 9 (*sed*
a. claritatem 42, 8).
- auditor patiens 2, 2.
- augmentum uitae 31, 14.
- aut *in interrogationis enuntiatio* = et
24, 9. *cf.* uel.
- azymae 51, 14.
- bellica arma 49, 9.
- bene credere 17, 11.
- benedicere 23, 1. 53, 4.
- benedictio 53, 3. 4. *cf. baptismus*
in Indice nom. et rer.
- botrus *masc.* 30, 5. 11. 14. 31, 1.
- brachylogia*: adduco alium testi-
monium, ..., Baruch Neriae filium
(*pro* add. a. t., ..., testimonium
Baruch Neriae filii) 18, 15. ita
(*scl.* ut oportet) 19, 12. 20, 5. 6.
- butyrum 15, 17. 16, 8. 17, 3. 5.
- caecare oculos 47, 3. corda 48, 1.
- caecitas ignorantiae 47, 12.
- calculus 21, 9.
- carnes suillae 50, 8.
- catechizare 52, 14.
- celebrare: c. circumcisionem 20, 8.
22, 13. c. sollemnia uotorum facta
25, 10.
- censere (= signare *cf.* 35, 11): san-
guine (Christi) fronte censemur 34,
10. censitum 31, 3.
- cetus 38, 13.
- circumcidere *aliquem* 20, 14 *passim.*
c. carnem 20, 12. c. praeputium
24, 9. c. corda 24, 5. c. *cum dupl. ac-*
cus. ut circumcidamus nos libidinem
etc. 24, 12. circumcisis 20, 13.
25, 3.

circumcisio 20, 9 *passim*. c. puero-
rum 21, 17. c. carnis 22, 13. c.
cordis 22, 13. 24, 8. 25, 2. c. noui
testamenti 24, 11. c. Christianorum
24, 15.

circumsistere (= circumponere): mare
circumstetit undas 49, 1.

coccinum *subst.* 35, 8.

coccum 35, 7.

cogitare: Christum... credere cogi-
tabo 5, 16.

cogitatio *cum acc. c. inf.* 25, 4.

coitus humani 8, 7.

concupiscentia libidinis de corde con-
cipitur 24, 10.

condicionalium enuntiatorum formae:

nec... inuenies..., nisi... intellegas

6, 11. si uelis credere, poteris...

inuenire 6, 12 (*cf.* 11, 1. 31, 11).

si remoueas incredulitatem, au-

dies ueritatem 16, 10. accipe...,

si poteris uel sic credere 7, 14.

non poterant... accipere, nisi...

dicerentur 12, 15. angelus suffo-

cabat, nisi Seffora... circumcidisset

puerum 21, 8. potuerat autem

deus, si uellet 25, 2. nec aliter

potuerat... liberari, nisi... occi-

deretur... celebraretur... signa-

rentur 34, 1. uolueram quidem cre-

dere, si non me... reuocaret 45, 6.

nisi... probatum fuerit, periclitor

48, 10. si uolueris cognoscere, oportet

te credere 3, 2. — *cf. indic.,*

temp. usus.

confirmare (= „stärken“; *non signi-*
ficat hoc loco „firmeln“) 54, 1. 3.

confringere inpetum libidinis 32, 4.

coniugatio: erint *pro* erunt (*loc. bibl.*)

16, 14. censitum 31, 3. — *coniug.*

fit per formas uerbi esse et parti-

cipia act.: beneficia praestans es 54,

9. dicturus es (*pro* dices) 30, 13. 31, 4.

coniugium (coniugium *cod. B*, conu-
bium *cod. C*, concubitus *cod. V*)
50, 9.

coniunctiuus: *cf. condic. enunt. form.,*
indic., quod.

conlocatio uerborum insolita: ego te

cum *pro* c. e. t. 2, 5. ista quid

se habeant *pro* qu. i. s. h. 16, 7.

adultus cum *pro* c. a. 17, 9. uerbo

genitum *post* ore dei prolatum 17,

15 (*cf.* 8, 10). illum Hieremias *pro*

H. i. 19, 4. filius Moysi cum *pro*

c. f. M. 21, 7. populum terga uer-

sum Christo dantem *pro* populum

uersum terga Christo dantem 30, 10.

cibos praeterea *pro* pr. c. 48, 7.

cibos autem quod ambigis mandu-

care *pro* q. autem amb. c. m. 50,

7. uinum... ostende mihi... ubi

prohibitum acceperis *pro* o. m....

ubi uin. pr. a. 51, 5. 6. uides...

exeuntibus patribus tuis... quia

Christus erat, qui... praecedebat

eos *pro* u. quia Ch. e. q. pr. ex-

euntes patres tuos 11, 11.

comparatiuus loco fere positiui: supe-

rius 20, 10 *passim* (*sed* supra 10, 8).

complexus 8, 8.

conprobare testimonia 20, 7.

conscendere caelum 41, 11.

constructio ad sensum: unum (po-

pulum) terga dantem 30, 10.

construiones Altercationi peculia-

res: quod... quod 4, 6. quid...

quid... quae 16, 7—9. qui...

qui... quia 19, 2—4. quia...

quam... quam... quomodo... qui

20, 7—11. qui... cuius... quod...

qui 25, 8—11. quod... quod...

qui... quos 48, 13—49, 3.

contegere: c. sensum 12, 9. c. corda

12, 11. c. pudenda 31, 7.

contradicis saluti tuae 52, 4.

copulare sibi sororem in coniugio
50, 10.

cornutus 30, 4.

creatura 23, 2.

credere: c. *cum dat.* 15, 6 *passim.* c.

Christum deum 12, 11. c. in (Iesum)

53, 9. c. (= cognoscere) 16, 8.

cremare saeculum igni 35, 10.

crucicola *cognomen Christiani* 2, 1.

crucifigere 2, 11. 25, 8.

crystallum *Christus* 54, 7.

cultura idolorum 34, 8.

cum *coniunctum cum interrogatione*

directa (= *denn*): cum ... quae

fuit prurigo et amaritudo peccati?

31, 6—8.

cupere *cum accus. c. inf.* 53, 12.

custodire: c. fidem 17, 4. c. sabbatum

48, 6.

cutis: supra cutem 31, 9. c. squa-

mea (piscium) 51, 2.

dapes largae 49, 2.

dativus commodi: accipe ... interro-

gationi tuae responsum 5, 18. cui

ergo tenuit dexteram ... nisi Chri-

sto 14, 4 (*sed cf.* 13, 13). Nine-

uitis cum mitteretur 38, 12. cru-

cem ... sibi portasse 44, 3. caecis

oculos cordis inluminas 54, 3. —

dativus pro a cum abl.: Abrahae

tres uisi sunt.

de (= ex uel a): exeuntibus patribus

tuis de Aegypto 11, 11. Christi ...

aduenientis de terra repromissionis

id est de Maria 30, 7. de domo

seruitutis aut de pressura Phara-

onis liberari 34, 1—2 *al.* — de

(= secundum): quod caelum ... de

Christo ... fecerit 10, 8. 9. — de

cum ablatiuo loco genetiui: pomum

de ficulneis 31, 12. praeputium de

corde 24, 9. — cornu illud, de quo

... unguebantur 13, 8. concupiscen-

tia de corde concipitur 24, 11. —

de *cum ablatiuo loco ablatiui*: de

sanguine signari 34, 3 (*sed sanguine*

34, 10). de piscibus uescitis 51, 2.

de quo agno ... pascha celebrauit

33, 14.

debellare 35, 8. 49, 8. 12.

debere *abundat* 48, 8. 50, 3.

declinatio: alium *acc. neutr.* 18, 15.

istum *acc. neutr.* 35, 10. alio *pro*

alii (*loc. script. sac.*) 24, 14.

deficere *intr.* 13, 7.

deformitas Christi hominis 29, 9.

deinceps (= deinde) 3, 6.

deliberatio 45, 7.

delinquere (= peccare) 46, 1.

demonstrare (= significare) typum

Christi 38, 13 *cf.* 29, 7.

dicere = *meinen* 15, 16. 18, 10.

dictum (sapientiae) 12, 13. *cf.* 26, 3. 6.

diffidentia 48, 5.

dignari 7, 1. 54 10.

dilatare (= multiplicare) 53, 6.

diuinitas (= deus) 4, 7. 8, 7.

docere (= praedicare *cf.* 34, 9) 4,

11. 17, 9.

doctor christianae legis 2, 2.

doctrina (= praedicatio) 17, 6.

domus: de domo 34, 1. in domo 35, 9.

in domibus 34, 5. d. seruitutis 34, 1.

dulcedo (doctrinae) 17, 6.

dulciter manducare 51, 5.

edere (partum) 18, 14.

edisserere 5, 14. 8, 3.

editus uerbo 8, 10.

eliberatio 34, 1.

ellipsis] *attributi*: alios *post* multos

22, 8. quosdam *ante* cibos 50, 7.

enuntiati: audi Christum dicen-

tem *post* item 28, 6. 9. 10. 12.

14. 16. 29, 1. 3. 14. 30, 2 (*cf.* 27,

- 11). *obiecti*: ea *ante* a 25, 11. Christum dicentem *post* audi 29, 10 (*cf.* 27, 11). *relationis*: in eo *ante* ad cuius 6, 16. ac sus *post* similiter 50, 8. *subiecti*: Christus *ante* dicit 29, 5 *passim*. deus 20, 16 *passim*. eum *post* ergo 17, 16. eum *ante* esse 25, 7. te *ante* manducare 50, 7. *temporum uerborum*: accipies *post* benedictionem 53, 3. ago *post* gratias 53, 10. dicit 5, 8 *passim*. dixit *post* candorem 29, 7 (*plane eadem ellipsis in codd. praeter B¹ 39, 5 inuenitur*). dixit *post* deus 4, 16 *passim*. *ellipsis copulae* est, sunt, erat, esse 3, 9. 8, 11. 14, 9. 31, 15. 41, 9 *passim*. enarrare (= explicare) 16, 7. errulus (= errans) 45, 13. erubescere 26, 2. esca 51, 8. esse (= *bedeuten*): ficum peccatum non esse 31, 6. *cf.* 38, 14 (fuit) *al.* et (= etiam) 2, 2. 17, 4 *passim*. ex *cum ablatiuo loco genetiui*: quaeque debeant ex animalibus et piscibus esse edenda 48, 8. exaudire (Christum) = credere (*cf.* Tert. adu. Iud. c. 7 et Esai. 45, 1) 14, 6. exempla prosequi 5, 10. exordia natiuitatis 11, 7. exprobrare deum uiuum 15, 9. execrare (exacrare [= *exsacrare*] *cod. B*) *scl. cibis* 48, 9. exsucare 51, 4. facere Christianum, facere Nazoraeum Iudaeum 2, 5. 6. facta sollemnia uotorum 25, 10. ficulnea *subst.* 31, 4. 12. figura (= *τύπος cf.* 35, 12) 30, 7. 9. 31, 2. 11. 35, 6. fornicaria 36, 4. 5. fornicatio 24, 14. 36, 3. forn. idolorum 35, 13. 36, 2. forte (= *ἄν*) 16, 11. frui spiritu unito 5, 13. fulciri beneficiis 48, 14. *genetiui usus rarior*: rubeum sanguinis 31, 3. uxor fornicationis (*ex loc. bibl.*) 35, 13. genitus uerbo 17, 15. gentiliter (= gentium, paganorum more; *fortasse* = generaliter, sine discrimine, *sicut auctor genus cum gens promisce adhibet*) 48, 7. genus (= modus) 11, 6 17, 8; (= gens [Iudaeorum] *cf.* 26, 2) 21, 6. 25, 9. 49, 4.; g. terrigenum 30, 8. *genus substantiuorum*: dies *masc.* 17, 4. 38, 7. 49, 7; dies *fem.* 38, 11, 49, 10. azymae 51, 14. folia *fem.* 31, 7. 10. malagranata *fem.* 30, 13. 31, 1. trophaea *fem.* 41, 10. crystallum *nom.* 54, 7. typum *nom.* 21, 12. 35, 12. quod sabbatum 50, 4. sabbatum uero, quem... 48, 5. sabbata *fem.* 49, 6. 50, 6. maiorem signum 18, 7 (*sed hoc signum* 35, 6). libellum... quod (*loc. script. sacr.*) 36, 10. gestare (arcam testamenti) 49, 10. gibberosos (*opp.* rectus) 2, 7. gratanter accipere 1, 5. gratulari in *aliqua re* 25, 10. habere circumcisionem 20, 9. 25, 2. h. necesse pati 26, 13. h. libenter 20, 13. habitus: h. uestis (Christi) 19, 8. h. (Christi ascendentis in caelos) 41, 10. heremus 49, 1.

humilitas primi aduentus Christi 29,
9. 32, 5. 33, 9.

iaculatus (= natus) 8, 11. *cf.* 19, 10.
ianitores angeli 41, 6.

idola 6, 5 *passim*.

ignorantia 12, 9. 12. 47, 11. 48, 1. 2.
54, 8.

ilex Mambre 4, 3.

illic 11, 13. 29, 14. 33, 9.

imaginaria requies septimi diei 49, 7.

imago (= τῶπος) 21, 13. 33, 15.

in *sensu finali*: petierat in perditionem 25, 9. in sanitatem... accepisse 31, 15. de quo agno in imaginem Christi 33, 14. — in (= per): quod caelum... in Christo... fecerit 10, 8. 9. — in *cum ablatiuo*, *ubi ablatiuum exspectes*: in columna nubis praecedebat 11, 12. in palanga... reportabant 30, 6. in humeris sibi portasse 44, 3. in fenestra suspendit 35, 7. homines in uinculis oppressi 47, 11. in qua deus delectatur 50, 6. fecit in Christi arbitrio 6, 15. in coniugio copulas 50, 9. cetera... in multitudine... permixta 51, 3. in aduentu 34, 6. 35, 9. in primo aduentu suo 29, 8. 34, 6. in secundo aduentu 34, 10. in sabbato 49, 11 (*sed* sabbato 49, 11. 13. 14). in... anno 50, 4. — in Bethlehem 17, 16. — in *cum abl. pro in cum acc.*: in caelis ascendit 40, 1. ascendente Christo in caelis 41, 6.

incircumciscus 22, 2. 8.

incognitae solitudines 46, 6.

incomprehensibilis (deus) 3, 5.

incredibilis (*opp.* credens) 6, 2.

incredulitas 15, 16. 16, 10. 14.
54, 8.

incredulus 5, 17. 18, 12.

increpare 49, 4.

indicatiuus cum coniunctiuo promisce adhibitus: intellegitur aut... acceperit 16, 8. 9. qui in domibus erant 34, 5 *et* qui in domo eius essent 35, 9. acceperis... prohibetur... uetamur 51, 6. 8. — *indic. pro coniunctiuo*: uolo edisseras, quomodo est filius dei 8, 3. *cf.* 5, 13. agitur, si uirgo potuit parere 18, 11. ostendi, quomodo Moyses... fuit *et*... praecurrebat 21, 12—14 *passim*. — suffecerat 32, 1. — *cf. condic. enunt. form. et quod*.

indubitanter 3, 4.

infernus = *die Hölle* 38, 14.

infidelis (= incredulus) 19, 1. 54, 2.

infinitiuus usus rarior: mihi credere persuades (= *du überredest mich, daß ich glaube*) 20, 10. cum... misisset ad Hierusalem exprobrare deum 15, 8—9. cum Iesus ueniret Hiericho debellare 35, 7. cum uenerit Christus... cremare 35, 10. periclitor credere *pro p. fide* 48, 11.

inimicus *c. gen.* 47, 2. *c. dat.* 26, 1.

inluminare (caecis oculos cordis) 54,

3. inluminatus (de singulis) 47, 5.

inmensus (deus) 3, 5.

inmerito 12, 9.

imminet (sanguis) 21, 9.

inmutare manum 23, 1.

inmutatio creaturae 23, 2.

inpetus libidinis 32, 4.

implere: i. *aliquid in aliquo* 16, 11.

52, 9. i. sacramentum praedictum 34, 6.

inpositio manus (*cf. baptismus in Indice nom. et rer.*) 53, 2. 4. 6.

insinuatus (in uirginem Christus) 41, 9.

intaminata uulua 8, 11. *cf.* 19, 10.

interpretari *sensu pass.* 36, 5. *cf.* 15, 4.

- intingere in Iordannem (= baptizare) 34, 9.
 intra 31, 2. 45, 14.
 inuectio Ambacuc prophetae 52, 9.
 inuenire *c. dupl. accus.* 31, 13.
 inuisibilis (deus) 3, 5.
 inuisor ille, qui protoplastum fefellit 45, 10.
 iste (= hic) 34, 11. 35, 10. 47, 11.
 — *cf. declinatio.*
 item 5, 6 *passim.*
 iubere ut 7, 10. 18, 14 (*sed cum acc. c. inf.* 19, 4. 52, 14).
 iungere sanguinem cum sanguine 50, 10.

 largae dapes 49, 1.
 lator legis Moyses 23, 10. lator salutis Theophilus 52, 13.
 lectio (Deuteronomii) 26, 7.
 lenocinium sermonum 2, 3.
 libenter habere (*opp. aegre ferre*) 20, 13.
 liquamen 51, 4.
 (in) loco = *am rechten Ort* 5, 14.
 locutiones Euagrio peculiares: illud uolo edisseras 5, 13. *cf.* 8, 3. — erras, Iudaeae 6, 11. 7, 6. 12, 8. 15, 15. — audi... prophetam dei dicentem 19, 14. *cf.* 27, 6. 11. 36, 9. 51, 8. *omisso* dicentem 32, 6 (*sed exstat in RCV*). — et sic 17, 4. 7. 34, 10 *al.*
 ludibriosa passio 25, 5.
 lumen ueritatis 47, 3.
 lus uerborum: hoc est uerbum, quod uerba nostra sanauit 10, 5. uirga... uirgo 18, 3. 4.
 lutum 50, 9.

 maledictus 25, 5. 7.
 manducare 15, 17. 17, 3. 50, 7. 51, 8 (*semel* uescitis 51, 2. *semel* edenda 48, 9).
 manifesta probatio 24, 7. 45, 5. m. ueritas 49, 10.
 manifestare (occulta et inaudita) 48, 4.
 margarita *Christus* 54, 7.
 massa ficus (*ex loc. bibl.*) 31, 15.
 medicina 31, 15.
 mel 15, 17. 16, 8. 17, 3. 6.
 meminisse (nihil de *aliquo*) = commemorare 19, 6.
 misceri complexui (*pro se miscere complexui*) 8, 7.
 modi: *cf. condic. enunt. formae, indic., quia, quod, quoniam, temp. usus.*
 modo = *nur* 8, 3. — *sensu temporali* 45, 11. — si modo (= *dummodo*) 2, 3.
 mors crucis 29, 10.
 mortale peccatum 26, 11.
 morticina (animalium) 48, 9.
 mundus (= terra) 10, 11. (= *saeculum*) 34, 11. *cf.* 35, 10.
 mundus ab operibus malis 50, 5.
 murra 17, 9.
 mysterium 17, 14.

 natiuitas (= praehistorica origo filii dei) 11, 6. (= *historica origo filii dei, conceptio et partus*) 14. 10. 17, 3. 19, 8.
 natum (ex uirgine) *in loco* 17, 15 *significat Christum de spiritu sancto conceptum sed a Maria naturaliter partum esse; cf.* 17, 16. 17. 18, 7—14.
 nec (= non) ultra 52, 14.
 necdum 15, 15.
 necesse habere pati 26, 13.
 negare (quaestum fidei) 36, 7.
 neutrum adiectiui uice substantiui:

- rubeum (= rubor) 29, 8. *cf.* 31, 3. certa Iudaeae 45, 14. occulta et inaudita 48, 3. morticina illorum 48, 9.
- nominatiui usus rarior*: apostolus... Simon dictus est et postea Petrus nomen accepit 24, 5.
- non *pro* ne 2, 7.
- nox diem clausit 39, 6.
- nullus: omnibus aduenientibus... nulli negat 36, 7.
- numeralia*: septimus millesimus annus (*pro* septimum spatium mille annorum) = *siebentes Jahrtausend* 50, 4.
- numquid 14, 10 *al.*
- obiurgare 49, 4.
- occupare (sensum cordis) 45, 13.
- oculi cordis 47, 2. 54, 3.
- omnipotens (deus) 3, 5.
- orbis terrarum 45, 12.
- ostendere *c. dupl. acc.* 30, 10.
- ostentare 29, 10.
- palanga 30, 6. 9; *cf.* „*Epilegomena*“ § 4, I. 1.
- parenthesis*: quod—uidebantur 4, 6. et factus est—uium 8, 13. credimus 20, 14. ad—undas 48, 14.
- parricida 25, 12. (*cf.* Wölfflin, *Archiv für lat. Lexikographie u. Gram.* XII. 1901. S. 171).
- participium*] *traiectio participii*: habens (*sch.* malagranata 31, 1) *pro* habentis (*sch.* ecclesiae) 31, 2. *part. graecum*: si uelis Iohannem... audire prophetico ore clamantem 11, 1. audi Michaeam... dicentem 19, 14. *cf.* 27, 6. 11. 36, 9. 51, 8. inuenies Nabuchodonosor dicentem 52, 5. — *cf. coniugatio.*
- passio 25, 5 *passim.* p. mortis aut crucis 27, 10.
- patefacere mysteria 17, 14.
- patibulum (crucis) 25, 7. p. (mortis) 25, 13.
- peccator 26, 11.
- per: per successionem regnabant 12, 15. per uocabulum nominis Christi dicerentur 12, 16. per liquamen... manducatis 51, 4. *cf.* 24, 8. 45, 5. 48, 10. 51, 6. 53, 1. 4. 6. — per (= propter): iustitiam adeptus est per fidem, non per circumcisionem 20, 15. per cuius inuidiam mors...uenit 45, 11. — *de persona mediante*: quod per apostolum... corda circumcideret 24, 4. *cf.* 10, 8. 49, 4. 53, 12. — per omnia... patefacis mysteria 17, 13. per singula 20, 6.
- pereuoluto anno 25, 9.
- perhibere testimonium 10, 8.
- periclitari 48, 11; *cf. infin.*
- permiscere 51, 4.
- perscrutari (rapinis terram) 50, 11.
- persona: ex persona ecclesiae 29, 5. ex persona Christi 41, 4. in persona Iudaeorum 36, 13.
- persuadere *cum infin.* 20, 10.
- peruidere 6, 1.
- plane 25, 7.
- platea: in plateis oras 50, 11.
- plenitudo euangeliorum 19, 13. 22, 6. 44, 1.
- plenus annis 27, 9.
- pluralis pro singulari*: de sensibus tuis (*cf.* 12, 9) 12, 12. de mentibus meis 47, 1. carnes suillae 50, 8. *cf. constr. ad sens.*
- populus *praegnantis significatione*: (= pop. Israel) 6, 4. 34, 1. (= Christiani fideles) 29, 7. — p. (Christi) 6, 5. 30, 12. 31, 3.

- porcina (facta) 50, 8.
 porrigere regnum ultra 46, 7.
 posse (= oportere) 6, 9. 26, 2.
 possessio (possido) = *Besitzergreifung*
 (loc. script. sacr.) 20, 3.
 posteritas 51, 1.
 praecedere *aliquem sensu locali* 11,
 12.
 praecipere 48, 8. *cum accus. c. inf.*
 20, 8. 22, 14.
 praecordia 14, 8. corda et praecordia
 14, 9.
 praecurrere (in imaginem Christi)
de Moyse 21, 13.
 praedicare 34, 9.
 praedicatio 38, 12.
 praedicere 34, 6.
 praefigurare 45, 4.
 praeputium 21, 3. 8.
 praescientia diuinitatis 4, 7.
 praesentia (*sensu praegnantī*) legis
 (= *Veteris Testamenti*) 2, 4.
 praeterea 48, 7. (= praesertim, spe-
 cialiter) 15, 6. 20, 7.
 pressura Pharaonis 34, 2.
 primogenitus 8, 10.
 pro (= de): pro sapientia dixisse 12,
 7. pro testamento autem nouo sic
 dicit 23, 3. pro peccatore dixit
 26, 10. pro quo dicit 44, 3 (*sed* pro
 quo et de quo... dicit 4, 17). —
 p. (= propter): pro hoc... occisus
 est, ut nos... liberaret 34, 6.
 probatio 7, 15. (manifesta) 24, 7.
 45, 5.
 proferre: prolatus (ore) 8, 11. 17, 15.
 proinde 3, 20. 8, 5 *passim*.
 propagare (posteritati *aliquid*) 51, 2.
 protoplastus 31, 6. 45, 10.
prouerbia: omne—feceris (*ex script.*
sac.) 24, 14. supra cutem ista intel-
 legis 31, 9.
 prurigo peccati 31, 7.
 publicare festa = *öffentlich (in prahle-*
rischer oder gar ausgelassener
Weise) Feste feiern 50, 11.
 pudenda, orum = *Schamteile* 31, 7.
 quaestio (= altercatio) 1, 4.
 quaestus (= *Erwerb*) fidei 36, 7.
 quando (= cum) 15, 12. 31, 6.
 quasi: loqueris quasi Iudaeus *dictum*
de Simone Iudaeo 8, 9.
 qui (= quomodo) 16, 7.
 quia (= *ἵνα*) *cum indicatiuo, ubi*
accus. c. inf. exspectes: uides...,
 quia Christus erat 11, 11.
 quisque (= quicumque) 48, 8. 9.
 quod (= *ἵνα*) *cum indicatiuo aut*
coniunctiuo, ubi accus. c. inf. ex-
spectes: dicens, quod caelum... fe-
 cerit 10, 8. quomodo... crederes
 ..., quod ex semine Dauid ueniret
 21, 4. hoc est, quod... restitit cir-
 cumcisio 21, 16. intellege botrum
 ..., quod... figura fuit Christi 30,
 5—7. quod—sedet, scripturae om-
 nes testantur 40, 1—2. dixi tibi,
 quod diabolus inuideat 48, 12.
 manifesta ueritas est, quod aut...
 coeperunt aut... debellauerunt 49,
 10. — quod *causale cum indic.*
aut coniunctiuo: spolia... hoc ge-
 nere detraxit, quod... munera...
 accepit 17, 7. unum salutauit...
 ex praescientia diuinitatis, quod
 arbor... praestaret 4, 4. deus ad
 Iesum... loquebatur, quod... corda
 circumcideret 24, 3. Ionas... typum
 Christi demonstrauit, quod... exi-
 turus esset 38, 12. — quod *abundat*
in codd. B¹CV 53, 1. *cf. indicat.*
 quomodo: ostendi, quomodo Moyses
 typum Christi fuit et... praecurrebat
 21, 12—14. ecce qu. peccas 50,
 11 *al.* — qu. (= cur): qu. ergo

- in Genesi scriptum est? 6, 8. qu. ergo ... adseueras? 17, 16. qu. ergo ... prophetauit? 19, 7. qu. ergo ... persuades? 20, 10. ergo qu. ... angelus suffocabat? 21, 7.
- quoniam (= $\kappa\alpha\iota$) *cum indicatio, ubi accus. c. inf. exspectes*: ignoras, quoniam Christus est ipse dei uirtus 12, 13. — qu. (= quia): quomodo [= cur] ... prophetauit? ... quoniam et tunicam ... cognosces 19, 7. illam accepit, quoniam —seruitus 36, 3.
- rapinae *plur.* 50, 10.
- receptissimus prophetarum Hieremias 5, 1. Esaias recept. 15, 6. *cf.* ut Baruch ... non recipiam 19, 2 *et* accipere.
- recolere (lectionem Deuteronomii) 26, 7.
- redarguere 3, 3.
- refrigerium 4, 8.
- religiose colere 48, 5.
- repellare (? *ad analogiam uerbi compellare formatum*): accedit et illud, quod ... sabbatum repellat deus 49, 15 (*praecedit* accedit et illud, quod ... reportabant et ... uindicabant).
- repetitio uerborum*: igitur ... igitur 1, 5. 2, 1. *sex formae uerbi* dicere 4, 9—5, 6. de *quinqies* 34, 1—8 *quater* 6, 4—6. 19, 8. 9 *bis* 47, 4—5. ergo ... ergo 6, 7. 8. dei ... et dei 12, 14. praecordia ... reserata ... corda et praecordia ... reserata 14, 8. 9. 10. relictis ... relinquentes 17, 10. 11. inuenies ... inuenies 22, 6. 8. habuerunt ... habuerunt 25, 1. 2. intellegis ... nam ... intellegitur. nam 31, 9. 10. 11. tenebr(ae) ignorantiae *bis* 48, 1. 2. sabbat(um) *undecies* 49, 6—50, 6 [sabbatum sabbatorum 50, 4]. Iesus
- quater* 53, 8—13. tu *octies* 54, 1—8. *cf. constr. Alt. pecul.*
- reportare: r. botrum 30, 6. r. trophaeam uicttricem 41, 10. r. uictoriam de 49, 14.
- repromissionis (terra) 30, 6. 8. 31, 13.
- repudiare (synagogam) 36, 8.
- requies (imaginaria septimi diei) 49, 7.
- requiescere: r. (in pace) 27, 10. r. (ab operibus malignis) 50, 3.
- reserare (corda *et* praecordia) 14, 10.
- responsum 5, 18. 41, 12.
- restitit circumcisio adueniente Christo 21, 16.
- resultans (Deuteronomii uox) 2, 16.
- reuincere 2, 5. 45, 8. 52, 3. *cf.* uincere 51, 7.
- reuocat (me deliberatio) 45, 7.
- reuoluere (plenitudinem euangeliorum) 22, 6.
- sabbatum sabbatorum 50, 4.
- sacramentum = *Geheimnis* 34, 5.
- saeculum (= aetas terrestres, *Weltleben*) 35, 10. 47, 11. saecula (immortalia) 54, 11.
- saluare 34, 5. 35, 9. 11.
- saluus 34, 11.
- sanctissimus: s. Moyses 12, 9. s. Dauid 27, 9.
- satietas: aquam in satietatem producere 18, 13.
- saturare 49, 2.
- scilicet 30, 10 *passim*.
- scripulum diffidentiae 48, 4.
- sensus cordis 45, 12.
- si *interrog.* (= num): agitur, si uirgo potuit parere 18, 11. — si modo (= dummodo) 2, 3. — si tamen 18, 15. 25, 6. — si non *uel* si minime (= nisi) 45, 6. 26, 3 (*sed* nisi 18, 8. 48, 10).

sicubi (= num alicubi) in loco 5, 14.
sicut—ita 6, 3. 8, 11. 22, 9. ita *deest* 8, 6.

signifer *cognomen Christiani* 2, 1.

significare *c. dupl. acc.* 35, 1.

signum 35, 6. maiorem (*sic*) s. facere 18, 6. 7. s. fidei 53, 1.

singularis pro plurali: arbor ficus et tegumenta foliarum ueteris hominis figura intellegitur 31, 10.

solitudines (incognitae) 46, 6.

spartum 35, 7.

specialiter 48, 7.

spirare (flatum in hominem) 8, 13.

spiritalis 31, 11. 13.

spiritaliter 24, 4.

squamea cutis 51, 2.

sub oculis nostris facta quaestio 1, 4.

substantiuum pro adiectiuo: uxorem fornicationis *pro u. meretriciam* (*ex script. sac.*) 35, 13.

subuectare 30, 9.

suillae (carnes) 50, 8.

suffocare 21, 8.

sumere (cibos et uinum) 48, 7.

superponere (dexteram) 23, 2.

suscitare (mortuos) 54, 2.

suspendere signum 35, 7.

sustinere: s. passionem 25, 5. 27, 11. s. patibulum mortis 25, 13.

tardare *cum inf.* 52, 8.

tegmen: t. refrigerii 4, 8. t. uelaminis 12, 10. t. ignorantiae 12, 12.

tegumenta foliarum 31, 10.

temporum usus] *praes. pro perf.*: uirga . . . Maria uirgo fuit . . . ex qua Christus nascitur 18, 5. *praes. passiu.*, *ubi gerundiuum exspectes*: intellegitur 16, 8. 21, 15. 30, 12. 31, 11. 47, 10. 14. *imperf. pro plusquamperf.*: pareret 18, 9. *cf.* 18, 11. ueniret 21, 5. *fut. pro praes.*:

longum erit 5, 10. *perf. pro praes.*: dictum est 26, 8. 41, 7. tradita fuit 49, 7. *perf. promisce cum imperf. adhibitum*: fuit et . . . praecurrebat 21, 13. fuit . . . ostendebat 30, 7. *inf. praes. pro perf.*: concipere 18, 11. *inf. perf. pro praes.*: dixisse 6, 9. 7, 5. 32, 1. — *cf. condic. enunt. form.*

tenebrae ignorantiae 48, 1. 2.

tenera (sabbata) 50, 6.

terga Christo dare 30, 10.

terrigenus: Maria . . . ex genere terrigeno 30, 8.

testari de 33, 9 (*sed exordia testatur* 11, 7).

testimonium 5, 12. 10, 7. 18, 15. 52, 3. t. ueritatis 20, 7.

thus 17, 9.

titulus (psalmi) 45, 8.

tractare (arma bellica) 49, 9.

tractatus 31, 5. — *cf. „Epilegomena“ § 3 et § 4, I. 1.*

transgredi (in obliuionem) 49, 3.

transgressio (Adae) 31, 6.

triduum 38, 13.

trophaea *fem.* 41, 10.

typum *neutr.* 21, 12. 35, 12. *cf.* 6, 2. 38, 13.

uastatio: u. mundi 34, 11. u. non signatorum 35, 2.

uastator (angelus) 34, 4.

uectare 30, 6.

uel (= et) 4, 16. 15, 18. 31, 4. *cf. aut. (= wenigstens)* 7, 15. 52, 3.

uelamen ignorantiae 12, 8.

uelociter 10, 11.

uenerandus (liber Deuteronomii) 2, 15.

uenire (ad fidem) 21, 3.

uescere de 51, 2.

(ad) uicem 49, 1. uicibus 49, 8.

- uictrix (trophaea) 41, 10.
 uidelicet 45, 12.
 uinculari (diaboli peccatis) 47, 12.
 uindicare (ultionem aduersariorum) 49, 15.
 uirtus = *Wunder* 4, 11.
 uiuus (deus) 15, 9.
 ultio 49, 14.
 unctio 13, 7. 17, 5.
 unguere 13, 8. u. (*in baptismo*) 53, 7.
 unito spiritu 5, 13.
 unus...unus 21, 3. unus...alius 30, 10—11.
 uocabulum nominis Christi 12, 16.
 uocatiuus: Iesus 53, 8. 10. 11. 13.
 uolo: *cum coniunctio sine coniunc-*
tionem 5, 13. 8, 3. *cum infinitiuo* 20, 6.
 uoluta(n)s(in) aqualuto mixta *refl.* 50, 9.
 uox resultans (Deuteronomii) 2, 16.
 uox (Christi) 3, 1.
 ut: *deest* (*loc. script. sacr.*) 43, 6.
 iubere ut 7, 10. 18. 14 (*sed* 19, 4. 52, 14). — (= *iva*) *pro constructione c. infin.*: longum erit, ut...
 prosequar 5, 10.
 uterus cordis (dei) 8, 14.
 utique 4, 10. 17. 6, 9. 30, 7.
 uulua 8, 11. *cf.* 19, 10.
zeugma: non carnes suillas, sed facta porcina prohiberis admittere 50, 8

